

Elkarrizketak:

Filgi Claverie, Rafael Chirbes, Max Brisson

Oparia:

Itxaro Bordaren ipuina

Stand by me

ARGIA

Non dugu U puntua?

kirolaz ba**da**kit

Azpeitiarra, 2004an egin zuen debuta, atzelaria da. Zein da?

- Mikel Labaka
- Mikel Aranburu
- Ronaldinho

**Kirolzale
amorratua zarela
erakusteko prest?**

Hemen dituzu
1.500 galdera txartel
eta CD-ROMean.

**7 urtetik
gorakoentzat**

PREZIOA

20€

**ARGIAren
harpidedunek
-%15**

ESKAERAK
943 37 15 45
www.argia.com
denda@argia.com

- 4 Deabruaren abokatua: Luistxo Fernandez.**
Fermin Etxegoien.

Pertsonaia

- 11 Filgi Claverie: "Ez naiz teoriak sortzekoa, nahiago dut egin".**
Mikel Asurmendi.

Filgi Claverie.

Gaiak

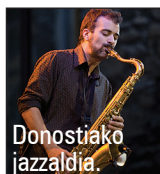
- 20 Zeruko Ama. Zurezko azken baporea.** Iñaki Iturain.
22 Argia aurreztu ilunpean geratu gabe. Unai Brea.

Iritziak

- 23 Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
24 Juanjo Olasagarre. Ttakun (h)errenka.
Post jakintza (?).
25 Iñaki Barcena. Hazi eta biderkatu!
Joseba Barandiaran. Patronala garenean.
26 Mikel Zurbano. Inflazioa.
Joxemari Ostolaza. Bagnères.
27 Angel Erro. Abuztuko zirtak. Apostasia.
28 Bertso berriak. Herri-kontsultari jarriak. Xabi Paya.

Erdiko kaiera

- 32 Zein? eta Ama Say. Nolako enborra, halako ezpalak.** Lander Muñagorri.
34 Jazz jaialdiak. Mestizaiaren bidetik.
Judith Montero.
36 Denbora-pasak. Ana Zambrano eta Kike Amonarriz.
37 Argitalpenak. Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
40 Ezpalak eta Abarrak. Jon Torner.
42 Ihesi. Dubrovnik, dalmaziar harribitxia. Marc Morte.
46 Makina bat kontu. Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.

Termometroa

- 49 Max Brisson: "Posiblearen borroka egitearen aldekoa naiz".** Mikel Asurmendi.
52 Viatxeslav Chirikba: "Euskara abkhaziera eta txetxenieraren ahaide izan daiteke". Karlos Zurutuza.
54 Bero-beroan. Juan Mari Arregi, Onintza Irureta eta Xabier Letona.

5 | Umorea | Unai Brea

Urte osoko lanaren estresak albo batean uztear gaude, eta igarri egiten zaigu umoretsu gabiltzala. Horregatik, umorearen gainean berba eginez amaitu nahi izan dugu ikasturtea. Zer da umorea? Zerk eragiten digu barrea? Galdera horiei erantzuten saiatu gara besteak beste, baina ez pentsa adituek guk baino askoz gehiago dakitenik.

17 | Segurtasun sistemak, gora doan merkatua

Ander Egiluz

29 | Rafael Chirbes, gure garaiaren arimaz

Aritz Galarraga

56 | Net Hurbil

Pello Zubiria

58 | Azkena

Itxaro Borda

OHARRA

Ohi dugunez, atseden hartuko dugu abuztuan. Ale honekin agurtzen zaituztegu beraz, opor onak igaro ditzazuela opatuz. Irailaren 7an itzuliko gara atzera. Ordura arte.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Unai Brea, Mikel Garcia, Onintza Irureta. Dokumentazioa: Garbine Ubeda. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Lander Arbelaitz, Eli Pombo, Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urzi Azpiroz, Olatz Korta. Idazkaritza Teknikoa: Aloña Sorraluze. Sustapena: Esti Parada. Publizitatea: Idoia Arregi, Maite Arrieta, Ixabel Bereziartua. Administrazioa: Marijo Aiertza, Maider Lizarazu, Mari Karmen Loarte. Bezeroen harrera: Nagore Lozano.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTAELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 135 euro, Ipar Euskal Herria: 165 euro. Espainia: 135 euro. Beste atzerriak: 170 euro. Airez: 268 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaila Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko irudia: Marko Armspach.

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza
diruz lagundua

GIPUZKOA
zurekin, aurrera»

kutxa

• DEABRUAREN ABOKATUA •

“Denak sarera orain! Jarrera lotsagabea ezinbestekoa da”

Luistxo Fernandez | Sareman

Eibartar sutsua, *Egunkaria* sortzen ibili ostean ziber-mundura pasatu zen eta susmoa dauka inor ez ote doakion atzetik.

FERMIN ETXEGOIEN

Argazkia: Dani Blanco

Akordatzen zara mundua nolakoa zen Internet gabe?

Pittin bat aspergarriagoa. Mundu iletratuagoa zen, gutxiago idazten genuen (orain e-posta darabilgu). Argazki kamerekin kontu handiz jokatzeko genuen, klik egitea dirua gastatzea zelako. *Larousse*-a sekulako gauza zela iruditzen zitzaidan. Gutxiengo sexualak isolatuagoak zeuden. ETBn astero zegoen *Mister Bean*, eta oso gutxi zen, ze orain Youtuben, nahi duzunean, bost minuturo nahi baduzu, barre egiten duzu Mister Beanekin. Musika “deskargatzeko” c-60 metodoa erabiltzen genuen, eta Discoplayren katalogoak gurtzen genituen. Gazteagoak ginen, tripa txikiagoa genuen.

Independientea da sareko Euskal Herria?

Erdaldunek ulertzen ez duten euskarazko sare eremua badago, baina *Egunkaria* goiz batean itxi zuten bezala, eremu hori ere deusezteko aukera izan dezakete Espainiako aginte-taldeek.

Second Life izan liteke gure arazoentzako konponbidea, agian?

Gatazkaren muina han dagoela sinestarazten badiegu batzuei, eta mundu birtual horretan entzerratuko balira beren gerra han jarraitzeko...

Zenbat miloi lagun gabilta euskal blogosferan?

Milaka milioi. Kike Amonarriz baino ez da falta. Dekalogo atera zuen, eta puntu bat zen zein inportantea den dena sareratzea, baina, hara zer diren gauzak, beharbada ez du sinesten bere mantra propioan ere. Profeta faltsu gehiago ez!

Nickname desberdineko txakur berberak gara?

Orain ulertzen dut. Zu zinen, beraz, sado-txat hartako BasqueSlaveDog, ezta? Lastima ziberrean geratu eta errelera pasatu ez ginela.

Ingelesen Hilerria da zure bloga. Deliberatuta zaude euskara lehen hizkuntza bilakatzeraz Interneten?

Ñoñostiako bazter erromantikoa da hilerri hori, Urgull mendian. Euskara lehen hizkuntza da Interneten. Niretzat, alegia, halaxe da. Deliberatuta eta liberatuta sentitzen naiz nire ildo editorial diktatoriala erabakitzeko. Zuk nahi duzuna erantzun dezakezu nire blogean, baina hala nahi badut, borratu egingo ditut zure erantzunak.

Oso atzeratuta omen gabilta teknologia berrietan. Konpondu beharreko hiru kontu nagusiak?

1. Ez da egia ondo gabiltzala Interneten. Denak sarera orain! Jarrera lotsagabea ezinbestekoa da. Zure bloga ondo dago, Fermin, baina non daude zure katuaren bideoak? Horiek ere behar ditugu.
2. Microsoften lizentziak herri-administrazioetan. Nahikoa da. Ea Patxi Lopezekin... Ez dut esperantza handirik, dena den. Eduki librearek ere behar ditugu, ez bakarrik softwarea.
3. MySpace, Tuenti, Fotolog eta Messengerrean daude gazte guztiak. Ideiarik ere ez horren aurrean zer pentsatu edo egin.

Nor ari da aberasten sareari esker?

Google. Aberastu ez dakit, baina bizimodu duina irabazten asko.

Sareak etorkizunean ekarriko digun txarrena?

Leiho unibertsala da Internet, eta ez dugu berez bitartekaririk behar Altzo eta Vancouver konektatzeko. Baina agian faktikoki, gure esperientzia horretan filtro batzuk ezarriko balizkigu Espainiak edo Euskal Herriko gehiengo erdaldunak... Filtro teknologikoak edo mentalak izan daitezke. Geruza espainol bat itsasten zaigula, euskaldun jokatu dezakegun lekuan. Esparru batzuetan gertatzen ari dela uste dut. ■

• ASTERKO GAIA •

Umorea

Barrearen iturriaren bila...

alferrik

Oporren aurreko azken ARGIArako bete ezineko erronka jarri genion geure buruari: umoreari buruzko erreportaje umoretsua idaztea, eta gainera ona. Helburua lortu ez dugulakoan, hona hemen emaitza. Ea irailerako ahaztu zaizuen. Bestela, Brasilen galdetu gutaz, Alaskan egongo gara eta.

UNAI BREA

DANI BLANCO

EUSKAL HERRIAN umoreari buruzko aditu entzutetsu bat aurkitu nahi izan dugu, baina azkenean Kike Amonarrizekin mintzatu gara. Hasteko, galdera erraza: zer ote da umorea? “Hitz batean eta euskaraz laburbiltzekotan –erantzun digu sustoa pasatu zaionean–, aldar-tea esango nuke. Aldarte ona noski. Iruditzen zait bizitzaren krudelkeriari, zentzugabekeriari aurre egiteko modua dela, ikuspegi alai baina baita ere, batzuetan, kritiko batez. Ez da erraza umorea definitzea [bai, konturatu gara horretaz], zeren gainera aldatu egiten da. Aldatu egiten da denboran, aldatu egiten da herrialdetik herrialdera, eta aldatu egiten da pertsona bate-tik bestera”.

Amonarrizek gogorarazi digunez, Grezia klasikoko garaietatik egile ospetsu asko saiatu dira umorearen definizioa ematen, eta inork ez du lortu. Hala ere, mundutik ibiltzeko erabilgar-ri izan dakiguke honako hau: barrea eragiten duena da umorea, barre dosia, irribarre xumetik algara geldiezinera, edozein dela. Amonarriz serio jarri da ordea, ez digu hain erraz jarriko: “Umorearen eta komikotasunaren arteko bereizketa egin behar da”. Zerbait komikoa barrea eragiten duena da, barre ozena esan nahi baita. Norbaitek banana azala zapaldu eta lurrera jaustea, esaterako. Proposamen umoretsuak ere algara eragin dezake, baina baliteke bestelakoa izatea helburua: ia igartzen ez den irribarretxo eragitea, ezusteko atsegina emate, kritika bat egitea...

Umorea zer demontre den jakin gabe segit-zen dugu, baina behintzat konturatzen hasiak gara funtzio soziala izan dezakeela. Eta ez munta txikikoa, Amonarrizen esanetan. “Barrea eragiten diguna arau-haustea izaten da normalean, eta modu askotara hautsi daiteke araua. Esaterako, sintaktikoki, narrazioaren amaiera ustekabeko lekura eramanez”. Txiste esaten omen zaio horri, Kike. “Konparazio

Umorea fenomeno unibertsala da, baina aldatu egiten da kulturatik kulturara eta pertsonatik pertsonara. Afrikako! Kung herriak, adibidez, ez ditu fikziozko narrazioak ezagutzen; benetan gertatutakoaz baizik ez dute barre egiten. Izan ere, barre egiteko gaitasuna da unibertsala. Hura pizten duena, umorea alegia, oso lotuta egoten da tokian tokiko kulturaren ezaugarriekin, nahiz eta faktore unibertsal batzuk badiren. Eduardo Jauregui psikologoaren esanetan, oso jende gutxirekin partekatu ditzakegun gauzak dira, hain zuzen, barre gehien eragiten digutenak.

baterako –jarraitu du entzungor–, azken boladan eman duten auto marka baten iragarkia: ‘Aizu, nondik joaten da Bilbora (hiri bat esatear- ren)?’. ‘Ikusten duzu auto gorri hori?’. ‘Bai’. ‘Ba nirea da; Bilbora handik joaten da (beste norabide bat adieraziz)’”.

Publizitate-etena baino lehenago esan nahi genuena, azken buruan, zera da: arau-haustea gauza askotarako erabil daiteke, auto asko saltzeko ez ezik. Gizartean indarrean dauden arauak are gehiago indartzeko, adibidez. Umore erreakzionarioaren helburua sistematik kanpo daudenak baztertzea izan da beti, Amonarrizek azaldu digunez (guri, geurez, ez litzaiguke buru-ratuko). Hor daude txiste arrazistak, sexistak, homofoboak, klasistak... Kontrako bidetik ere dezent ibiliak gara gizakiok, zer esanik ez. Boterea barregarri uzteko txisteez badakigu zerbait Euskal Herrian, edo bestela galde iezaiozue Francori. Lasai, ez du erantzungo.

Arau-hauste sintaktikoak aipatu ditugu, baina badira beste mota askotakoak. Semanti-koak izan daitezke, edo absurduak, edo hiperbolikoak, edo... Halako ur sakonetan murgil-tzen diren liburu asko dago, batzuk txistez hornituta, beste batzuk hileta baino serioagoak. Abuztu honetan aspertzeko gogoak dauka-nak bibliografia gizen horretan aurkitu dezake modu bikaina. Kontua da, eta horretara iritsi nahi genuen, diziplina ugarik aztertu duela umorea: hizkuntzalaritzak, psikologiak, histori-ak... Azkeneko horri erreparatuko diogu, mito bat suntsitzeko balioko digu eta.

Euskal seriotasunaren genea

Hego Euskal Herriko biztanleok serioak gara, eta kito. Andaluziarrak, berriz, umoretsuak. Eta kito ere bai. Baina, seguru? Noiz eta nork eraba-ki du herri bat umoretsua ala serioa den? “Trudi-tzen zait hemen komunikabide sozialak gaztela-niaz hedatzen hasi ziren momentuan –dio

Amonarrizek—, umore eredu batzuk sustatu zirela *Espainia* ideia indartze aldera. Eta hori, une jakin batean, Andaluzia zen batez ere”. Hara nola ordura arte alaitasunaren eredu ginen euskaldunok serio bihurtu ginen. Bai, sinets ezazue: lehen herri umoretsua ginen, edo hala ikusten gintuzten behintzat. Jose Felix Diaz de Tuestaren *Euskal Herria atzerritarren abotan* liburuan badira adibide eder batzuk, guk hau auke-ratu dugu: “Herrialde honetako jendea oso alaia da, espainiarren guztiz kontrakoa, espainiarrek ez baitute ezer egiten serioki ez bada. Euskaldunak beti ari dira txantxetan, barrezka eta dantz-an, hala gizakumeak nola emakumeak”. XXI. mendeko umore *stablishment*-ari zuzenean eraso egiten dioten hitz horiek Andrea Navagliero politikari veneziarrak esan zituen 1528an. Badaezpada gaineratu dezagun urte bi lehenago Granadan egon zela, hau da, Andaluzian.

Gaia korapilatsuagoa omen da baina. Gure umorearen izaera da ezbaian dagoena, ez umore-a bera: “Sanferminetara edo inauterietara datorrenak nekez esango du hemen umorerik ez dugula. Beraz, umore mota bat da epaitua, sus-tatu nahi den beste mota harekiko. Nik sarritan galdetzen dut: euskaldunok zein baino serioago-ak gara? Eta zeintzuk dira gu baino umoretsua-goak? Galziarrak, esloveniarrak, kurduak? Ez, andaluziarrak. Eta andaluziarrak baino ez. XIX. mendeko eraikuntza ideologikoa da hori”.

Umorea “kendu” ziguten, baina zer bait eman ziguten ordainetan: langile ospea, ordura arte ez omen geneukana. Baliteke hori hain txarra ez izatea, gure aditu partikularrak azaldu digun umorearen inguruko kontraesan honi begiratuta: “Itxura batean umorea gauza one-kin lotzen da gizartean, baina pixka bat sakon-duz gero ez da hala. Pertsona serioa ona da; beti umoretsu dabilena, ganorarik gabekoa ia-ia. Egoera batzuetan, lanean esaterako, ez da batere ondo hartzen umorea”. Pertsona umo-retsua ez da fidagarria “kontu garrantzitsuak” tartean direnean, eta horregatik beharbada oso zaila da, esaterako, umorea maiz erabiltzen duten politikariak aurkitzea. Churchill izan zen salbuespenetako bat, eta haren izena gogora ekarri dugunez gero, ezin eutsi pasadizo hau idazteko tentazioari:

– Churchill jauna, ni zure emaztea banintz, pozoia jarriko nioke zure teari –esan zion behin kazetari batek.

Ziplo etorri zen lehen ministroaren eran-tzuna: – Eta ni zure senarra banintz, edan egingo nuke.

Umorearen teoria orokorrak

Badaezpada aurreko lerroko izenburutxoak irakurle guztiak uxatu ez dituen, jarrai deza-gun. Hitz egin dugu txisteez, mintzatu gara etorri handiko politikari ingelesez, berba egin

A Z U
R M E
N D I

**AZURMENDI JATETXEA
LEGINA AUZOA
LARRABETZU**

**944558866
www.azurmendi.biz**

Umorearen mitoak

Bada barreterapia munduan behin eta berriz errepikatzen den esaldia: umeek egunean 300 aldiz egiten dute barre, helduek hamabost besterik ez. “Datu hori guztiz asmatua da, mitoa da”, dio Eduardo Jauregui psikologoak, “eta badira gehiago; hedabideetan ondo ematen dute eta, frogatuta egon ez arren, medio batetik bestera igarotzen dira”.

Barreak osasunari ekartzen dizkion onurak ez dira esan ohi den bezain handiak, Jaureguiren ustetan. Ez da ikerketa gehiegirik egin gaiari buruz, eta inola ere demostratuta ez dauden ideia asko dabil hegaka. Egia da umorea mesedegarria dela gorputz nahiz gogoaren osasunerako. Barreak, esaterako, estresa gutxitzen du, eta eragin analgesikoa ere badu; barre egin ostean hobeto jasaten dugu mina. Baina hortik landa... “Azterketak egin dira barreak

bihotzari egiten dion onura neurtzeko, pertsona umoretsuak urte gehiago bizi direla frogatzeko edota barre egiteak sistema immunologikoa indartzen duela agerian uzteko, eta ez da ondorio garbirik aterata”.

Izan ere, umorearen eta osasunaren arteko harreman estatistikoa aurkitzeko egin den ikerketa handienak emaitza harrigarriak izan zituen. Zenbat eta umore gehiago, osasun kaxkarragoa eta bizitza laburragoa. Nola azaldu? Itxuraz, bai azterketa hartan bai beste batzuetan ere iker-tzaileek behatu egin dute pertsona umoretsuek jarrera “lasai” samarra dutela bizitzaren aurrean. Alegia, nahi dudana edango dut, erre egingo dut, gaixorik banago ez noa medikuarengana... Zertarako neure burua zaindu bizitzak lau egun baditu? Hala jokutzen duenak nahi beste estres gutxituko du barreari esker, baina...

dugu ondo pentsatutako iragarkiez, jardun dugu lurrean botatako banana azalez... Baina horiek ez dira barrea eragiten duten gauza bakarrak. Umoreak milaka aurpegi ditu, kantu-ko borroak adina edo gehiago. Horiek guztiak teoria orokor bakarrean bildu nahi izan dituzte ikertzaile askok, batzuk Churchill bezain famatuak akaso, eta kale egin dute. Dagoeneko esanda genuen hau, ezta?

Umorearen teoria orokorrekin gehiago jakiteko –gutxiago ezin– Eduardo Jauregui psikologoarengana jo dugu, eta beraz hari egotzi behar zaio hemendik aurrera egingo ditugun akats guztien errua. Curriculum ikaragarria aurkeztu digu Jaureguik. Apaltasun handiz adierazi digunez, bera da Espainiako Estatu osoan aditurik handiena umore kontuetan. Berarekin hitz egin eta gero, sinetsi egin diogu. Gaiari buruz idatzi eta guzti egin du: umorea aukeratu zuen doktorego-tesia egiteko gaia, eta horrek (umore sena) irakurtzea beste erremediorik eduki ez dugun liburukotea argitaratu zuen 2007an. Aurrekoa gutxi balitz, Humor Positivo (webgunea daukate) izeneko kontsultoretzan egiten du eguneroko lana, eta umoreari buruzko dozenaka artikulua kaleratzeko gauza izan da, bilbotarra izan gabe ere.

El sentido del humor lanean, besteak beste, historian proposatu diren umorearen lau teoria orokor garrantzitsuenen berri ematen du Jaureguik, eta halako batean zirrikitu bat baliatzen du Bosgarrena emateko. Berarena, noski, zertarako bestela letra larria. Guztiz ezinezkoa izan arren, ahalegindu egingo gara lehenbiziko lau-
rak labur-labur esplikatzeko. Zer esaten duten, eta zertan egiten duten huts. Gero, Jaureguiri

Irudian, aurtengo Leioako Umorea Azoka. Komikoak bide asko bila ditzake barrea sortzeko, baina beti arau-haustea izan beharko du oinarri. Arau-haustea, halere, indarrean dagoen araua gehiago indartzeko erabil daiteke, Kike Amonarrirek gogorarazi digunez. Hor dago umore erreakzionarioa, eta beraren txiste arrazistak, homofoboak, sexistak. Horiek ere herriaren baitatik sortuak, bide batez esateko.

INIGO AZKONA

utziko diogu Bosgarrena azaltzen, eta zergatik den onena esaten.

Nagusitasunaren teoria

“Nik zuri burua zapaltzen dizut, nik zutaz barre egiten dut”, izan daiteke teoria honen formulazio simple samarra. Beste bat, apainagoa, hau da: “Barrea erasorako tresna da, bes-teen hanka-sartzeak, akats fisikoak edo zorigaitzak ikusten ditugunean sortzen zaiguna”. Hots, umoreak biktima behar du. Baina horrek ez ditu behar bezala azaltzen zenbait adierazpi-de umoretsu, hitz-jokoak edo umore absurdua

esaterako. Bestalde, benetan besteen gainetik gaudela sentitzen dugun uneetan ez dugu barrerik egiten, normalean. Jaureguik esan du azkeneko hori, guri ez ezer leporatu, otoi.

Inkongruentziaren teoria

Nagusitasunaren teoria zaharrena da, baina hau da ezagunena. Jaureguik oso hitz politekin esplikatzan du bere liburuan; hona itzulpen baldarra: "Elementu bateraezin bi edo gehiago modu desegokian elkartuta ikusteak eragiten digu barrea". Adibidez, tabernara sartu den tipo batek honela diotso zerbitzariari: –Zenbat balio du kafe batek? –Euro bat. –Eta azukreak? –Hori dohainik da. –Orduan emadazu kilo bat mesedez.

Txisteen mekanismoa ondo argitzen du teoria honek, baina Nagusitasunarenak hobere esplikatzan dituen alderdietan egiten du huts. Ez du azaltzen, esaterako, zergatik egiten dugun barre opera kantari batek oso nota altua eman nahian huts egiten duenean.

Katarsiaren teoria

Freud izeneko psikiatra erdi-ezezagun bati zor diogu teoria hau, edo behintzat berak defendatu zuen sutsuen. Zioenez, txiste eta txantxek debekatutako gaiez hitz egiteko aukera ematen digute, eta era horretan askatutako tentsioek katarsia eragiten digute. Teoria hau ongi ezkontzen da barreak estresa gutxitzen dutela frogatu duten ikerketekin, eta gainera Freudena denez, dotorea da bera defendatzea. Baina baietz gure Jaureguik akatsen bat aurkitu: "Zein tentsio askatzen da hitz-joko batek edo lagun baten hanka-sartzeak algara eragiten digunean?". Eta bakarria gelditzen zaigu.

Jokoaren teoria

Lau teoria nagusietan hau da plazaratu den azkena. 1902an, hain zuzen. Horrek ederki adierazten digu umoreari buruzko ikerketak puripurian daudela. Gogoraziko dizuegu teoriarik dioena, dagoeneko egilearen birbilobak ere ez dira oroitzen-eta: umoreak lagundu egiten digu bizitzaren penak jasaten, mehatxuei garrantzia kentzen, zorigaitzaz iseka egiten. Teoria ona da umore kontzientea azaltzeko –txisteak, satirak, komikia, sketch-ak...–, baina ez bat-bateko umorea. Norbaitek banana azala zapaldu eta jaustean sortzen den algara, oraintxe bururatu zaigun adibide bat ematearren. Bestalde, Jokoa-ren teoriak ez du zehazten zerk eragiten digun barrea. "Gauza barregarriek sorrarazten digute barrea", esaten du gutxi-gorabehera.

Eta bost: Teoria dramaturgikoa

Aurreko lau teorietatik bakarria ere ez da gai barrea eragiten duten gauza guztiak azaltzeko, temati erreplikatzan ari garenez. Horregatik Eduardo Jaureguik, agidanez zeregin hoberik

gaztelupeko HOTSAK

Errabal 23
20590 SORALUZE
Tel: +34 943 753016
Fax: +34 943 750139
gaztelupeko@hotsak.com
www.hotsak.com

WWW.HOTSAK.COM

ESNE BELTZA
Made in Euskal Herria

KEMEN LERTXUNDI
Galdutako zubixak

OSTOLAZA ETA PUJANA
Lastur Bidean

MORAU TA AGOTAK
Kalamidadiak

KARELEAN
56. Gelatik

Goiko irudietan, aurtengo Leioako Umore Azokako bi une. Eduardo Jauregiaren umorearen teoria dramaturgikoaren arabera, barrea eragiten duena bizitzan antzeztan dugun pertsonaiari moztarra eranstea da. Ezkerreko argazkiko komikoak ustez pertsona heldu bati ez dagozkion jarrerak agertzen ditu, eta hori da besteengan algara sortzen duena.

ezean, den-dena esplikatzeko duen teoria sortzea beste burutaziorik ez du eduki. Teoria dramaturgikoa du izena, eta ez zaio batere makala atera egia esan, aurreko lauren sona ez duen arren, momentuz. Hitz egiten dezala maisuak.

“Esaldi bakarrean bildu daiteke teoria: barrea eragiten duena beste aktore sozial batek bere rola ondo bete ez duen pertzepzioa da”. Ulertu dutenek zerbait hartzeraz joateko baimena dute, besteek, hau da, ia denek, hemen jarraitu behar duzue denbora labur batez.

Itzul dezagun euskarara Jauregi esandakoa. Ezer baino lehen, testuingurua behar dugu. Eta testuingurua Bizitzaren teoria dramaturgikoa da, izena ere ez dakigun kanadar psikologo batek sortua. Zera dio: denok gara aktore bizitzan, denok antzeztan ditugu etengabe gizarteak egotzi digun pertsonaia, edo guk geuk aukeratu duguna. Hori betetzen ez dugunean, alegia, gure pertsonaiaren moztarra, nahita edo nahi gabe, eranstean dugunean, barrea sortzen da.

Horrexek lotzen ditu, Jauregiaren aburuz, Kike Amonarriz txisteak, banana zapalduta erreportaje berean hiruzpalau aldiz erortzeko gai izan den tipoa, Churchillen ateraldiak eta –esaterako– kilimak. Txisteen kasuan, moztarra galera fikziozkoa da, beste batzuetan egiazkoa, baina eragiten diguten erreakzioa berdina da.

Ez ditugu kilimak besterik gabe aipatu. Teoria gehienentzat oztupo handiena izaten dira, baina Jauregi ez dio ezeri beldurrik: “Jende gehienak pentsatzen du kili-kilikie eragindako barrea mekanismo automatikoa dela, baina ez da hala. Bestela, joan zaitez ezezagun batengana eta ezer esan gabe has

zaitez kilimak egiten, ea barre egiten duen”. Orduan?

Kili-kiliak gorputzaren atal bigunetan egiten dira, eta gorputzak badu horiek babesteko sistema, hori bai automatikoa. Ezagun batek kili-kilia egiten digunean, gure gorputza uzurtu egiten da erasoaren aurrean, baina gure gogo berehala ohartzen da ekintza absurdua egin dugula: zertarako babestu erasorik egingo ez ligukeen –izan ere egin ez digun– lagunaz? Jende “normalak” ez du halakorik egiten. Hots, ez dugu gure pertsonaia ondo jokatu, eta horrek barrea dakar.

Non dugu umorea?

Neurologiaz ari gara orain. Umorea burmuinaren atal jakin batean dago “gordeta”? Ez jakin. Eduardo Jauregi dioenez –horretan aditua ez dela aitortu eta gero–, umoreak garunaren atal desberdinak “pizten” ditu. Batzuk zaharrak, piztiak ginen garaitik heldu zaizkigunak. Beste batzuk berriagoak, piztiak eta kasik planetak akabatzen dituzten izaki arrazional bihurtzean sortu zitzaizkigunak. Ez dago ezer garbi, eta erreportaje hau irakurri ostean are gutxiago. Ikerketa (serio) baten arabera, Londresko taxi gidariei neuronak hazten zaizkie orientazio espazialarekin zerikusia daukan garunaren alde batean. Baliteke umoreak egoitza nagusia edukitzea garuneko txokoren batean, eta baliteke komiko profesionali handitzea, baina hori ere, momentuz, ez dakigu. Sekula ez zizueten hain informazio gutxi emango sei orrialdetan! ■

www.argia.com/bideoak
helbidean, umoreari buruzko bideoa.

Filgi Claverie

Kultur etxe ondoko tabernan topo egin dugu,
zerbitzariarekin frantsesez mintzo dela,

Donostiako Egia auzoan gaude, alta.

Dantzaz Konpainiako zuzendaria da,
biarritzarra. Euskaldun europartzat du
bere burua: "Pertsona bakoitza mundu
bat da, baina pertsonak denetarik
izan behar du. Nik erromantikoa
eta pragmatikoa izan nahi nuke,
horien nahastea" diosku... "Baina
zer naizen?" gehitu du.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

«Ez naiz teoriak sortzekoa, nahiago dut egin»

Filgi Claverie Michelena... Horiek izenak. Filgi...

Nire goitizena da. Philippe da nire izen tipia, baina ia nehork ez du ezagutzen. Faktura, txeki eta nomina anitz Filgiren izenarekin ditut.

Nondik nora izena?

Baionan ikasle nintzela, 13-14 urtetan, gazte abertzaleen artean lagun batek Filgi izena sortu zuen, ez dakit zerendako. Garai hartan euskalduntzen hasiak ginen, euskaldun agertu nahi genuen, baita izena ere. Philippe ez nuen gustuko nonbait...

Claverie eta Michelena segidan.

Aita eta amaren familiak biarritarrak ziren, asko bezala kanpotik etorritakoak. Claverie, ene aita-txi, Biarnotik heldu zen, Michelena berriz Nafarroatik. Nire birraitatxi Zubietatik etorri zen Uztaritze aldera, karlistaden garaian nonbait. Amaren aldeko aitatzik eta amatxik Biarritzen ezagutu zuten elkar. Amatzik Uhalte zen, zuberotarra. Nire gurasoak langileak ziren, ama idazkaria eta aita erloju konpontzailea. Ezkondu zirenean, 27 urte inguru zituztela, aitak bere denda ireki zuen. Urte baten ondoren amari erran zion: "Sobera zaila da jendeari dirua eskatzea. Nahiago dut langile xume izaten jarraitzea".

Amatzik zuberotarra izaki, euskal kulturarekiko tirria handik jasoko zenuten, dantza eta kantua...

Ez. Peio, Pantxoa eta hiru anaiok —ni erdikoa naiz— ez genuen Zuberoako kanpainako jitea edo giroa batere jaso. Zuberoa guretzat Maule zen. Lehengusuak espartina lantegietako langileak ziren. Zuberoako euskal kultura eta euskara ez genituen batere ezagutu.

Aitatzik eta amatxi euskaldunak zenituen, alta.

Eiki. Haur denboran, larunbatetan Piarres Lafitte kalonjeak Radio Côte Basquen eguerdi bost guttitan, bost minutuko predikua egiten zuen euskaraz. Isiltasun osoa behar zuen aita-txik, bere momentua zen. Ez nekien zer zen mintzaira hura. Amatzik eta aitatzik euskaraz mintzo ziren, baina ez haien artean. Batek nafarreraz egiten zuen, besteak zubereraz, ez zuten elkar ulertzen.

Bizitza aldaketa

“Kultur hautetsi berria naiz eta kultur bulego berria eraiki nahi nuke. Zuri proposatzen dizut ardura hori hartzea” erran zidan Jakes Abeberrik. Axuanta —alkateordea— zen Biarritzeko Herriko Etxean, lehen hautetsi abertzalea. ‘Zenbat denbora ematen didazu pentsatzeko?’ erran nion. ‘Oren laurden bat’ haren arropostua. Jakesen estiloa. Onartu nuen segidan. Orduan sortu genuen Maitaldia Festibala; 1991n bizitza aldatu zitzaidan”.

Frantsesetik jaioa, hazia eta hezia, haatik beste hizkuntzak ikasi eta erabiltzen dituzu.

Gaztelania gaztetik. Ingelesa ere bai, alta arazo ideologikoak ukan ditut hizkuntza horrekin. Kolegioan militantea nintzen, ingelesa yankien hizkuntza zen niretzat, gaizki ikasi nuen. Aldiz, gaztelera beste zerbait zen niretzat. Gaztelaniazko kulturekin harremana maitagarria daukat. Gaztelania ikasi nuen maite nuelako, karrikan bereziki, Iparraldera etorritako errefuxiatuekin... Ikasi nuen azkena euskara duzu.

Zer da Biarritze Filgirentzat?

Nik Biarritz erraiten dut. Biarritz izen euskalduna da, ez dugu zertan Biarritzera aldatu behar. Niretzat euskaraz, frantsesetik, gaztelaraz edo ingelesez Biarritz da. Ene irudiko, edo ene irudiaren gibelean hain ziur, herri ez ezagutua da Biarritz. Bi errealitate dira Biarritzen; ezagunena: hiri luxuzkoa eta aisialdikoa da. Baina bada beste bat: Biarritz herria, bere auzo, bizilagun eta errealitate xumearekin. Biarritz hori ezagutu dut tipitan. Orain ere ez naiz hondartza ondoan bizi, Espainiako karrikan bizi naiz.

Biarritz Olympique (BO) errugbi taldea dela-eta ezaguna da Biarritz, bestalde. Donostiara etorri ohi dena aldian-aldian.

Errugbia asko aldatu da, profesional eta ikuskitun bilakatu da. Finalerdiak heldu direnean bi aukera daude: Paue, Bordele edo Tolosara (Okzitania) joaten zara Hegoaldeari bizkarra emanez, edo “herri bat gara” erraiten duzu eta Donostiara etortzen zara. Nik biziki interesgarria atzeman dut Donostiara jitea. Ez dakit herri bera osatzen dugun, baina agintariak ohartu dira Baiona-Donostia hiria sortzen ari dela. Oraindik sinbolikoa da, baina BO klubak publiko berri bat atzeman du ondo-ondoan, kulturalki begibistako loturak dituen.

Batzuek kutsu folklorikoa hartzen diote/diogu...

Ikurrina asko dela, sobera? Nahiago dut hori, besterik baino. Zaleak ez dira euskal hiztunak, baina beren nortasuna agertzeko ikurrinak aire-ratzen dituzte. BO Parisera joaten delarik, zaleek “gu ez gara zuen berdinak, gu Euskal Herrikoak

Nortasun agiria

Filgi Clavierie Michelena 1959ko urtarrilaren 2an sortu zen Biarritzen. Goi-mailako diplomatua da ekonomian. Entrepresen kudeaketan aritu zen lehenik eta arlo sozialean gero. Lanbiderako hezitzailea izan zen. Euskal Kultur Erakundeko sortzaile, zuzendari eta lehendakariordea izan da, baita Seaskako lehendakaria ere. Ballet Biarritzeko eta Maitaldia Festibalaren zuzendaria. Dantzaz Konpainiako zuzendaria da egun.

gara –*Pays Basque*koak nahi baduzu—” diote. Ez dakite euskaraz, ez dira abertzaleak, frantsesak dira, baina hala ere Euskal Herrikoak dira. Urrats txikia da baina oso garrantzitsua, zinez.

Bi aldeko politikarien harremanak aitzina al doaz?
Hegoaldean nahikari gehiago dago, Iparraldean biziki ontsa ezagutzen ditugu politikeroak. Beren mintzaldiak eta diskurtsoak pixka bat aldatu dituzte, baina praktikan Paue, Bordele eta Parisera begira segitzen dute. Gure Hegoaldera bizkarra emanda, hemengo errealitatea eta gizartearen ezagutua gabe.

Politika interesatzen zaizu, agidanez.
Biziki. Kultur eremutik ezagutzen dut politika. Orain hemengo [Hego Euskal Herriko], kultur arloan ari naizelako hemen. Eguneroko bizitza oso desberdina da hemen eta han. Badakigu hori, baina aldi batez erran ohi dugu, abertzaleok naski: “Herri bat gara, ez gara ezberdinak”. Baina egunerokoan ez gara berdinak. Eta aldi berean hori aberatsa da. Nik hastapenean izugarritzko hutsak egiten nituen: “Aspaldi ari naiz mundu honetan, besteak bezalakoa naiz” pentsatzen nuen, baina ez nuen hemengo errealitatea ontsa ezagutzen. Beste kode eta klabe batzuk ikasi behar dituzu, alabaina hori zinez interesgarria da, aberasgarria. Aberatsa da bi munduak ezagutzea, biak bizitzea, biak uztartzea...

“Dantzaz Konpainiaren azken emanaldiaren berri euskaraz eman nuen, baina *Diario Vasco*ko kazetariak honela idatzi du: *Dijo el francés...*”

Abertzalea zara. Nolakoa?

Euskal Herrikoa naiz sortzez, eta euskalduna 18 urtetan euskara ikasi nuenetik. Euskaldun bizi naiz. Zerendako abertzalea izan? Ez dakit. Beste estatu bat eraikitzeke? Ez dut erantzunik. Ez naiz ziur. Estatu izatearen ideia garbirik ez badut ere, euskaldun, abertzale eta europar bizi nahi dut, arrunt. Mugarik gabeko Europa ikusi nahi nuke, estaturik gabekoa eta Euskal Herria bertan egoitea, euskalduna. Politikoki nola egin hori? Zaila. Ametsa da, badakit. Europar hizkuntzen, pertsonen eta herrien arteko harremanetan bizi nahi dut, alta.

Frantses Akademiak euskarari buruz duen iritzia ezaguturik...

Frantziako Estatuan gibelera joaten ari gara. Akademiarenak azken putzak direla pentsatu nahi dut, baina maleruski ez naiz ziur. Kinka larrian gaude. Goizetan France Inter irratiaren entzuten dut. Egun immigrazioari buruz ari ziren, eta zinez pentsamenduan atzera goaz. Gure mugak ixten ari gara. Mugak itxiko direlako geldiaraziko ditugu etorkinak? Etorkin kopuru bat behar dugu, ez gehiago, hori erabaki dugulako? Gure beharrak bete nahi ditugu. Eta haienak? Pertsonak ezin dira horrela erabili. Politikariek eta merkatariek globalizazioa goraipatu dute beren negozioei ongi joan zaizen bitartean, baina globalizazioa orokorra izanen da edo ez da izanen. Jendeak planeta osokoak gara, ez gara hiri

bakar batekoak, hiri askotakoak gara, hizkuntzaz askotarikoak gara. Frantzian atzera goaz, euskara-rekin gertatzen dena lekuko. Pentsatu nahi dut frantziarrek gerla hori galdu dutela, luzea izanen dela borroka, baina mentalitatea ez dela nire aita-txi eta amatsirenaengoitik. Aitaxi eta amaxi ez ziren elkarrekin euskaraz mintzo, ez zuten elkar konprenitzen. Agian horregatik, aitaxik erraiten zigun “ez ikasi euskara, trabak besterik ez dituzue ukanen”. Eta guk erraiten genion “ez, ez, euskara biziki polita da”. Ahantzi gabe zigortua izan zela euskaraz mintzatzen zuelako. Hori bukatu da gutxienez. Ez da aski, baina bederen nire auzokoe-k ez dute irri egiten nire alabekin euskaraz min-tzatzen naizelako. Duela 20 urte eskas aldiz, bai. Zer ginen gu?

Askok Euskadi Irratiaren bitartez ezagutu zintu-gun, *Bide batez* eta *Kalaka* saioetan, baita ETBko *Bertatik bertaran*...

Komunikazioa asko gustatzen zait. Komu-nikazioa behatzen dut, nola komunikatzen ginen lehen eta orain. Radio Euskadin ari naiz orain *Más que palabras* saioan, Javier Vizcainorekin. Iparraldeko beste irudi eta informazio bat ekar-tzen entseiatzen naiz. Hedabideak izugarri alda-tu dira, komunikazioa asko garatu eta zabaldu da. Azken hamar urteotan mundua arras aldatu da irudiaren, telebistaren eta Interneten bidez. Eta hau hasiera baino ez da, natura bezala komunikazioa aldatuz doa. Abiadura izugarria hartu dugu eta beharbada ez gara konturatzen horretaz.

Soberaxko abiadura hartu dugu, naski.

Soberaxko den ez dakit, sobera dela erraiten baduzu iraganera begiratzen duzu, eta ez du merezi gibelera begiratzeak. Nondik gatozen jakitea beharrezkoa da, nora goazen jakin behar dugu ordea, aldaketa ezin baitugu guk geldiarazi.

Euskarazko komunikabideetan aritu zinen iraga-nean eta orain gaztelaniazkoan.

Bai. Garaiak aldatzen dira eta euskarazko saioak

Ehuneko 20 euskaraz

“Donostian ehuneko 20 inguru euskaraz bizi naiz, lan harremanetan nahiz karrikan. Ehuneko 10 frantsesez. Egiako kultur etxe ondoko tabernan zerbitzariarekin frantsesez aritzen naiz, Nantesekoa da. Lankide bat uruguaitarra da, baina Frantzian ikasia, eta frantsesez komunikatzen gara”.

bukatu ziren niretzat. Radio Euskaditik deitu zidaten. Zergatik ez? 10-15 minutuko kronika egiten dut igande goizetan. Gaztelaniazko mun-duak guttiago ezagutzen du Iparraldea eta are guttiago euskaldunon mundua. Euskal hedabi-deetan gehiago ageri da Iparraldea. Jende askoz gehiagorentzat mintzo naiz orain, erreallitate hori ere da eta inportantea.

Iparraldeko enbaxadorea zara.

Ez naiz enbaxadorea, zubia naiz. Elixabete Gar-mendiak behin erran zidanenez “zuk zubi lana egi-ten duzu”. Bereziki tematua naiz horretan. Gus-tatzen zait.

Donostiara etorri zinen lanera orain bost urte, nola hartu zintuzten inguru honetan?

Auzoan [Egian] frantsesa bezala hartu ninduten hastapenean. Ez nuen onartzen, Iparraldekoa naizela erraiten nien. Auzoan orain Iparraldeko euskaldun gisa hartzen naute bederen. Duela gutti gertatutako anekdota batek balio du egoera agertzeko. Dantzaz Konpainiaren azken ema-naldiaren prentsaurrekoa euskaraz eman nuen, baina *Diario Vasco*ko kazetariak honela idatzi du: “*Dijo el francés...*” (kar, kar, kar). Irri egin dut. Osoki euskaraz egin nuen eta “*dijo el francés*”. Adiskideek baliatu dute trufa egiteko. Lantokian ere “*Como ha dicho el francés...*” erraiten didate [antzezle aire batez diosku Filgik].

Donostia eta Baiona hirien arteko bizilagun bilaka-tu zara. Nola bizi duzu berau, autobidea tarteko?

Parametro normala balitz bezala bizi dut, baina hiriko bizimoldea beharbada sobera sartua da gure egunerokotasunean, eta ez luke normala izan behar, kezagarria da. 50 kilometro egiteko horrenbeste traba gaingitu behar izatea. Hiru ordainleku pasatzen ditut: Biarritz, Hendaia eta Irunen, ez da normala. Ordaintzearena... bon. Baina denbora? Antolamendu pragmatikoagoa egin beharko litzateke eta orain teleordainketa dago. Nik lehen bi teleordainketa nituen, Ipa-rraldekoa eta Hegoaldekoa, orain batekin dena

egiten ahal duzu, niretzat magia da. Hori autoz egitea baduzu, baina garraio publikoa penagarria da. Nik ezin dut eguneroko bizimodua egin garraio publikoan. Arrazoi duzu, Donostia-Baiona hiriko herritarra naiz zinez eta praktikan.

Biarritzeko lanean "arrakasta" ukanik ere Donostiara etorri zinen. Ausarta zara gero! Zergatik?

Donostia ezagutzen nuen aspaldi, baina Iparraldeko turista bezala. 1991n Biarritzeko Herriko Etxean sartu nintzelarik, Jakes Abeberrik mugaz gaindiko harremanak bultzatu nahi zituen, bereziki kultur alorrean. Mugaz gaindiko elkarteak sortu zen eta 1994 aldean hasi ginen Donostiako Udalarekin harremanetan. Joxean Arbelaitz gizon handiarekin topo egin nuen, handia zentzu guztietan. Bera Donostia Kulturako zuzendaria zen eta ni Biarritzeko Kulturakoa. Ideia beretsuak genituen: mugaz gaindiko harremanak landu, sustraitu eta aberastu nahi genituen biok, ez bakarrik diskurtso mailan edo mezu politikoen zabaltzeko. Kultur ekimenak eguneko bizitzan sustatu nahi genituen.

Baita egin ere!

Dantzaz Konpainia sortu genuen, baina hiru urtez Biarritz Balleteko arduradun segitu nuen, bietan. Momentu batez erabaki nuen honetaz arduratzea bakarrik. Konpainia hau bereziki Gipuzkoan dantza sortzeko antolatu genuen, analisi oso errazaren ondorioz: dantza giroa oso pobrea da hemen –dantza tradizionalaz landa erran nahi dut, hau aberatsa eta bizia baita–. Dantza klasikoa, neoklasikoa eta garaikidea oso gutxi zabalduak dira eta arlo hori garatu nahi genuen. Dantzaz finkatuz joan zen –Mugaz Gaindiko Zentro Koreografikoaren baitan–, eta Ballet Junior Konpainiarekin elkarlanean. Biarritz Balletak proiektua uztea erabaki ondoren, Dantzaz Konpainia gara.

Zergatik?

Biarritz Balleteko Thierry Malandain ez dagoe-lako ados gure estrategiarekin. Gipuzkoan edota EAEn lan egiten badugu hemengo diru laguntza dugulako da, hemen zerbait eraikitzeko. Dantza garatzeko baliabideak landu nahi ditugu, estrategia sendoa finkatu dantza klasiko eta garaikideari buruz.

Zer da zehatz-mehatz Dantzaz Konpainia?

Gure konpainian dantzariak ez dira profesionalak, pre-profesionalak dira, ez dira ikasleak ez amateurrak, horien artean dira. Dantza ikasketak eginak dira, baina profesional bilatzeko ofizioa ikasi behar dute. Bi urtez profesional izaten irakasten diegu. Horretarako gako ahalik eta emanaldi gehien egitea da. Euskal Herrian ari dira, Ipar eta Hegoan, Frantzia ere pixka bat. Taldean hamar lagun aritzen dira, une honetan sei neska eta lau mutil. Adriana Pouse da zuzen-

Harremanetan jendetasuna

"Bestea, hurkoa, izugarri garrantzitsua da niretzat. Kultur eragilea eta eraikitzailea banaiz, hain ziur bestearengana joan nahi dudalako da. Bestea ezagutzea finean jokamolde egoista da. Ez bakarrik nire plazerarentzat, bereziki neure eraikuntzarentzat egiten dut, ni pertsona naiz besteekin harremana lantzen dudalako. Bestearentzako aberatsa dena aberatsa da niretzat, eta alderantziz".

Euskal Museoa

Miguel de Unamuno plaza 4,
48005 BILBO, Tel.: 94 415 5423
e-posta: museoa@euskal-museoa.org
www.euskal-museoa.org

BESTEREN AHOTAN

Arantxa Arza Lasa (Euskadi Irratiko esataria): “Filgi. Ez dut beste inor ezagutzen izen horrekin. Eta hasieran kosta zitzaidan izena nola esan behar nuen ere asmatzea: *Filgi, Filyi, Klaberi, Klaberie...* Baina ikasi nuen, eta ondo ikasi ere. Euskadi Irratian ezagutu genuen elkar. Urte asko dira. Elkarriketa baterako gonbidatu nuen, ez naiz oroitzen zein zen gaia; agian Maitaldia... Bera gogoratuko da ziurrenik. Eta egin bagenuen egin genuen elkarriketa hura. Badakizu, izaten dira ba, lanean ezagutzen dituzun pertsonak, oso gutxi, gerora lagun bilakatzen direnak? Ba hori da Filgi niretzat. Lanari esker ezagutu dudak lagun bat. Lagun handi bat. Eta uste dut ez naizela izango hori esan lezakeen bakarra...”

Askok ikusi du Filgik, eta askok ikusten duenak, nahi badu, asko ikasten du. Eta berak asko daki. Bizitzaz. Jendeari entzuten. Jendeari hizketan. Askok daki, baina ez du esaten, ez du ematen, umila delako Filgi. Oso umila. Eta horrek lagunago egiten du. Umildadea garestia baita gaur egun, eta umila da Filgi.

Gero, intuizio handiko pertsona da Filgi. Aurrez ikusten ditu gauzak, eta badaki nola jokatu egoeraren aurrean iritsi aitzin. Prestatua egoten da. Eta horrek asko laguntzen dio, berari eta bere inguruko guztiei.

Berarekin ikasi dut promenatzen, berarekin piknikatzen, berarekin kalakan, dantza ikuskizun batekin gozatzen... berarekin Iparraldeko euskara lardaskatzen.

Edozertarako dei diezaiokezu, beti dago hor, beti laguntzeko prest, eta beti, beti, beti, irribarre polit batekin erantzungo dizu, begi urdin polit horiek edertzen dizkion irribarrearekin. Hori da Filgi Claverie nire begietarako”.

dari artistikoa, uruguaitarra. Biarritz Ballet uztea erabaki zuen Dantzaz Konpainiaz arduratzeko.

Jendeak klasikoa edo garaikidea maite al ditu?

Jendeak kalitatezko dantza maite du. Ni ez naiz aditua dantza kontuetan, baina asko maite dut dantza, plazer handia hartzen dut dantza ikustean. Dantzak plazer eman behar du. Dantza mintzaira da, espresioa, gauza oso indartsuak transmititzen ditu. Nik emozioa transmitzea eskatzen diot, baita publikoak ere, noski. Publikoari fitsik ulertu ez duen zerbait ematen badiozu, zer den hau edo beste galdezka hasten bada, ihes egiten du. Dantzariak zirrara eragiten badu jendea bereganatua du arras.

Politikariekin negoziatzen trebea zara nonbait, xarma omen duzu ere horretarako.

Ez dakit [irriak]. Ez. Ez dut uste xarmarekin gauza handirik egiten ahal duzunik. Lehenik eta behin, egin egin behar duzu. Egin eta egin. Aprobarekin egin eta erakutsi, frogatu egiteko gauza zarela.

“Diskurtsoak aspertu egiten
nau pixka bat. Unea iritsita,
ekimen asko ez da
gauzatzen”

Oteiza bezala orduan, haren zalea zara nonbait.

[Irriak] Arrunt bai. Bai, egin behar da. Diskurtsoak aspertu egiten nau pixka bat. Kultur eremuan oro har, intelektual —umore puntu batez erraiten dut— eta mintzaldi asko dago, baina una iritsita, ekimenak ez dira gauzatzen. Ni ez naiz ikerketak eta teoriak sortzekoa, nahiago dut egin, eraiki, hori da ekimenen frog inportantea. Ene xarma aipatu duzu, enetzat xarma egitea da, gauzak egitea. Gauza asko txar egiten dugu, baina Oteizak arrazoi zuen, zerbait geratzen da. Azken hiru urteotan Gipuzkoan gauza berri bakarra iduriz, dantza eremuan Dantzaz Konpainia izan da. Dantza neoklasiko eta garaikidearentzat lekua dagoela erakutsi dugu. Oso pozik nago. Publikoaren nahikaria badago. 40 emanaldi inguru ematen dugu urtero. Segura eta Zumaia herrietan izan gara, baita Kursaal eta Euskalduna Jauregian ere. Edozein lekura joaten gara, gela txikietan ere aritzen gara. Hemengo bizilagunek horrelako emanaldiak ikusteko eskubidea daukate. ■

gure!
artean
euskaraz

BFA
DFB
Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia

Segurtasun sistemak etxeetan

Neure burbuila

seguruan

Herri eta hirien modernizazioarekin batera, bizitza estiloen aldaketa etorri da. Masibotasunerantz jo dute hirigune gehienek, eta kontraesana bada ere, horrek auzokideen arteko urruntzea eragin du. Gizarte loturak ahultzen joan ahala, segurtasun faltaren sententzia areagotu da, eta segurtasun sistema pribatuen eskaria hazi.

ANDER EGILUZ

“EUSKAL HERRIA nahiko toki lasaia da, baina gero eta lapurreta gehiago dago”, horrela azaltzen du Securitas Directeko Joseba Goikoetxeak segurtasun sistema pribatuen eskariaren igoera. Goikoetxea multinazional suediarren Hego Euskal Herriko gerentea da eta 2006tik 2007ra hazkunde nabarmena izan zuen bere enpresak euskal lurraldeetan: EAEn %30eko igoera eta Nafarroan %39koa.

Eskarien gorakada hau, alabaina, ez dator bat etxe-lapurretek duten eragin apurrarekin. Ertzaintzaren datuen arabera, EAEn 2006tik 2007ra %3,5 jaitsi zen etxe-lapurreta kopurua. Nafarroan, oster, igo egin zen kopuru hori, baina Foruzaingoaren hitzetan, ez dute arazo larririk. “Normala da arazo larririk ez izatea”, iritzi dio César Manzanosek, EHUKo soziologia doktoreak:

“Hego Euskal Herriak Espainiako Estatuan BPG altuenetarikoa dute. Eta gizarte batek zenbat eta lotura sozio-ekonomiko sendagoak izan, orduan eta medio gehiago izango ditu gizarte-politi-

“Gizarteak duen segurtasun faltaren sententzia fabrikatua dago, telebistak saltzen duen errealitate distortsionatuaren ondorioz”

César Manzanos

ketan inbertitzeko, kolektibo marjinalak lagunduz, eta ondorioz, eguneroko delinkuentzia gutxituz”.

EAEn, 4.064 lapurreta kasu tramitatu zituzten 2007an, eta Nafarroan 256 baino ez.

EAEko populazioa Nafarroakoa baino lau aldiz handiagoa izanik, estatistikoki aldea ez da hain handia, nahiz eta Euskal Autonomia Erkidegoak datu kaskarragoak izaten jarraitzen duen. Segurtasun sistemen eskariaren hazkundea ahoz aho zabaltzen diren zurrumruren ondorio direla iritzi dio Ertzaintzak, askotan hedabideek zabaldutako segurtasun ezaren irudiaren eraginez.

Duela urte batzuk, udan eta oporraldietan gertatu ohi ziren etxe-lapurreta gehienak, “jabeak ez zeudelako etxean”, Ertzaintzako espezialistaren hitzetan; “gaur egun, oster, hau ez da hain argia, oporrak hartzeko ohiturak aldatzen ari direlako”.

Gizartearen ohitura aldagetak segurtasun enpresen zenbakietan ere antzematen dira. Orain urte batzuk dezente egiten zuen gora segurtasun sistemen eskariak udan eta Aste Santuan, baina egun, nahiz eta hazkundea ere bada-

goen, ez da hain nabaria. Joseba Goikoetxeak garai desberdinen arteko aldearen desagertzea ez dio oporraldien antolaketa berriari egozten, jendearen “uneoroko” segurtasun beharrari baizik.

“Gizarteak duen segurtasun faltaren sentsazioa fabrikatua dago” adierazi du César Manzanosek irmo: “Pertzepzio hau segurtasun enpresen interesekin dago guztiz lotuta. Gizarteak dituen segurtasun falta errealak –hipoteka, bankuko kreditua, hilabete amaierara heltzea...–, biolentzia sufritzeko duen aukera hipotetikoarengatik ordezkutzen du, telebistak saltzen duen errealtate distortsionatuaren ondorioz”.

Lapurreta guztiak ez dira berdinak. Badaude, alde batetik, delinkuente arruntak; droga lortzeko edonon sartzen direnak, aurkitzen duten edozer gauza lapurtzeko. Eta beste alde batetik, profesionalak daude; horiek taldeka egin ohi dute lan eta ondo zehaztutako zereginak dituzte. Polizia bat dator: Euskal Herrian bigarren mota horretako adibideak urriak dira. Halere, poliziako adituak beti dabilta erne, taldeka lan egiten duten lapurretariako askok formazio militarra izan ohi dutelako. Mikel Santamaría Foruzaingoko inspektore-ordearen hitzetan, horiek badakite alarma bat zelan blokeatu, ez dute arrastorik uzten eta zailak izaten dira harrapatzen, kideak izaten dituztelako zaintza lanetan. Antolatutako banda

Kamera pribatuak eta alarmak dira lapurrei aurre egiteko segurtasun aparailu ohikoenetakoa.

“Gero eta gizarte hotzagoa ari gara sortzen, indibidualistagoa, eta jendeak segurtasun sentsazioa bilatzen du. Hor sartzen da alarma”

Joseba Goikoetxea

horiek aurretik prestatzen dituzte lapurretak, eta badakite non eta noiz ostuko duten.

Kantitate aldetik bakarrik ez, lapurreta moduak ere ez dira beste leku batzuetan bezain bortitzak, Santamaríaren iritziz: “José Luis Morenok sufritu zuen lapurreta bortitzaren modukorik ez da hemen gertatu, eta ez du ematen epe laburrera hona helduko denik biolentzia olde hori. Logikoena da banda horiek hiri handietan ezkutatzea, erosoago lan egin ahal izateko”.

Pre-alarma etxe inguruan

Alarma instalatzen dutenek, gaur egunean, ez dute ondasunak babestearren instalatzen, etxeokak babestearren baizik. “Jendea konturatzen da lotan dagoenean etxera baten bat sartzen bada senideak arriskuan egon litezkeela” azaltzen du Goikoetxeak. “Lehen, etxeko kisketa zarratuta nahikoa zen, baina gaur egun lapurrek edozer gauza egiten dute etxera sartzeko, atea botatzera hel daitezke. Guk, pre-alarma sistemaren bidez, sentsoreak jartzen ditugu etxe inguruan, inor etxera hurbiltzen denean zenbait irudi hartzeko eta horrela jakiteko bezeroa arriskuan dagoen ala ez”.

Psikosi puntua antzematen zaie Goikoetxearen hitzei, hedabideek zabaltzen duten gizartearen irudi ilunaren ondorio, agian. “Egia da telebistak José Luis Morenoren albiste modukoak zabaltzen dituenen psikosia

“Paranoia moduko zerbait zabaltzen ari da lapurretekin”

Laukizeko (Bizkaia) bizitegi-auzo batean dauka txaleta Y.C.E. abokatu gazteak; herri bereko baserrian bizi da J.A.E. teknikaria; eta Algortako (Bizkaia) pisu batetan bizi da P.E.A. masajista jubilatua.

Alarma jartzearen edo ez jartzearen zergatia?

J.A.E.: Nire etxera 2005ean sartu ziren lapurtzera. Dendena zabaldu, lurretik bota eta baliozko zenbait gauza eraman zituzten. Gu ez geunden etxean, baina sustoa ikaragarria izan zen, eta alarma jarri genuen.

Y.C.E.: Neure etxera ez dira inoiz sartu, baina familia bakaerreko etxeetara sartzea, etxe normal batera sartzea baino askoz ere errazagoa da. Alarmak lapurra izutzea baino ez du helburu.

P.E.A.: Nik alarmerik ez daukat eta etxera ez zaizkit inoiz sartu. Egia da txaletean sartzea errazagoa dela, baina egia da ere paranoia moduko zerbait zabaltzen ari dela lapurretekin; eta ez da hainbesteko.

Gaur egun lehen baino lapurreta gehiago daudela uste duzue?

J.A.E.: Gehiago daudenik ez nuke esango, lehen ere hor egoten ziren, baina behin sufrituta hurbilagoko kontutzat daukazu.

Y.C.E.: Ni abokatua naiz, eta epaitegiak lepo daude. Lehen baino lapurreta gehiago dauden? Ba ez dakit, baina argi dagoena da betiko ijitoak ez direla, orain Vladimir ez-dakitzer eta bere lehengusuak dira gogorren dabilzanak...

P.E.A.: Beti egon dira lapurretak, eta beti egongo dira. Atzeritarrek direla gehienak? Ba ziur aski bai, baina beharrian handiagoa dutelako izango da, eta ez beste ezeretatik.

Hedabideek alarma lar pizten dutela esango zenukete?

P.E.A.: Erabat. Gauza txarrak baino ez dituzte agertzen, eta hori ahoberoen bazka ezin hobea da. Horrela sortzen dira gero psikosiak... Edozergatik sortzen da psikosia gero.

J.A.E.: Telebistan agertzen dena gizartearengan eragina duela argi dago, baina ez dakit nik lehen baino biolentzia gehiagorik ez dagoen ba...

Y.C.E.: Ez da hedabideen errua, kaleko pertsona zenbaite-na baizik. Badago jendea segurtasun ezaren kontuarekin obsesioa duena, arrazoi argirik izan barik.

pizten dela, baina arazoa da horrelako gauzak gertatu egiten direla. Gero eta delinkuentzia handiagoa duen gizarte sortzen ari gara, eta horrek kezkatzen du jendea. Pisu batean bizi bazara, jo egizu sarrerako atea ostikoka gaueko hamabietan, eta ikusiko duzu nola ez den inor ateratzen laguntzera. Auzokideek gero eta gutxiago ezagutzen dute elkar; gero eta gutxiago laguntzen diote elkarri. Gero eta gizarte hotzagoa sortzen ari gara, indibidualistagoa, eta jendeak segurtasun sentsazioa bilatzen du. Hor sartzen da alarma”.

Baieztapen muturrekoak dira Goikoetxearenak, segurtasunaren negozioan diharduen batenak. Herri arriskutsuak beraientzat negozioa izateak lehia morala dakarkien galdetuta, arazo erreal bati irtenbideak jarri baino ez dutela egiten erantzun du. César Manzanosek,

hala ere, gogor kritikatu du segurtasun enpresen jarrera: “Segurtasunaren industriak jo eta ke egiten du lan segurtasun faltaren sentsazioa herritarrei helarazteko. Segurtasun sistema elektronikoak, blindatutako ateak, alarmak... Zeure burbuila segurua eraikitzeke ezinbestekoak dituzun erremintak dira! Eta hau guztia saldu ahal izateko, beldur giroa eta etsai argi bat egon behar da: biolentzia darabilen lapurra. Segurtasun ezaren sentsazio fabrikatu hori ez dator bat errealitatearekin, ezta poliziaren datuekin ere. Mundu arriskutsu hori da telebistak zabaltzen duena; azken batean, biolentzia geuk sufritu ahal izateak, eta horri oldarkorki erantzuteak asko saltzen du telebistan. Eta zeinek dauka telebistako minutuak erosteko ahalmena? Bada, izugarritzko indarra duen segurtasunaren industriak”. ■

TALLERES

Mitxelena s.coop.

Torno bertikala: Ø 4.200 x 2.000 · Fresadora: 10.000 x 3.500
Barrenatze mekanizatua

Eziago poligonoa, 21 · Hernani -Gipuzkoa-

© 943 552 512 / 552 516 · Fax: 943 552 816 · info@talleresmitxelena.com

www.talleresmitxelena.com

Zeruko Ama

Zurezko azken baporea

“Itsasoak ez du esperantzarik” idatzi zuen euskal idazleak, orain ia 40 urte. Joan den uztailaren lehen egunean hasi zituzten Zumaian Orioko egurrezko azken arrantzontziaren desegite-lanak. Zeruko Ama baporea behin-betiko utzi dio itsasoratzeari.

Zeruko Ama, itsasoa zeharkatzen zuen garaian.

ZUMAIAn txatarrerako balio duen guztia kendu eta gero, geratuko den egurra txirtxilatatu eta Zarautza eramango dute Zeruko Ama, hango erraustegian erretzera. Ekainaren 29an, Jagoba Solaberrieta Zumaian izan zen, azken urteotan lantoki eta bizileku izan duen egurrezko baporeari azken agurra egiten. Urteetako bizipenak eta oroitzapenak pilatu zitzaizkion eta nekez lortu zuen negar malkoei eustea.

Barkua Zumaiaiko Bedua ontziolan egin zuten 1968. urtean, Orioko dorronsorotarrentzat. Orain, Zeruko Ama erretiratuta, zazpi besterik ez dira geratzen, denak txapazkoak: Montserrat, San Antonio, San Luis, Aingeru Guardakoa, Ave Maria, Cantabrico Berria eta Gure Gogoa. Baina garai hartan bapore asko zen Orion, 28 izatera iritsi ziren. Izenei erreparatuta, Vatikanoren flota ematen zuen oriotarrenak: San Martin, San Jose, San Juan, San Nikolas, Aita Guria, Corazon Santo, Reina de los Angeles, Reina Maria, Madre del Mediterraneo, Madre del Cantábrico, Pablo VI...

Zumaian sortutako ontziak Zarautzen izan-go du bukaera, itsasotik gertu baina lehorrean.

IÑAKI ITURAIN

Orain dela 15 bat urte arte ez zen horrela izaten, itsasontziak itsasoan bertan hondoratzen baitzitu-tzen, kostaldetik 15 bat miliatara, Komandantziak agindutako tokian. Baina sarea hondo-hondotik pasatzen duten arraste-ontziei kalte handia egiten zieten hondoratutako barku haiek eta agindua eman zen gehiago ontzirik ez botatzeko itsas hondora.

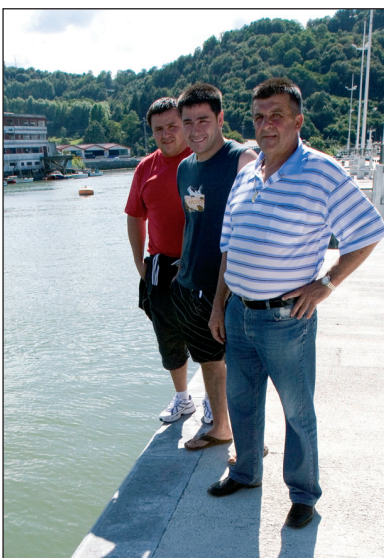
Hogeita hiru urteko Jagobak ikasketei helduko die berriro, lehorreko bizimodu berrian lan txukun samar bat eskuratzeko asmotan. Jagoba baino lau urte zaharrago den Asier anaiak kamioi batean txofer hasteko asmoa du. Bi gazteon aita Pedro Mari, Zeruko Amako patroia, erretiroan ari da pentsatzen. Pedro Mariren anai gazteagoek, Linok eta Eusebiok, oraindik ez dute garbi nola erantzungo dioten bizitzak ekarri dien ataka berriari. Itsasoa utziko ez dutenak senegaldarrak dira, Solaberrieta familiako bost kide horiekin batera Zeruko Ama baporeko eskifaia osatzen zuten zortzi afrikarrak. Gazte beltzek ere jatorria itsas girokoa dute, Dakar-eko kostaldea, eta gustura dabil-tza itsasoan. Dagoeneko topatu dute nondik itsa-

soratzten segitu: bost Orioko ontzietan hasita daude; bi Hondarribian; eta bat Bermeen.

Udaberria bukatu den arte Zeruko Ama itsasoan ibili da, arrainaren atzetik. Berdel asko lehorreratu dute, txitxarro pixka bat ere bai. Antxoa ezin izan dute harrapatu, galarazia zuten. Eusko Jaurlaritzak bidalitako biologoek esan dutenez, antxoaren biomasa ez da nahikoa hazi haren arrantzaren debekua bertan behe- ra uzteko. Haien ustez, egoera honetan antxoa harrapatzen hasteak arrain pre- ziatu hori Euskal Herriko itsasotik behin-betiko desagertzea ekar lezake.

Bisigua aspaldi desagertu zen gure artetik, orain antxoa da kili-kolo dabile- na. Zein izango da hurrena? Pedro Mari Solaberrietak aitortu du neurri batean arrantzalea bera dela arrainaren galeraren erru- duna; baina seguru dago errudun nagusia Pres- tige petrolio ontziaren isurketa ikaragarri hura izan zela: “Antxoak planktona jaten du, eta isu- ritako petrolio hark akabatu egin du plankton hori, eta antxoak ez dauka zer jan”.

Azken urteotako gainbehera azkarrak aspal- di samarreko garai batean du hasiera. “Milla bederatzireun ta lenengo urtian, maiatzaren amalau- garren egunian, Oriyoko erriko barraren aurrian, balia agertu zan beatzik aldian”. Horrelaxe dio bertso sortako lehen aleak, Euskal Herrian harrapatutako azken baleari buruz. Mendetan huraxe izan zen Euskal Herriko kostaldeko herrietako aberastasunik handiena: balearen harrapaketa. Baleak harrapatzeko erabilitako traineruak kirol lehiaketarako ontzi bihurtu zirenean beste arrantza mota bati ekin zioten, asmatu berriak ziren bapore txiki haietan. Egurrezko bapore txiki haietatik etorri ziren Donibane Lohitzunen hasi eta Zierbena bitar- tean euskal portu guztietan hain errotuta egon diren egurrezko arrainontziak, harik eta orain dela hamarkada gutxi txapazko ontziak egiten hasi ziren arte.

Pedro Mari Solaberrieta, Zeruko Ama patroia, erretiroan ari da pentsatzen. Seme gazteenak ikasketei helduko die eta zaharrena kamioilari hasiko da.

Madeiratik Azoreetara

Zeruko Amaz galdetuta, hitzak arrapa- ladan etortzen zaizkio patroiarri: “Zeruko Ama 1992an erosi genuen. Ordurako, Reina, gure aurreko bapo- rea, txiki geratu zitzaigun eta Zeruko Ama erostea erabaki genuen. Lehenen- go urtean Madeira irletan, Almerian eta Mallorca aldean ibili ginen arran- tzan. Handik hiru urtera izan genuen sasoirik onena, 1995ean: Azoreetan, hura zen arraina harrapatzea!”. Begiak piztu egiten zaizkio Zeruko Ama baporearen lehenengo urteak gogora ekarrita: “Urte onak izan ziren, itsaso- an arrain asko zen, eta arraina ordain- du egiten zen, orain asko jaitsi da harentzako estimua ere, inork ez du etxean sukaldeko lanik egin nahi, erra- zagoa da harategian haragi-bolak erosi eta haiek jatea. Zimarroia eta hegaluzea erruz zen han orduan. Gainera gasolioa ere merke genuen, 20 pezeta balio zuen litroak, orain 0,72 euro balio du, orduko 120 pezeta, horre- la ez du merezi itsasoratzea, erregaia erama- ten du arrainarekin ateratako diru guztia”.

Ea itsasoan inoiz okerrik izan duten galde- tuta: “Egia esan, guk zorte ona izan dugu itsa- soan: nik bizitza osoa itsasoan eman dut, 13 urterekin hasi nintzenetik. Egun txar askoak pasa bai, olatu ikaragarriekin kezkatuta, baina okerrik ez dugu inoiz izan. Gogoan dut, Azo- reetan ginela, behin Bermeoko Lezoko Guru- tze baporetik nola erori zen kareletik kanabera- rekin lanean ari zen arrantzale bat. Ez zen ito, ez zuen denborarik izan, uraren hotzak eman- dako inpresioak hil zuen gizajo hura”.

Solaberrietak ez ditu urruti 60 urteak, eta hilabete batzuk egitea besterik ez zaio falta, aurrerantzean erretiro duin samarra kobra- tzen hasteko. Hilabete horiek beste bapore batean bete beharko ditu, Zeruko Ama arran- tzontzia itsasotik ama lurrera itzuli da-eta hauts bihurtuta. ■

Mikeletegi pasealekua 53 • DONOSTIA
943308220 • www.arbelaitz.com

Arbelaitz Jatetxea

Energia

Argia aurreztu ilunpean geratu gabe

Argitasuna nahi dugu, baina gero eta garestiago ordainduko dugu. Energia alferrik ez galtzeko, eta ondo eta aldi berean gehiegi gastatu gabe argiztatzeko ikastea dagokigu. Bilboko enpresa bat kaleetako argiteria eraginkorragoa izateko neurri-sorta prestatzen ari da. Gure etxerako ere balio dute neurriok.

UNAI BREA

XAHUTZEN DUGUN energiaren zati handi bat argiztatzeko erabiltzen da. Horren %50-60 inguru barne argiteriari dagokio, eta gainerakoa kalekoari; hala azaldu digu Javier Calongek, Consultoria Lumínica bilbotar argiztapen-kontsultoretzako bazkideak. Une honetan, *Lighting Master Plan* izeneko txostena prestatzen ari dira, 21 neurri kaleko argiteria eraginkorragoa izateko. “Esango nuke gaur egun bai kanpoan zein barnean erabiltzen den argiaren erdia baino gehiago ez dela beharrezkoa”. Une batetik aurrera, ez dugu hobeto ikusten argi gehiago egoteagatik. Aldiz, alferrikako energia-gastua egiten dugu eta, bide batez, argi-kutsadura sortu. Gaueko zerua behar bezala ikustea eragotzi ez ezik, kutsadura horrek kalteak sor ditzake ekosistemetan, txori migratzaileei ohiko ibilbideetatik aldentzera behartuz, esaterako.

Calongeren esanetan, “erakunde publikoek hiritarren aurrean eredu bihurtu behar dute, ezin liteke kalera atera eta udaletxea edo aldundia neurri gabe gastatzen ari direla ikusi”.

Bonbilla egokia, gakoa

Era berean, norberaren esku dago etxe barruko argiztapena eraginkorragoa izatea. Horretarako, funtsezkoa da argi iturria ondo aukera-

Argazki honetan ikus daitekeen farola efizientzia ezaren eredu garbienetakoa da. Argiaren erdia baino gehiago zuzenean gora igortzen dute, alferrik galduz.

tzea. Bonbilla mota asko dago, ia zeregin bakoitzerako bat, baina gehienak ez ditugu ezagutzen. Hasteko, saihestu halogenoak; asko kontsumitzen dute, eta energiaren zati handia bero bihurtzen dute. Ez dira batera eraginkorrak beraz. Argia denbora luzez piztuta dagoen lekuetan, kontsumo baxukoak erabili, eta luminaria ondo hautatu: batzuek gehiegi sakabana-tzen dute argia, kontsumoaren portzentaje handia alferrikako bilakatuz.

Beste bide bat argi naturala baliatzea da. Arratseko orduetan, oraindik iluntzen hasi gabe, etxeko argiak pizteko ohitura dugu, baina badaude moduak eguzki orduei etekin handiagoa ataratzeko. Geletako hormak zuriz pintatuz gero, argia intentsitate handiagoaz islatuko da eta hobeto ikusi ahal izango dugu. Antzeko efektua lor dezakegu leku egokietan ispiluak ipiniz. Beste kontu bat da leku egokiak zehazki zeintzuk diren jakitea, baina ideia hori da. ■

Post jakintza (?)

B

ai, Ur, gustatu zait yurta-ren sinbolismoa, baita garenari buruz dizkiozunak ere. Bai, gu ere ez gara inozenteak, eta esanak esan, paso egiten dugu inperiotik ez datorkigunaz, edo zuhurrago esanez, horretara paratuta bakarrik ihes egiten diogu inperioaren oldarrari, aisian, abarotan inperioak eramaten gaitu. Azken bolada honetan nire burua ernegatzen didan zera bat badut: denbora. Garaikidegia naizela, alegia. Nire lur eta denborari lotuegia nagoela esan nahi dut eta bestelakoa izatea gustatuko litzaidakeelako nahia-edo darabilt buruan, ardura gehiegirik gabe, egia esateko, berrogeiak beterik baititut eta aspaldi onartua dut nolakoa naizen.

Nik ere, Ur, postmodernitatearen beste irudi bat ikusi dut egun hauetan, edo hala interpreta-tu dut. Zurea baino gaiztoagoa da, halere. Bada Israelen Tsafat deitzen den herri bat non Isaak de Luriaren itzalera bildu baitira judutar deboto pila bat. Isaak de Luriak Errege Katolikoak atzerriratutako ama zuen rabinoa izan zen, mistika judutarraren sortzailea eta ondorengo judutartasunean eragin handia izan duena.

Egun hauetan herri horretan gabilta, *hasidimez* inguraturik. Badakizue kiribil bana belarritatik behera, traje eta sonbreiru beltza, alkandora zuria, errezo oihalaren txintxilarioak agerian gerri parean, bizar luzeak askok, izugarritzko musika ozena darion furgoneta bat dago plaza parean, etengabe ailegatu eta alde egiten duten turisten autobusez inguraturik.

Iragan garenean erreparatu diogu bi *hasidim* gazte direla barnean daudenak, buruak (eta kiribilak) mugituz dantza eta dantza. Furgone-tako letra hebraitarren artean rabino baten argazkia dago, besoak jasota munduari oihuka ari bailitza. Gure gidari arabiarrari gal-detu diogu zer dioen kantak eta nor diren bertan erdi dantzan ari diren bi mutilak: “Rabino horren jarraitzaileak dira eta kantak Lur Saindua haientzat dela dio” esan digu gidariak.

Juanjo Olasagarre

Apalategi

Bastervetxea

Gero jakin dut Luriaren mistikaren altzora herri mistikoa izan dela Tsafat hau Berpizkundetik hona. Eta milaka izan direla inguratu diren judutar fededunak, Israel sortu denetik gainera gobernuak pagatzen omen die bizimodua. Torah-a aztertu, eta noizean behin kafea hartzera plaza txukunera biltzean datzana.

Horretan, nongoak garen gal-detu digu *hasidim* amerikarrak.

Bera Brooklyngo judutarra izanik, gurasoek federik erakutsi ez ziotenez fedearen bila etorri omen da hona. Esaten didan guztiari *new age* kutsua hartu diot: fedeak salbatu duela, Biblian dena dagoela, espiritualtasuna, mundua ona dela, *The Holy Land*, denok garela anaia-arrebak. Enyaren kanta bat ematen du denak.

Ni rabinoa banintz eta mutil amerikarrak benetako mistikoa izan nahiko balu oso argi daukat zer eskatuko niokeen: zoaz lehendabizi bost urtez Afrikara, txiroak laguntzera, sartu gero etxe horretan eta irakurri ahal dituzun liburu guztiak (hizkuntza guztietako literatura gomendatuko nioke) hartu ondoren Biblia eta bota beste bost aztertzen. Orain prest zaude mistika judutarrarekin hasteko (esan beharrik ez dago, ez dut ideiarik ere mistika judutarrak). Horretan beste hamabost urte emanen ditugu. Orain prest zaude mistikoa izateko.

Paulo Coelho gehiegi dabilenez munduan, uste izaten dugu mistika eta filosofia pitin batekin, istorioak kontatzeko xamurtasun amini batekin nahikoa dela munduari buruzko ezagutza osoa eta beteja jasotzeko. Ez da egia. Ezagutza oso bide labaina da, mutil amerikarrak jakin beharko luke, edo bestela norbaitek adierazi.

Uste hori da postmodernitateak ekarri diguna, ezagutza *lighta*, alegia. Baina jakintsua izatea oso gauza serioa da, lan asko egin behar da, nekeza da, sufritu egin behar da. Nietzschek, hala ere, Sokratesen filosofiari buruz ari zela bestela uste zuen: gure betebeharra ez dela jakintza baizik eta bizitza. Eta horrek ere lana eskatzen du, izugarria. ■

« Paulo Coelho gehiegi dabilenez munduan, uste izaten dugu mistika eta filosofia pitin batekin, istorioak kontatzeko xamurtasun amini batekin nahikoa dela munduari buruzko ezagutza osoa jasotzeko »

Iñaki Barrena Kinoxal

EHUKO IRAKASLEA

Hazi eta biderkatu!

Honela ikasi genuen eskolan eta elizan. Eta horrelako leloa nagusitu eta zabaldu da mundu osoan. Eta galdera da, noiz arte hazi daiteke Amalur mugatu batean? Giza-kiok hemezortzi urtetik aurrera normalean ez gara hazten eta ez omen gara konturatzen bizitzak aurrera jarraitzen duenik. Haztea dugu zoriontasunaren gako printzipala, alabaina ez al da posible jadanik daukagunarekin, ondo banaturik, egoki bizi? Hor dago koska eta erronka.

Aspaldion Txina eta India planetaren etsai anti-ekologikoak bihurtu ditugu azkarregi hazten ari direlako. Orain Txinan okela ere jaten hasiak dira eta Indian motorren eta autoen bizioarekin kutsatu dira. Gero eta erregai gehiago behar dute eta petrolioaren garestiagotzat hartzen dute. Asiako hazkundearen arerioa bilakatu zaigu eta gure erantzun bakarra, antza, gu ere ahalik eta azkarren, ahalik eta gehien haztea da, ekonomia-aren lasterketan irabazteko. Asia munduko fabrika berria da, baina oraindik pertsona-ko askoz CO₂ gutxiago isurtzen dute gurekin alderaturik.

Asiarrak Bush eta bere G8ko lagunekin hasarretu berri dira 2050 urterako eurek ere negutegi eragineko gasa %50 jaitsiaraztea nahi dutelako. Kurio-soa benetan mendebaldeko gobernari boteretsuen logika. Euren erantzukizuna onartu ez, zientziala-rien iritziaren aurka neurriak epe super-luzera era-

IÑAKI BARRENA KINOXAL

man eta etxerako lanak Txina eta Indiari jarri.

Gure artean ere, ekonomiaren mantso- tzeak alarmak piztu ditu. Adibidez Bizkaiko eta Gipuzkoako Aldundiek berriki iragarri dituzte ekonomiaren bizkortzerako planak. Bizkaian Guggenheim berria eraikitzeaz aparte, sei errepede proiektu berriak plazara- tu dituzte, esanez: “Hobekuntzak jasotzeko prest gaude baina proiektu honen aurka ezin du inork kontra egin” (sic).

Ekialderago Gipuzkoa Aurrera plataforma asmatu dute. Aldundiak, MCC, Kutxa, Adegia eta Merkatal Ganbararekin batera AHT, Pasaia Superportua edo garraio plataforma logistiko berria martxan jartzeko elkarren arteko konpromi- soa sinatu berri du. Hazkunde eko- nomikoa porlan eta petrolioaren kontura garatu nahi dute berriro ere, eta ziur gaude ekologistez gain sindi- katuek eta beste eragile sozialek jen- dea mobilizatzen deituko dutela.

Hauek al dira parte hartzeko susta- tu beharreko eredu berriak? Noizko garraio publikoaren hobekuntza? Zergatik segi behar du diru publikoak finantzatzeko hazkundearen negozio pribatua?

Amalurra ez da gehiago haziko eta guk zeru, itsaso eta mendietatik mugak ukitu ditu- gu. Has gaitezen pentsatzen des-hazkundeaz, hobeto bizi ahal izateko! ■

« Asiako hazkundearen arerioa

bilakatu zaigu eta gure

erantzun bakarra, antza, gu

ere ahalik eta azkarren eta gehien

haztea da ekonomia-aren

lasterketan irabazteko »

TXANDAN

Joseba Barandiaran

Ongizate estatuen seme alaba eta pro- letalgararen iloba garenok, astakeria iritzi diogu 60 orduko lanaste bati. Hilabeteko opor ordainduak (bestela ez dira oporrak), gutxienez KPI adinako soldata igoerak, amatasun eta aita- tasun bajak... geroen eskubideen berri badugu, sindikatze maila apalarekin batera. Eta ez gara arrazistak, noski.

Patronala garenean hasten zaizkigu kontraesanak ziz- tatzen: zazpiketarik zazpiketaraino, eguneko hamabi orduko lanaldian umezain (edo edadetuzain) baten bila hasten garenean; Segurantzaren Sozialaren kotizazioak gure patri- katik atera behar duenean eta, finean, langile bat, gizaki

Patronala garenean

baten lana, kostu bezala somatzen hasten gare- nean. Ia oharkabea, “ustiatu” izatetik “hus- tiatzaile” izatera pasatzen garenean, alegia. Gutxienezko soldata, gehieneko lanaldia, opor ordainduak, (zabor) kontratuak, greba eskubidea...

Getxon umezain eta etxekolanetan dabiltzaneren hama- rretik zortzi, %80, ez dago Segurantzaren Sozialaren izen emanda. Nago, beste euskal herrietan ere, portzentaia ez dela hortik oso aparte ibiliko. Izan ere, Neguri eta Bara- kaldo ez dira sekula elkarren hain urrutiko ere egon. Edo, bestela esanda, zeren zerenketazalerik ez dudala ezagu- tzen. Uda on. ■

Mikel Zurloano

EHUKO KIDEA

Inflazioa

Prezioak puztea, hori da inflazioaren esanahia. Berez ezer azaltzen ez duen tautologia. Gaur egun nozitzen ari garen prezio igoera, esaterako, zuzenean zein zeharka, lehengaiek eta batik bat erregaiek eragindakoa da gehienbat. Nolanahi ere, gure artean inflazio egoera ez da berria, euroarekin jakin dugu zer den prezioen bizkortze orokorra eta ondo apaindutako datu apalak erakutsi ditu azkenaldian urtez urteko indize ofizialak jakinik errealitatea bestelakoa zela.

Oraingoan prezio igoeraren tamaina hain da nabarmena zein ukazina den. Erregaiak eta elikagaiak batez ere ari dira bere merkatu prezioa igotzen. Eta horrek gainerako ondasun zein zerbitzuetan zeharkako eragina du hauen produkzio kostuak igotzen baititu. Txina, India, Brasil... bezalako herrialde emergenteen eskari hazkorrak eta erregai gisa erabiltzen ari diren nekazaritza gaien erabilera alternatiboak eskaria puztu egiten dute. Honekin bat, hainbat lehengaien ekoizpenen urritzeak ekarri du eskasiaren egoera eta beraz —merkatu perfektuak agindu legez— prezioen goratzea.

Haatik, elikagaien eta petrolioaren merkatu globalak aspaldian utzi zioten konkurrentzia librekoak izateari eta oligopolioen menpekoak dira geroztik. Alegia, enpresa erraldoi gutxi batzuk dute merka-

DANI BLANCO

tuaren ia erabateko kontrola. Exxon Mobil, RD/Shell eta BP, hiru petrolio konpainia nagusiak, esaterako, nazioarteko erregaiei produkzioaren eta banaketaren erdia baino gehiagoko merkatu kuota kontrolatzen dute. Elikagaietan Del Monte, Cargill, Nestle eta enparuek antzeko posizioa dute. Enpresa hauek burtsa merkatan liderrak dira. Gainera erregai zein elikagaien *gerokoen* merkatuak daude, merkatu *eratorriak*, Chicago Mercantile Exchange bezalakoak. Ondasun hauek oinarritzat harturik finantza tituluak jaulkitzen dira bertan. *Subprime* higiezinaren krisiak eraginda finantza baliabide

ugarik ihes egin du bertatik eta lehengaien etorkizuneko merkatuetara jo dute bertako ziurtasuna eta errentagarritasuna ikusita. Honek areagotu egin du espekulazioa eta prezioak leherrarazi egin ditu, enpresa erraldoien mesedetan.

Beraz, inflazioa ez da datu hutsa. Honek arrazoiak ez ezik helburu jakinak ere baditu. Finean, errentaren birbanaketarako tresna da inflazioa: munduko merkatuetako konpainiek beren botere ahalmena erabiliz munduko errentan duten zatia handitzeko, alegia. Oraingoan petrolio konpainia zein elikagai eta banaketa konpainia handiak inflazioa erabiliz beren etekinak handitzen ari

dira, kontsumitzaileok galtzen dugun errentaren zatiaren neurri berberan, hain zuzen. ■

Petrolio zein elikagai eta banaketa konpainia handiak inflazioa erabiliz

beren etekinak handitzen ari dira,

kontsumitzaileok galtzen dugun

errentaren zatiaren neurri

berberan, hain zuzen

HIRUKO TXIKIAN
Joxemari Ostolaza

de Bigorren ginen. Bezperan, auzoko bati zorabioak jo zion. Tentsio arteriala hartu nahi izan genion, hain gora zuen ezen gure gailuak ez zuen jasotzen ahal, pilota partidaren emaitzaren antza baitzuen. Medikura ekarri genuen. Bi lagun bertan gelditu ziren, beste biak aparkalekura jo genuen. Erdiguneko terraza batean geunden besteen zain. Bidez bestaldeko espaloian, berrogei bat metrora bistaratu genituen lagunak batera eta bestera so gure xerka noski. Keinuka nahi izan genien gure presentziaren berri eman. Nire ondokoaren mugikorrak jo zuen. “Halakok eskatu dik nirearen zenbakia? Parean diat, hurbil-

Bagnères

tzen ari duk”. Guregana zetozen txoriak baino kantariago. Bere onera etorria zen zorabiatutakoa, abisua omen zuen gertatutakoa, bizimoduaren ondorio normala. “Ezabatua zeukat hire zenbakia nirean eta halakori hots egin behar izan zioat”. Ez zekiena zera zen, egindako deia Kaukasoraino joana zela eta bere laguna bertako menditzarren batetik aritua izan zitzaioala mintzo. Orangek Movistari eta honek auskalori, espaloitik espaloira bidea gurutzatzea besterik behar ez zenean. Krisiak jota bizi gara, gure bizimoduaren gatibu. Tentsioarena ondorio normala dugu, goregitik eskegita gauzka mugikorrak. Deia- ren prezioa? Auskalo. Garagardo bat gutxienez. ■

Apostasia

Apostasia “edo *nola frogatu Jainkorik badela*”. Iruñeko *gay pride* ez harrotuegiaren ondoko festan lagun batek apostasiaren aldeko pegatina eman dit. Paparrean paratu dut. Irailean kanpaina bat abiaraziko omen dute, Iruñean, fede katolikolari uko ofiziala ematen dion agiria eskuratzeko. Tristatu nau garaiotako histasunak; ez dut Juliano enperadorea bikarioaren idazkari aurrean irudikatzen, “ilaran jarrita”, fedegabetasuna aitortu ziezaioten. Hala ere, oso litekeena da, beste egitekorik ez dudan goiz batean, bihotz harturik eta karpetatxo urdin bat besapean, apostatatzerara abia nadila.

Ez omen da lortzen erraza. Beste lagun bat ahalegindu zen eta apezpikuegian haren arrazoiak ezagutu nahi zituzten: apaizak aitorrarazi nahi zion homosexuala zelako hala egiten zuela. Berak ezetz, eta apaizak baietz eta baietz, lotsarik ez izateko, berari lasai esaten ahal ziola. Hirutan gauza bera galdetzeari ekin zion, azkenean ez dakit zer asmorekin ere.

Egoera berdinean zalantzak ditut nik nola jokatu nukeen. Nekezia sortzen dit apaizaren eta nire arteko elkarrizketa irudikatzeko. Gainera, behin gay naizela aitortuta, zer beste tranpatan eroarazi nahiko ninduke *finezza* vatikanoarrak? Denetarik espero dezaket, baita Jainkoaren existentzia frogatzen saia daitezela ere. Baina ia-ia seguru nago ez dutela bide horretatik joko. Frogabide ontologikoak aspaldi alde batera utzita daude.

Mistikak irekitako bidea da.

“Zenbatenaz gutxiago ententitzen dudana, firmeago sinesten dut”, dio Santa Teresak.

Senera, alde irrazionalera, larruazalaren bidezko ezagumenera jotzen du horrek. Propagandako iragarkiek

JOSU SANTESTEBAN

Lagun bat ahalegindu zen apostatatzen
eta apezpikuegian haren arrazoiak
ezagutu nahi zituzten: apaizak
aitorrarazi nahi zion homosexuala
zelako hala egiten zuela. Berak ezetz,
eta apaizak baietz eta baietz, lotsarik ez
izateko, berari lasai esaten ahal ziola

irudiak:

Antton Olariaga

gauza bera egiten dute, ez gaituzte konbentzitu nahi, sentsazio bat helarazi baizik. Literaturan ere: poesiari buruzko bi orduko hitzalditik poesia atzo goizean asmatu zelako inpresioa (eta asmakuntzan delako hizlariak parte handia hartu zuelakoa) eraman dezakezu, ez baitu beste egilerik, ez tradiziozko ez ezer aipatuko, literatura osoa haren onberatasunetik (edo errebelatit) paperera gainezka egindako isurkia balitz bezala.

Horregatik, agian, nik Jainkoari buruzko frogabideak maite ditut, Izaki Goren baten gaineko nire sentipenak guztiz hutsalak direlako, eta, batez ere, orokortu ezinak. Tomas Akinokoaren, Leibniz-en eta abarren frogapenek, noski, ez naute sinestun egingo, eta Sébastien Faure anarkistak bildu zituen Jainkoa existitzen ez dela frogatzeko hamabi moduek ere ez naute sinesgabetuko, jendaurrean atea izateko arrazoia Faure-ren lehenengo argudioan luzaro oinarritu dudana arren.

Alde bateko eta beste argudioak gordetzen ditut karpeta urdin batean eta guztiak iruditzen zaizkit ederrak. Umberto Ecoren bitxikeria bat, esaterako, *An Deus sit* izeneko hitzaldi bat, Jainkoaren existentzia Gramatika Sortzailearen bitartez frogaturik.

Apostasia eskatzera joango natzaiolarik, apaizaren aurrean aterako dut aspaldian paperezko zapi batean jasorik dudana argudio hau:

“Agnostiko ziniko batek (nik neuk) Jainkoaren existentziaren alde eta kontra argudia badezake lasai asko, logikak eskatzen du

Naturari eta Jende Zintzoari higuin zaion egoera (fribolo) hau ebatzi dadila, bata ala bestea hautatuta, bi aukeren aldibereketasuna ezinezkoa delarik. Sexuan bezala gertatu ohi da, batzuek pottotta, bestetuek pitilina. Edo informatika binarioan, 0 ala 1. Konfliktu sortutakoan, genero artean bezala logika bikoitien ere, faloa (1) gehi alua (0) berdin faloa (1). Ergo, Faloa bada, hots, Jainkoa bada, hots Aberria bada...

Horregatik, bikario jauna, behar dut apostasia agiri hau”. ■

Herri-kontsultari jarriak

I

Juan Josek deitu eta esan dit
umiltasunez beteta
“Xabi, herriak, zure laguntza
behar duenez tarteka,
arren, ARGIAN egin ezazu
‘zure’ herri-galdeketa
neronek egin nahi nuen hura
debekatu dute eta”.

IÑIGO AZKONA

IV

Zertan Kosovon egon daitezke
denak pozik eta alai
eta gu, aldiz, ez izan ezta
galdera egiteko gai?
a/ Gu etnia asko baikara
b/ Madrilen baitugu jai
c/ Petroliorik izan ez eta
NATOk ez duelako nahi.

II

Inork etxea saldu nahi balu,
karu izan arren dena,
auzokoari noiztik eskatu
behar lioke baimena?
a) Inoiztik ez b) betidanik,
ez ote da nabarmena?
Lehen gure kontu bizi zen eta
zer da egingo lukeena?

V

Herri-kontsulta ez da egingo
urte honetan barrena
Madril aldetik heldu delako
epailearen ordena.
Galderen beldur nor izaten da?
a/ Galdetzen ez duena
b/ Galdetzeko gai ez izanik,
erantzunen beldur dena.

III

Legebiltzarrak onartu balu
galdeketaaren plangintza
baina kontsultak zailduko balu
guztion elkarbizitza...
Nor litzateke gai gelditzeko
Legebiltzarraren hitza?
a/ herritarrak b/ Zapatero
c/ Gasteizko Jaurlaritza.

VI

Juan Jose inoiz joaten bada
legeetatik harago
eta urriko azken astean
galdeketa bat badago,
kontsulta horrek balioko du
a/ honek baino gehiago
b/ honek beste edo, noski, c/
honek baino gutxiago?

ANAGRAMA

Rafael Chirbes

Rafael Chirbes (Tavernes de la Valldigna, Valentzia, 1949) ez da atzo jaioa. Literaturarako, bistan da. Zortzi eleberri ditu dagoeneko argitaratuak, zenbaiten ustez "Espainia garaikidearen erradiografia gordina" osatzen dutenak. *Crematorio* (Anagrama, 2007) azkenarekin jaso ditu, ordea, orain arteko aipamenik sutsuenak. Berriki, Kritikaren saria, adibidez.

ARITZ GALARRAGA

«Gure garaiaren arimaren egoera kontatu nahi nuen»

Eleberri bereziki gogorra da zure azkena, gaur egungo gizartearen erretratu garrantza. Hain gaizki al gaude, Chirbes jauna?

Egia esan, honek guztiak garai baten akabera ematen du. Argien mendearekin hasi zen zikloa amaitu egin da. Arrazoirik ezaren eta indibidualismoaren garaipena Eszipion

Afrikarrak Kartagon lortutakoa bezain erabatekoa izan da eta, garaipenaren ostean, gatzarekin erin dira zelaia ezer gehiago ez jaiotzeko. XX. mendeko ideal haietatik hitzak ere ez dira geratu: klase borroka, langileria, iraultza, historiaurrekoak egiten zaizkigu. Orain ez dakigu zein den geure

ondoeza, ez eta, ondorioz, nola izendatu ere. Injustizia bat ikusten dugu, baina inork ez dirudi erruduna. Esplotatua sentitzen denari moldatu gabea deitzen diote, edo *mobbing* hitza aipatzen da. Barrikadetara edota zelularen bilerara joan beharrean, psikologora joaten gara orain.

Levanteko kostaldean girotua, gertutik ezagutzen duzun errealitatea deskribatzen du nobelak. Nahi zenuena kontatzeko eszenatoki perfektua zen? Edo, ezinbestean, bakarra?

Eszenatoki aproposa da, garai honen kontraesan mordo bat biltzen baititu, baina ez da bakarra. Leku guztietan, mekanika berdina da, gutxi gora behera.

Nobelan bildu dituzun pertsonaien artean denetarik aurkitzen dugu: urrezko egin den eraikitzailea, nekazari lanean dabilen iraultzaile ohia, bere onenak eman dituen idazlea, han eta hemengo txuloak... eta ematen du bakar bat ere ez duzula salbatzen.

Liburua irekitzen duen San Pauloren zitan esaten den bezala, inor ez da bizi norberarentzat, inor ez da hiltzen norberarentzat. Proiektu kolektiborik gabe, inork ezin du helburutzat izan norbere bizitzari zentzua aurkitzea. Eta, norbere ipurdia salbatzeko karrera horretan, ez da handitasun eszenarik sartzen. Gerretan, etsaiaren aurrean gertatzen diren ihesaldi handiak duintasun ezaren eredu dira, edozein zapaltzen da, edozein entregatzen da norbera salbatzeagatik. Irakurri duzu Irene Nemirovsky-ren eleberri zoragarri hori, *Suite française*, alemaniarren mehatxuaren aurrean Parisetik nola ihes egiten duen? Bada, horrelako zerbait, baina ustezko bake sozialaren garaian.

Liburuan zehar esfortzua nabari da forma aldetik, narratzailearen ahotsa pertsonaien arteko elkarriketekin batera, 50 orrialdeko paragrafoak... istorioa dago, bai, baina apustu formala ere bai?

Bai, kontatzen dena eta nola kontatzen den eskutik doazela pentsatzen dutenetakoa naiz. Eredu zaharrek liluratzeko gaituzte, baina ez digute balio. Nobela bakoitzak bere estiloa bilatu behar du, bere lengoaia, arnasketa, eta nik ez nuen polizialeberri bat egin nahi, ez ustelkeriari buruzko salaketa-nobela horietako bat. Gure garaia arimaren egoera kontatu nahi

nuen, jainkoek abandonatutako mundu hau, eta gai horren bilaketak markatu du irakurlearengan lan birrintzailea egin nahi duen liburu honen estiloa.

Gogorra izan al da *Crematorio* idaztea?

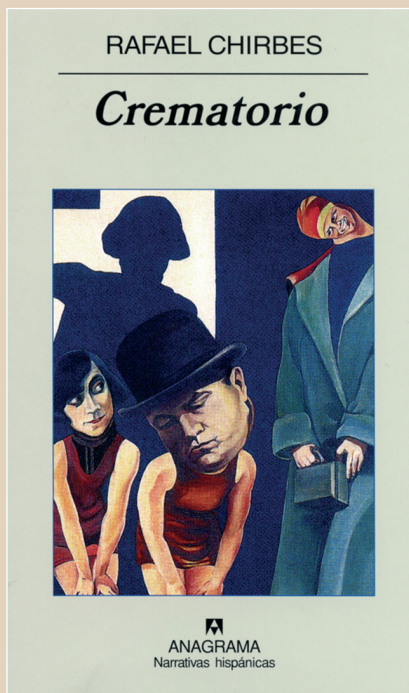
Itsusia da esatea, egoera gogorak bizi baititu jende askok lanean, eta lotsa pixka bat ematen du idaztea gogorra dela esateak, baina gezurretan ariko nintzateke aitortuko ez banu. Liburua putzu ilun batetik aterata da, edo putzu ilun batean sartu nau. Non nengoen ez nekiela bukatu nuen. Liburu bakoitza, aldeaz edo moldez, psikoanalisi moduko bat da, autopsia bat, eta lanak eman zizkidan pertsonaia horiek guztiak barrutik ikusteak, ni neu barrutik ikusteak.

"Mina irudikatzeak gainetik kentzen dizu: edo, hobeki esanda, beste zerbaitetan bilakatzen du" irakur daiteke nobelan. Antzeko zerbait gertatu al zaizu?

Bukatu nuenetik urte batera, esan dezaket *Crematorio* beste zerbait hasi dela izaten; eta, azkenerako, hondoratu baino, birrindu baino, aurrera egiten lagundu didala. Orain dagoeneko irakur dezaket eta barre egin azpitik dagoen umore izpi eta jenio biziarekin, idazteko behar izan ditudan hiru urte luzeetan eta hurrengo hilabeteetan gertatu ez zaidana. Zuzenketak egiteko ere ez nuen indarrik. Bere etsipena kutsatu zidan, edo nirea kutsatu nion liburuari.

Sari desberdinek, horien artean Kritikarenak, hedabideetako kritikek, zure azken nobela nabarmendu dute, eta nola gainera ("Chirbesen onena eta literatura espainiarrenak mende honetan emandakoen artean onenetarikoa"). Espero zenuen horrelakorik? Zer garrantzia ematen diezu horrelakoei?

Nahasi egiten nau. Esaten duzu: dena hondamen hutsa da, eta sari bat ematen dizute. Eta ez dakizu non sartu. Zenbait sarik liburuaren hedapena azkartzen dute, edo autorearena, eta hori esan dezagun ona dela zure "ibilbide literarioarentzat". Gainera, onarpen publikoak erotuta zaudenaren ideia horretatik askatzen laguntzen zaitu, eta eskertu egiten da; gainontzean, zu ez zaren beste inork ez dizu hurrengo folio zuria beteko. Sariak harrotzen bazaituzte, hori ere zure arazoa da. Pentsatzen dut hogei urterekin eta lehen nobelarekin moz-

Joan den urtean argitaratutako *Crematorio* nobelarekin lortu ditu Rafael Chirbesek kritikarien txalorik beroenak.

"Honek guztiak garai baten akabera ematen du. Argien mendearekin hasi zen zikloa amaitu egin da"

kortzera irits zaitezkeela. Hirurogei urteen bueltan eta kontatu beharreko ia guztia –espero dut guztia ez izatea– zortzi liburutik kontatu ondoren, sariak eta balakuak beste eszeptizismo batekin begiratzen dituzu: ezagunak dituzu, idazle gisa, zure ahuldadeak, hauskortasuna, beste inork baino hobeki.

Literatur mundua sobera gustuko ez duenaren fama jarri dizute.

Zer da “literatur mundua”? Ez dakit existitzen den ere. Ez zait interesatzen kalaka hori. Ez zait gustatzen nire bizitzaz hitz egitea, ez beste idazleenaz: haien liburuak interesatzen zaizkit. Jatorrak dira batzuk eta, hala ere, beren obra hala-hola interesatzen zait, eta alderantziz, bada sobera gustuko ez duen jendea, baina beren lanek kitzikatzen naute. Horrexegatik ez zait ona iruditzen –salbuespen ohoragarriak salbuespen– kritikari eta idazleekin maiz ibiltzea, ezen, nahi edo ez, askatasun asko kentzen baitizu. Adiskidetasuna eta gustu literarioak nahastera behartzen zaitu, eta hori zinez da txarra. Adeitsua zarenez, badirudi gogoko duzun jendeari bere liburuak zoragarriak direla esatera behartua zaudela, eta ez da ona, ez haientzat, ez zuretzat. Inork egin duenaren gaineko iritzia eskatzen didanean, saiatzen naiz ematen eta, noski, maiz izaten da desatsegina. Baina ezin dut jasan inork esatea nire liburu bat gustatu zaiola gustatu ez zaionean. Lagunek bada-kite, eta hitz egiten didate –uste dut– askatasun osoarekin. Pasioen labirinto hori saihestearren, onena da liburuak irakurtzea eta autoreengandik ihes egitea. Askatasunez azal dezakezu maitasuna edo atsekabea, gauza ezinbestekoa da autore baten osasun mentalarentzat.

Hor zehar, asko irakurtzen duzula irakurri dut. Baina, zer? Idazle garaikideekin ere ausartzen zara? Gero eta lan gehiago daukat argitaratzen denaren artean zer irakurri asmatzen, eta gehiago irakurri eta berrirakurtzen ditut liburu zaharrak nobedadeak baino –gaua sartzen ari da, probestu beharra dago–. Gauza

“Ez zait ona iruditzen
kritikari eta idazleekin maiz
ibiltzea, ezen, nahi edo ez,
askatasun asko kentzen
baitizu”

berrien artetik, konfiantzazko jendeak gomendatzen didana irakurtzen saiatzen naiz, eta badira interesatzen zaizkidan gazte batzuk. Uste dut Andres Barba, Ricardo Menendez Salmon eta gisakoek ahots oso pertsonalak dituztela eta ausardia handiarekin egiten dietela aurre gure garaiko kontraesanei. Iristen dira nire eskuetara su artifizialen eta txiste burutsuen aldeko idazle gazteak ere, eremu guztiak harrapatu dituen post-torrentismoaren eskolako jarraitzaileak. Bestela, bizi-bizirik daude sekulako idazleak: Alvaro Pombo, Ramiro Pinilla... ados egon zaitezke Pinillarekin edo ez, baina, a zer nolako lana bere saga hori! Izutzeko modukoa da inork modu horretako ahalegin bakartia egin izana.

Eta, euskaraz egiten denetik zerbait iristen al da?

Zoritxarrez ez dakit oso ongi zer egosten den hizkuntza horretan, gaztelaniara itzultzen dena soilik, eta ez da asko. Gauza bertsua gertatzen da –nahiz eta eskuragarriagoak izan– katalanez eta galegoz idazten direnekin, badirudi etxeakoak kanpokoak baino interes gutxiago pizten duela. ■

TESTULIBURUAK
adituen eskuetan
ez dago
ikasgai zailik

Testuliburu eta
material osagarrietan adituak

Orain internetez ere eskura
ditzakezu zure testuliburuak:
www.ekar.com

ARRASATE • BAIONA • BERGARA • BILBO • DONOSTIA • GASTEIZ • HERNANI • IRUN • IRUÑEA • TOLOSA

ZEIN? ETA AMA SAY

Nolako enborra, halako ezpalak

Zein?-eko partaideak *Ahari Talka* diskoaren zuzeneko emanaldiak prestatzen ari dira.

Zein? eta Ama Say notizia dira azken boladan, biak ere panorama musikalerantz itzuli baitira. Lehenengoek lau urteko isilunearen ondoren *Ahari Talka* diskoa plazaratu dute. Ama Say bestalde, eskenatokitara itzuliko da duela hamalau urte taldea desegin eta gero. Gauza berriak ere prestatzen ari dira, eta ikusteko dago ea itzulera hau puntuala edo luzerako izango ote den...

LANDER MUÑAGORRI

Argazkiak: Iñigo Azkona

HIRU ANAIA DIRA Bilbaotarren etxean, eta hirurak daude musikari lotuta; euren sormenaren fruitu dira Ama Say eta Zein? erreferentziazko bi taldeak. Hasieran Gontzal (bateria) eta Ibon (ahotsa) Ama Say taldean aritu ziren, eta hura desegin zenean, bere errautsetatik sortutako Zein?-en Kepak hartu zuen abesteko ardura, hemen ere Gontzalen laguntzarekin. Edozein moda eta korronteren gainetik, AEBetako indie, grunge eta noise-popa izan dituzte oinarri. Bi taldeetan era ezberdinean, baina sustraia hor dituzte.

Zein?-ek orain lau urte argitaratu zuen *Photograma* bigarren diskoa; agertokietan aurkeztu aritu ondoren, lan berrirako kantuak sortzen hasi ziren. Estudioan sei hilabete luze egin zituzten grabatzeko, eta "azkenean geure puntua lortu dugula" uste du Kepak. Hainbeste denbora estudioan emateak lasaitasuna eman die eta abestiak taxutzeko garaian nabaritu egiten da. "Prozesu luze baina emankorra izan da; abesti bakoitzaren hainbat proba egin ditugu eta azkenerako nahi genuena lortu dugu". Lan berriak orain arteko diskoen ildo jarraitu du: rock gordin eta melodikoa, sentimenduz betetako hitzez hornitua.

Noizpop argitaletxearen bitartez argitaratu dute, Metak-en itxieraren ondoren. Disko berria esku artean zeukatela, berarekin zer

egin jakin gabe egon ziren. Abestiak jaitsi ahal izateko webgune potente bat egitea pentsatu bazuten ere, azkenean "argitaratzea erabaki genuen, erromantiko xamarrek baikara, eta betiere esku artean disko bat edukitzea gustatu egiten zaigu".

Ama Say-ren errautsetatik...

90eko hamarkada hasieran eman zituen Ama Say-k lehen urratsak. Bilbaotarren etxeko garajearen hasi ziren entseatzen, Kepa anaia gazteena beti ondoan zeukatela. Pixies, Sonic Youth edo Charlatans taldeen ildoan, rock gogorra egiten zuten. Ibon Bartzelonara ikastera joateak ere ez zituen geldiarazi; kasik astebururo egiten zituen Euskal Herria eta Herrialde Katalunen arteko joan-etorriak kontzertuak eskaintzeko helburu bakarrarekin. Erritmo horretan bi disko eta kontzertu ugari eskaini zituzten Euskal Herriko hainbat txokotan, baita Herrialde Katalanetan, Espainian eta Frantzian ere. Azkenerako zirt edo zart egin behar horretan, taldea utzi eta Bartzelonan bizitzen jarraitzea erabaki zuen Ibonnek, horrela Ama Say-ren ibilbide motz bezain emankorrari amaiera emanez.

Orain, Ibon Euskal Herrira itzuli da, Bizkaia inguruan laneko proiektu garrantzitsua dauka eta. Beste hainbat gauzen artean taldea

berreskuratzea izan da eman duen lehenengo urratsa. Keparen hitzetan, “Ama Say-koak orain egiten ari diren abestiak nahikoa ezberdinak dira, ez dira lehen egiten zituztenen tankerakoak. Hamalau bat urte igaro dira taldea utzi zutenetik, eta denbora horretan gustuak aldatu egiten dira”. Baina era batera edo bestera itzuli egingo dira, eta “jende askok uste duena baino lehenago gainera”.

... Zein?-en sorrerara

Gontzal eta Karlosek (baxua) musikaz gozatzeko jarraitu nahi zuten, eta Kepari eskaini zioten proiektu berri baten barruan abeslari izateko aukera. Zein? izango zen talde berri horren izena, eta aurrekoaren jarraipena baino gehiago, garapena izan zela uste du Kepak: “Ama Say-k jotzen jarraitu izan balu posible da guk egiten dugunaren antzeko zerbait egitea; azken finean beraien lehenengo diskoaren eta bigarrenaren artean aldaketa dago, hirugarrenean Zein?-en antzeko zerbait egin zezaketen. Ez dut ezetz esango, hirurok musika berdina entzun izanak garapen antzekoa lortzea ahalbidetuko baitzuen”.

Musikalki antzekotasun nabarmenagirik ez badago ere, topa liteke bi taldeen artean bestelako parekotasunik; abesteko garaian, Kepa eta Ibonek hainbatetan oso era antzekoan egiten baitute. Nortasun handia daukate kantatzeko unean, “beti musika berdina entzun dugu hiru anaiok, eta horrek guztiak abesteko garaian zerikusi zuzena dauka. Betiere bakoi-tzak bere ukitu pertsonala eman nahi izaten dio egiten duenari, baina erreferentzia berdina izateak puntu komun batzuk izatea bideratzen du. Anaiak gara eta genetikak ere zerikusia izan behar du”.

Aitzindaritzea

Beste aspektu batean ere izan dira bi taldeok ‘ezberdinak’ edo aitzindariak: Ezkerraldekoak izaki, ez da gauza arrunta biek ere euskaraz kantatzea. “Garai batean izan ziren Zarama-

Kepa: “Musika niretzat droga da, bizitzeko modu bat”.

koak, eta gaur egun Split 77-koak, baina azken horiek Bilbokoak dira”. Euskal Herriko inguru honetan euskaraz abesten duten talde bakanen artean Zein? eta Ama Say. “Egia esateko ez genuen planteatu ere egin: era naturalean ateratzen zitzaigun euskaraz kantatzea, nahiz eta Ama Say-k ingelesez ere egiten zuen”, dio Kepak. “Eurak gainera beti esaten zuten gauza bera: Pixies-ek ingelesez eta gaztelaniaz egiten badu, guk zergatik ez dugu euskaraz eta ingelesez egingo ba? Nahasketa horrek azkenean nahiko puntu berezia ematen zion taldeari. Bigarren diskoan halere ingelesaren erabilera gutxitu egin zen... eta orain batek daki zer egingo duten!”.

Zein?-eko mutilak dagoeneko hasiak dira disko berriaren zuzeneko aurkezpen emankizunak eskaintzen. Udara lasaia datorkie, gaur egun talde txikiak jotzeko zailago baitaude. “Udaletxeek diru kopuru bat dute, eta nahia dute, bost edo sei talde baino, indartsu bat ekarri”. Egungo egoeran kontzertuetatik lortzen da etekin gehien, eta ondorioz “lehen guk jo genezakeen tokiak kendu dizkigute talde handiek”. Kontzertu gutxiago izango direnez, arrazoi gehiago euren zuzeneko batera inguratzeke. ■

MURGIL ZAITEZTE BURDIN HARANEAN!

Bertan ikusgai:

- Euskal Burdinaren museoa
- Mirandaolako burdinola
- Artzantzaren ekomuseoa
- Ogiaren txokoa
- 50. urteetara bidaia, langileen ibilbidea
- Burdinolen taupadak ibilbidea

Urola garaia eskualdeko turismo bulegoa

Mirandaola Parkea (Legazpi)
Tel.: 943 73 04 28
www.lenbur.com
e.posta: mirandaola@lenbur.com

Mestizaiaren bidetik

Getxo, Gasteiz zein Donostiako jazz jaialdiek soinu ugartasuna ekarri dute euren aurtengo edizioetan. Musikariek, alor guztietan nagusitzen ari den homogeneousotasunetik ihesi, originaltasuna bilatu dute, horretarako beren baitara bilduz. Emaiza kolore anitzeko inprobisazioa izan da.

JUDITH MONTERO

Argazkia: Dani Blanco

NEW ORLEANS-EN SORTUA, portura iritsitako esklabo beltzen kantuak, amerikar guda zibileko martxa eta musika-tresnak, europar musikak, Karibeko erritmoak, kristau tradiziozko eliz musika... Gezurra badirudi ere, horiek izan ziren jazz musika berriaren osagai ia kontrajarrietako batzuk.

Luzea izan da geroztik jazzak eginiko bidea baina esperimentazioa eta bat-bateko inprobisazioa izan dira bere ezaugarri nagusiak beti. Handik eta hemendik edaten, aberasten joan da. Izan ere, musika mota hutsa baino areago, jarrera izan da. Esperimentazioa eta inprobisazioa oinarri duen jarrera musikala.

Horregatik, musikari bakoitza interprete izateaz gain, sortzaile ere bilakatu da, tradiziozko edateaz gain ekarpen handiak eginez. Etengabe eraberritzen ari den musika bizia da jazz, uztailan ikusi ahal izan dugun moduan.

Estatu Batuetakoa?

Mestizaiari loturiko sorrera izan arren, jazz laster bilakatu zen estatubatuar kulturako adie-

razpide garrantzitsuen askorentzat, eta mundura hedatu zen. Baina, jasotakoa abiapuntu, musikari bakoitza bere hizkuntza propioa sortzen saiatu da geroztik eta, sortzaile bakoitzaren inguru eta mundu ikuskera halaberrez islatu da musikan, estatubatuarra izan ala ez.

Wayne Shorter, Richard Bona, Maria Schneider, Arturo Sandoval, Keith Jarrett... Mundu eta proposamen guztiz ezberdinak ikusi ahal izan ditugu uda honetako Getxo, Gasteiz eta Donostiako kontzertuetan: Wayne Shorterrek New Jersey (AEB) jazz estatubatuar tradizioaren onena izan du inguruan eta inprobisazioaren muinera joatea erabaki du, forma tradizionalak desaginez. Aldiz, Richard Bona kamerundarra herrixka batean hazi zen aitonaren balafoi soinu entzuten. Bere jaioterriko kantukerari baxua jotzeko era erritmikoa gehitu dio eta munduak bere exotismo freskoa goraiatu du —guztiz gomendagarria *African Tale* DVD biografikoa—. Maria Schneiderrek Gil Evans eta konposatzaile-zuzendari handien lekukoa hartu du, musika sinfonikora gerturatuz kasik; eta Arturo Sandoval kubatarak salsaren beroa eta espektakulua uztartu ditu, latin jazz izeneko azpi-sailkapen zabal eta ezagunean. Keith Jarrett, musika idatziaren ezagutza zabalari esker, bide berriak ireki dizkie autore klasikoiei —Mozart, Bach...— musika idatzi eta inprobisatuaren mugak gaintuz, baita doinu “kultu” eta “herrikoi”-en artekoak ere.

Globalizazioa eta herrikoi izatearen balioa

Eta, hara! Mundu gero eta globalizatuagoan bizirauteko norgehiagokak, paradoxikoki, nor izatera behartu ditu sortzaileak; nork bere izaera arakatu, esentziara bueltatu eta bertatik garatu beharra ekarri du, bertuosismo handiz, gainera.

Horretarako, beren herrietara begiratu dute batzuek, urrunagora besteek; sustrai bila edo besteekin nahasketa berriak sortzeko asmoz. Herri musikak benetako altxor bilakatu dira, inspirazio iturri amaigabe. Xumetasunak soilik dakarren egiazkotasuna balio handikoa bilakatu da gaurko mundu *standard*-ean —zein kurioa jazz hizkeran,

standard hitza jazzlari orok ezagutu beharreko kantak izendatzeko erabiltzea.

Amaigabeak dira herri musikekin eta baliabide berriekin egindako nahasketak. Batzuek izen eta izan berria eman diote jazzari: Javier Limon eta Buika jazz flamenkoaren, latin jazz-aren eremuetan mugitu dira; bossa nova brasildarra ekarri digute gogora Rosa Pasos eta Milton Nascimento; Afrikar ekialdeko erritmoak eta Amerikako pop, jazz, soul eta R&Baren eraginpeko ahots-harmoniak nahastuta aurkeztu ditu Toto Bona Lokua proiektuak.

Bertsoa & jazz: inprobisazioak lotuta

“Inprobisazioan oinarritutako bi kultur adierazpen garrantzitsuenak elkarrekin: jazzeko musika inprobisatua eta bertsolarien hitz inprobisatuak” zioen egitarauak. Bertsoaren eta musikaren arteko harremanari heltzeko era berria proposatu du Bixente Martinezek Donostiako Jazzaldian. Euskal musika eta bertsoa ederki ezagututa, inprobisaziotik lotu ditu bertsolaritza eta jazz, ez musikaltasunetik. Eta hori, gezurra badirudi ere, harreman mota berria da, orain arte musikari gehienek egindako hurbilketek musika baitzuten helduleku, musikan bilatzen baitzuten gertutasuna, bertsoaren alde bereziena alferrik galduz askotan; kasurik txarrenetan erdizkako bertso-musikatu bilakatuz. Bertsolaritza ezin da musikaren ikuspuntu hutsetik baloratu. Gainera, osotasunean hartuta, *a capella* kantakera biluziak ez al dio hitzaren birtuosismoa hobe ulertarazteko oreka ematen?

Mugez gaindi

Elkar eragite eta mugez gaintitze honetan, pentsa nola aurkeztu duen bere burua Pink Martini taldeak: “1930eko Kubako dantzarako orkestra baten, ganberako orkestra klasikoaren, Brasilgo kaleko txaranga baten eta Japo-

niako zine beltzeko film baten artean kokatzen da Pink Martini”.

Musica Nuda bikote bereziak, aldiz, Lennon-McCartney, Sting, Serge Gainsbourg, Jacques Brel, Haendel edo Monteverdiren lanen interpretazioak eskaini ditu. Horrelakoen aurrean “hau jazz al da?” galdetzen du batek baino gehiagok.

Elektronika eta dantza

Urrun daude dagoeneko Miles Davis eta Herbie Hancock elektronika erabiltzen hasi zireneko garaiak. Elektro jazz-ak jarraitzaile ugari ditu eta asko dira musika-tresna akustiko eta baliabide elektronikoak uztartzen dituzten taldeak. Dantzarako musika bihurturik, gazte ugari mugitzen da ospe handiko DJ-ek jarritako musikaren erritmora. Eta, hara non, hauek askotan elektronikaren perfekzio hotza epeltzeko zuzeneko musika-tresna akustikoak gehitu nahi izaten dituzte euren saioetan.

Oso bestelakoa Lucia Lakarra eta Asami Maki Tokioko balletak Duke Ellington swing dantza klasikoari egindako ekarpena, zuri-belitzeko zinemaren sofistikazioz bete.

Gaubira eta Mikrofono Irekia, jazz kalera! Gazteak erakartzeko era?

Gau osoan hainbat kaleko ekimen musikala eta artistikotik parte hartzeko aukera eman du Donostiako Jazzaldiko Gaubira planak. Zentzu berekoa izan da Mikrofono Irekia espazioa ere; parte hartu nahi izan duen talde orori eman zaio aukera. Publiko gaztea erakartzeko era, ziurrenik.

Izan ere, Jazzaldiek iraungo badute, entzuleen gustuekin batera eraberrituko dira egitarauak eta entzundako musika berriekin aldatzen entzuleen gustuak pixkanaka.

Egia esan, Jazzaldien alde banatan pentsaturik, idatzi al daiteke euskal kantuak dioena: “...jazzak bizi gaitu eta bizi bedi!” ■

Herri musikak inspirazio iturri
amaigabe bilakatu dira
jazzarentzat. Xumetasunak
dakarren egiazkotasuna balio
handikoa bihurtu da gaurko
mundu *standard*-ean

URDAZUBIko lezeak
Irundik 40 minututara
Dantxarinetatik 3 km-tara

Argi eta soinu
gidatutako bisitak

Tel.: 00 34 948 59 92 41

Errota

Urte guztian irekia

MUSEO CHILLIDA LEKU

Chillida-Leku Museoa
Jauregi Auzoa 66
20.120 HERNANI
943 33 60 06

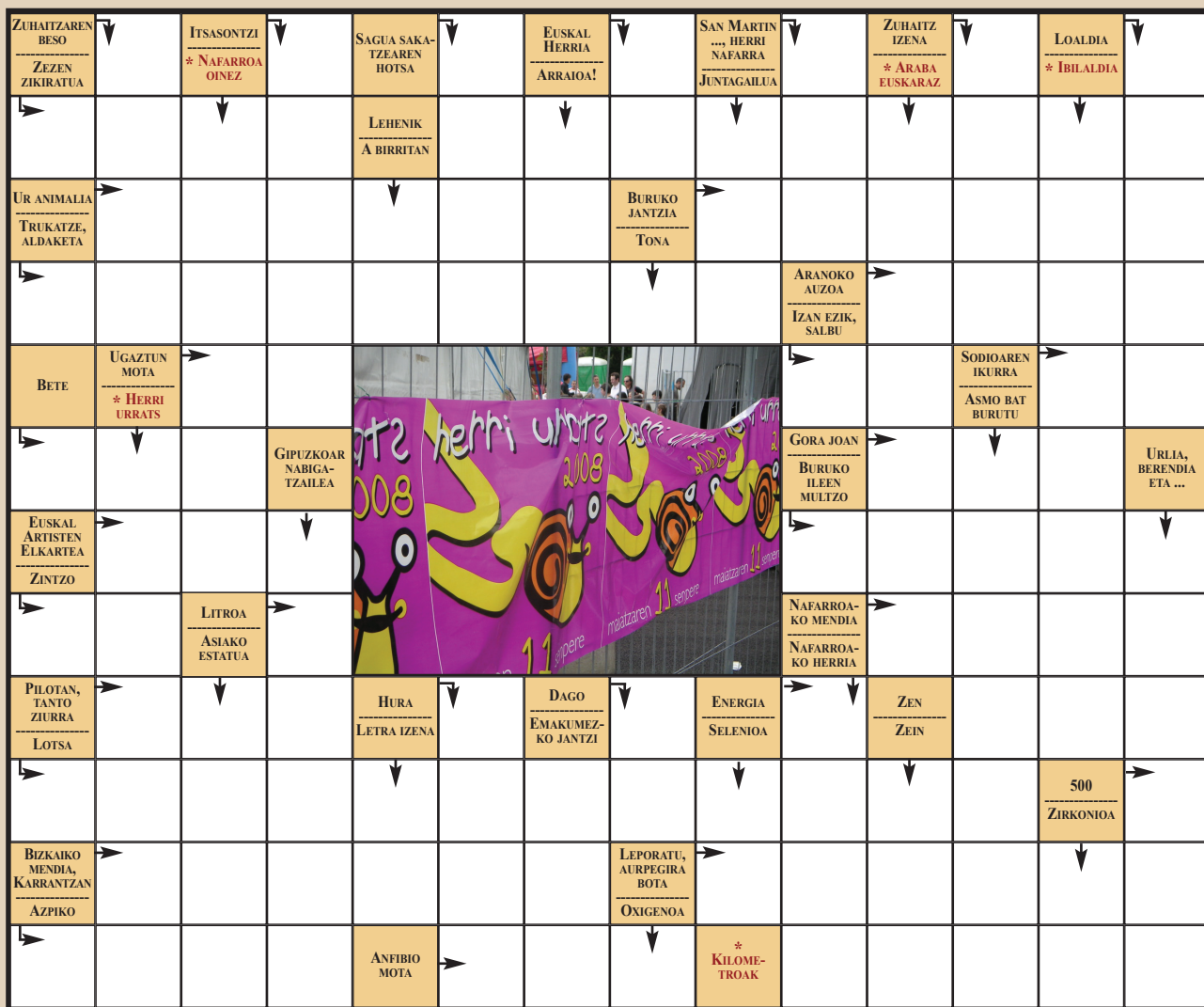
www.museochillidaleku.com - prensa@museochillidaleku.com

Denbora-pasak

ANA ZAMBRANO

Hitz gezidunak

* GAIA: IKASTOLEN JAIK 2008

Lehen andregaia

Senar-emazteak Bilboko Zazpi kaleetako taberna batean daudela, senarra seko mozkortuta dagoen emakume bati begira dagoela ohartu da emaztea:

- Ezagutzen al duzu? –galdetu dio.
- Bai –erantzun dio senarrak–, nire lehen andregaia izan zen.
- Kontxo! Ederki bustita dabil, ba!
- Bai. Aidanez, moztu genuenetik horrelaxe omen dabil, zeharo alkoholari emanda.
- Alajaina! –egin du oihu emazteak– Ez nuen sekula sinestuko, ezer ospa zitekeenik horren denbora luzean!

Ondorioa: Edozein gertaeraren aurrean, beti egon daitezke bi ikuspegi kontrajarri.

Soluzioa

	A	B	E	K	L	I	N	A	S	E	A	E	O	N	P	I	K	H	E	R	A	B	E	R	A	N	E	R	O	P	E	K	O	A		
I	D	I	A	R	R	A	K	A	N	U	N	I	G	O	A	D	A	T	S	A	A	U	Z	A	N	E	G	O	T	Z	I	R	A			
A	R	R	A	I	N	A	S	U	R	O	A	T	N	A	I	G	O	A	D	A	T	S	A	A	U	Z	A	N	E	G	O	T	Z	I	R	A
T	R	U	K	A	K	E	T	A																												
		N	U																																	
A	S	E																																		
E	A	E																																		
O	N		L																																	
P	I	K		B																																
H	E	R	A	B	E	T	A	S	U	N	A	D																								
R	A	N	E	R	O	E	G	O	T	Z	I																									
P	E	K	O	A	P	O	I	R	U	R	A																									

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Melodia eta sentimendu handiko metala

Leioa eta Algorta artean kokatutako talde honen diskoak atzerrikoa dirudi, eta ez bakarrik ingelesa aukeratu dutelako; baita taldearen eskaintza musikala hemen inguruan ezohiko samarra delako ere. Metala dute oinarri, baina oso zentzu zabal eta batez ere melodikoan hartuta. Egia da tarteka thrash-metal talde gordinen pare jartzen direla, baina orokorrean ez da hala gertatzen. Metallica taldeko James Hetfielen antzeko erregistroa dauka Aimar abeslariak, eta tempo erdiekin asko jokatzeko dute. Eraitza dotorea da, soinu oso onekoa, eta ziur atzerrian hemen baino gehiago baloratuko dela. Erreferentzia mistikoak dauden arren, hitzek hausnarketa egiteko bide ona ematen dute. Herriko Burdina webgunetik sortutako Ortots Burdin Hotsak eta Burgosko Fragment arduratu dira lana plazaratzeaz.

I mind
Nodrama

ORTOTS BURDIN HOTSAK /
FRAGMENT

Iraupena: 40'45"
5 euro

NODRAMA

«Historiako momentu batean gizakia erratu egin zen, eta gaur egun daukaguna sortu dugu»

Ingelese abesten duzue eta emaitza atzerrikoa dirudi. Helburua hori izan da ala irten egin zaizue?

Musikan sakonago sartu ginenetik, beti entzun dugu atzerriko musika. Hortaz, Nodrama hasieratik ingelesez jaio zen modu naturalean.

Prometeo. Egindako akatsekin aurrera egitea zaila da? Oroimenak traizionatu egiten gaitu?

Oroimenak beti traizionatzen gaitu. Garrantzia duena oraina da, oraina da existitzen den bakarra. Baina, tamalez, iraganak eta akatsek eragina dute.

“Pray” hitza kantu gehienetan ageri da. Errezatzea da gelditzen zaiguna?

Ez gara katolikoak ezta erlijiosoak ere, baina bizi-tzaren mistika eta misterioak asko gustatzen zaizkigu eta energiari sinesten dugu. Bi aukera baldin badaude, positibo ala negatibo pentsatzea, zertarako denbora galdu txarto pentsatzen? Horri errezatzea besterik ez da geratzen, positiboa, gauzak aldatzeko eta lurra eta gu geu sendatzeko.

Zer ikusten duzue “ispilua”-n begiratzen duzuenear?

Gure zati bat bakarrik. Askok uste dute ispiluan ikusten dutena beraiek direla osotasunean, eta bizi-tzan alde fisikoa eta besteak pentsatzen dutena besterik ez dute buruan. Ispiluak besteak ikusten dutena azaltzen digu, eta ez dugu barnera begiratzen.

Evolution. Sinesten duzue gizakiaren diruzalekeriak hil eta suntsituko ez duen herrialdean?

Beti egongo da gauzak konpontzeko bidea. Ez daukagu gure antzinako arbasoek bizitza konpre-nitzeko zuten gaitasuna. Historiako momentu batean gizakia erratu egin zen, eta gaur egun daukaguna sortu dugu.

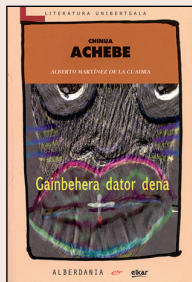
Nori zuzenduta dago *Here again?* Nork salba gaitzake?

Bakoitzak bere burua salbatu behar du; hortaz, inertiagatik denak salbatzeko aukera egongo da. Abesti hori gudan dauden umeei eskainita dago. Ume bat gudara eramatea bizitza lapurtzea bezalakoa da.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Gainbehera dator dena

Chinua Achebe

ALBERDANIA / ELKAR

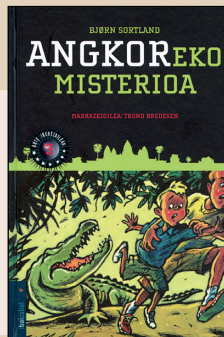
230 orrialde

12,75 euro

Kolonialismoaren ondorio zitalak

Alberto Martínez de la Cuadrak euskaratu du *Gainbehera dator dena*, Chinua Achebe (Nigeria, 1930) idazlearen lanik esanguratsuena. 1958an argitaratu zen aurreneko aldiz, ingelesez idatzia. Nigeriak independentzia lortu baino bi urte lehenago argitaratu zelako metropoliaren hizkuntzan idatzi zuen Achebek, mendebalderrek ere ulertu ahal izateko. Liburua 1860tik 1890era bitarteko urteetan kokaturik dago; Nigeriako gobernu kolonialaren eta biztanle iboen kultura tradizionalen talka deskribatzen du eleberriak. Gainera, europarrek afrikarrei buruz eg-

niko erretratu estereotipatua puskatzen du, erakutsiz ibo kulturak europarrekin tupust egin baino lehen zituen gizarte erakunde konplexuak. ■

Angkoreko misterioa

Bjorn Sortland

IBAIZABAL

128 orrialde

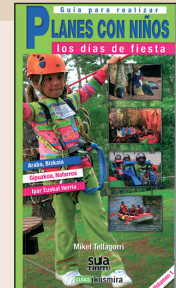
9,50 euro

Kanbodiako artelanak lapurtu nahi zituztenen trikimailua

Aitor Aranek euskaratutako *Angkoreko misterioaren* protagonista hamaika urteko mutiko norvegiarra da. Bere familiarekin Kanbodiara joan da oporretan. Khemer inperioko hiriburura iritsitakoan ordea, ezuste latzak izango dituzte. Herrialdeko sugerik arriskutsuena “oparituko” diete, eta handik gutxira aita pozoitu egingo dute. Badirudi norbaitek nahi duela Daviden familiak handik lehenbailehen ospa egitea. Nork baina? Ez dakite Daviden ama arte-historialaria dela, eta Angkoreko monumentuak ikusten gozatu egiten duela. Hain zuzen halako baten aurrean atxilotuko du poliziak, lapurreta egin duela salatuz. Eta monumentua “garbitzen” ari omen diren “aditu” norvegiarrek oso pozik dirudite horrek. ■

Haurrekin batera egiteko 38 zeregin

Aste bukaera bat, edozein festa egun, zubiak edo Aste Santuko oporrak iristen dira eta guraso askoren kezka izan ohi da: zer egin genezake haurrek ondo pasatzeko, etxetik asko urrutiratu gabe? Sua argitaletxeak plazaratu duen Mikel Tellagorriren *Guía para realizar planes con niños los días de fiesta* izan daiteke irtenbidea. Izan ere, gida honek Araba, Bizkaia, Gipuzkoa, Lapurdi, Nafarroa Beherea, Nafarroa Garaia eta Zuberoan egiteko moduko 38 plan eskaintzen ditu: gaztelu edota haitzulo miresgarriak barrutik ezagutzeko aukerak; zaldian, trenean, irristailuan edo itsasontzian ibiltzekoak; neska-mutikoez zinean edo telebistan baino ikusi ez dituzten animaliak hurbil ikustekoak; lorategi liluragarrietan galtzekoak; altxorrek aurkitzekoak... Edozein adinetakoentzat dira aukerak. ■

Planes con niños los días de fiesta

Mikel Tellagorri

SUA

220 orrialde

15 euro

Zientziaren dibulgazioaz

Jakin aldizkariaren 166. zenbakian zientziaren dibulgazioa dute gai nagusitzat. Zientzia Irakurle Ororentzat liburu-bildumak 2007ko ekainaren 14an antolatutako ZIOfestan eman ziren hiru hitzaldi bildu dituzte. Joseba Jaurerri psikiatrak arimaren bilaketaren historiaz dihardu aurrenekoan; Ana Zubiaga genetistak geneei eta genomari buruz dakigunaz eta ez dakigunaz hitz egin du; eta Javier Duoandikoetxea matematikaria *Zertarako matematika?* galderari erantzuna ematen saiatu da. Bestalde, Zientzia Irakurle Ororentzat bildumaren zuzendariek, Juan Garzia eta Itziar Lakak, liburu sail horren zio nagusia zein den adierazi dute; hau da, zientziaren diharduen literatura euskal irakurleari hurbiltzea, zientziaren dibulgazioaren alorrean mundu mailan dagoeneko arrakastatsuak izan diren hainbat idazki euskarara ekartzea. ■

Jakin

Batzuen artean

JAKIN

120 orrialde

10,50 euro

Concierto para una violinista muerta

Antonio Alvarez Gil

KUTXA

168 orrialde

10 euro

2007ko Irun Hiria nobela saria

1947an Melena del Sur-en (La Habana) jaioa-ko Antonio Alvarez Gilen *Concierto para una violinista muerta* eleberriak irabazi zuen iaz Irun Hiria saria. Kubako Orkestra Sinfoniko Nasionaleko biolin-jolea du narratzaile. 2000 urtean, bere bizitzan aurreneko aldiz Txai-kovskiren Biolin kontzertuko tarte bat bakar-ka jotzeko aukera izan zuenean hasi zitzaiz- kion nobelan kontatzen dituen komeriak. Oso ondo jo zuen, entzuleak zeharo hunkitzea lor- tuz. Kontzertua bukatu zenean, emakume era- kargarri bat gerturatu zitzaion, eta gutun bat eman zion. Ireki zuenean, mezu arrunt txun- digarriarekin batera 1.000 dolarreko billetea aurkitu zuen. Zer egin, diru harekin guztiarekin? ■

digarriarekin batera 1.000 dolarreko billetea aurkitu zuen. Zer egin, diru harekin guztiarekin? ■

Korrikalari izatea gustatzen zitzaion hipopotamoa

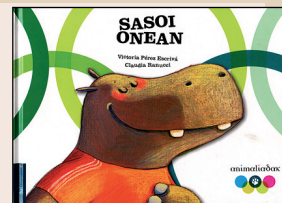
Erbia eta tximinoa adarrean kulunka zeuden arratsalde sar- goritsuan, hara non ikusi zuten hipopotamoa oihanean korrika. Ea zertan zebilen galdetu ziotenean, korrikalaririk onena izateko entrenatzen ari zela erantzun zien honek. Horretarako lodiegia eta astunegia zela esan ziotenean, arrazoi eman zien. Beste eragozpen batzuk aitatu eta ber- din. Ea zergatik ari zen korrika orduan. Honela erantzun zien hipopotamoak: hori delako m u n d u a n gehien atsegin dudana. Eta korrika joan zen. ■

Sasoi onean

Victoria Pérez
Escrivá, Claudia
Ranucci

IBAIZABAL

34 orrialde / 6,88 euro

IÑAKI MARTINEZ ALDANONDO

«Beti gustatu izan zait Luisen istorioak eta kontuak entzutea»

Zerk bultza zintuen liburu hau idaztera?

Hainbat urte badira Luis ezagutzen duda- la. Eta egia esan behar badut, beti gustatu izan zait bere istorioak eta kontuak entzutea. Kontu kontari ari direnean bereganatzen zaituzten hizlari arin eta bizkorak ekartzen dizkit gogora. Entzulearen gogoia bahitzeko gai direnak, beste garai batzuetara, bertako kulturaren berri emateko elezaharrak eta pasadizoak erabiltzen dituzten lekutara eramanez. Beharbada lilura horretatik sortu zitzaidan gure aurrekoen eskarmentutik ikasi eta haien lekukotza sakon ezagutzeko beharra.

Eta zein da *Memorias de un editor de provincias*-en ekarmen nagusia?

Entzute aitortua duen euskal argitaratzailea, idazlea eta historialaria da Luis. Liburuan zabal garatu duen lekukotasuna, gure oraintsuko historia- ren isla zehatza da. Lan honetan, bere ikuspegiaren bidez Euskadiko kultur idatzia ezagutzera eman nahi nuen, irakurleak “desagertzeko zorian dagoen artisau lanbide” batera gerturatu, eta diktaduraren amaiera eta demokraziaren hasierako unea, gizarte mailan eta politikoki irakiten zegoen sormen izuga- rri aberatseko une historiko hori jendarteratu.

Lortu duzu helburua?

Baietz uste dut. Nolanahi ere, Luis eta Yolanda Apraizek egindakoaren bitartez, kultur munduan saiatu diren emakume eta gizon zintzoen lana eskertu nahi nuke; independente izanik euskal kul- tura hedatzeko eta aberasteko asmoz ahalegindu diren pertsonak baitira, nire ustez, askatasunaren aldeko borrokalaririk benetakoenak.

egileari galdezka

Luis Maria Jimenez de Aberasturiren oroimenak

Iñaki Martínez Aldanondok osatu du *Memorias de un editor de provincias*.

Testimonio de un cam-

bio liburu. Txertoa argi- taletxearen sortzaile eta hainbat urtez Gipuzkoa- ko Liburu-saltzaileen Elkarte-ko lehendakari izandako Luis Maria Jimenez de Aberasturi- ren hitzetatik jaso ditu haren bizitzako nondik norakoak. Ama Berakoa eta aita Arabako Biloda herrikoa zituen. Arrazoi ezberdinengatik, Donos- tiara bizitzera joatea ego- kitu zitzaien biei. Aita apaiztegi batean hezitako gizona izaki, seminarioa utzita ere sinesmen hori sutsuki mantendu zuen, baita Donostian ospetsu bilakatuko zen Easo libu- rudenda ireki eta gero ere. Bost seme-alaben guraso izanik, Luis Maria hautatu zuen bere bidea jarraitze- ko. Eta honi, aitaren era- bakia onartu beste biderik gelditu ez zitzaion arren, bere benetako asmoen alde borrokatzea egokitu

Memorias

Iñaki Martínez
Aldanondo

TXERTOA

334 orrialde

15 euro

zitzaion. Liburuan, Txer- toa argitaletxea martxan jartzeko izan zituen buruhaustek, Franco- ren garaiko eta Trantsi- zioko zentsura arazoak, eta orduan eta geroago liburu-saltzaile zein argi- taratzaile gisa egindako ezagupenen berri ema- ten du. Adibidez, Julio Caro Baroja eta Mark Legassekin edukitako adiskidetasuna, edota Jorge Oteizarekin izan- dako istiluak. ■

Ezpalak

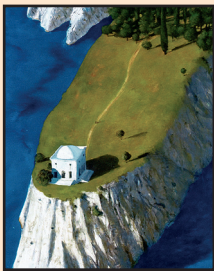
JON TORNER

Eneko Azpiroz Jeas eta Diego Glenny iruindarrek irabazi dute Spraikada graffiti lehiaketa, *Fashion Biktima* lanarekin. Gasteizko Egoitz Ponte *Ojodecuervo* eta Miguel Angel Medina *Kaponek* marraztutako *Kalean gara artea* obrak irabazi du bigarren saria, eta Berangoko Nuria Serranoren *Mundua kolorez bete* izenekoak hirugarrena. Graffitiak www.spraikada.com web gunean ikus ditzakezue.

Kazeta.info egunkari digitalaren proiektuak irabazi du 2007ko Ekimen saria. Ofizialki irailean aurkeztuko bada ere, sari horren bidez proiektua ezagutaraziko dute. Egitura eta funtzionamendu propioak izango dituen ekimena Donibane Garazin kokatuko da eta Interneten zein paperean plazaratuko da. Bigarren saria Amaia Hennebutte gaztearen haur literaturako *Hiru Otso* proiektuak jaso du, eta hirugarrena Kanaldude telebistak. Ekimen saria Euskal Kultura Sostengatzeko Herriarteko Sindikatuak antolatu ohi du, Euskal Kultur Erakundearen babesa du. Euskarari eta euskal kulturari loturiko ekimenak Ipar Euskal Herrian sustatzea da bere helburua.

Julio Larraz artistak azken lau urteotan margotutako hirurogei koadro bildu dituzte Biarritzeko Bellevue aretoan. Habanan (Kuba) jaio zen Larraz, baina AEBetan bizi da aspaldidanik. Erakusketa urriaren 5a arte izango da zabalik.

The Chieftains, Ismaël Lo, Elíades Ochoa eta Korrontzi taldeek parte hartuko dute, besteak beste, Getxoko Nazioarteko Folk Jaialdian, irailaren 4tik 7ra.

Laharragueren ikuspegi esferikoa

ABUZTUAREN 31 ARTE Biarritzeko Ander Deuna elizan Franck Laharrague argazkilari biarritzarraren erakusketa ikusteko parada izango da. *Sphère-Planisphère* izenburupean, hogeita lau lan jarri ditu erakusgai, denak ere ikustera ohituak ez gauden argazkiekin. Izan ere, Laharraguek argazki borobilak aurkezten ditu, esfera batetik begiratuta baleude bezala. Azken finean, argazkien bidez egin ohi den irudikapena zalantzan jartzen du artistak. Erakusketari buruzko informazio gehiago web gune honetan: <http://photographe-biarritz-laharrague.blogspot.com/>

Taiat konpainiak dantza lantegia eskainiko du Gasteizen

VALENTZIAKO Taiat konpainiako (www.taiatdansa.com) Meritxell Barberak eta Inmaculada Garciak *Azaleratzen den mugimendua* izeneko dantza lantegia zuzenduko dute Gasteizko Artium museoan irailaren 5etik 7ra bitartean. Dantzari profesionalek eta hasiberriek parte har dezakete lantegian. Matrikulak 24 euro balio du (kide elkartuek eta agiridun ikasleentzat 12 euro) eta izena emateko epea irailaren 3an amaituko da.

Jabi Santa Cruz idazleak *Deiaren Ortzadar* gehigarrian: «Denborapasa bilatzen duenarentzat agian poesia ez da generorik egokiena. Poesiara hurbiltzen dena zerbaiten bila dabil. Bila dabilen horri eskaintzen dizkiot nire lerro xumeak, gogoeta egiteko baliagarria gerta dakion, poemen harira irakurlearen mundu intimoa hurbiltzeko bitartekaria izan nahian».

Iñaki Salvador musikariak *UK aldizkarian:* «Jazzaren etorkizuna ez du markatzen bakarrik hezkuntza arautuaren barnean egoiteak. Ondo dago, oinarritzko urratsa da, baina beste alderdi batzuek ere eragiten dute. Egoera konplexua da. Arazo ekonomikoa dago eta kulturari eragiten dio. Dirua moztekotan, ustez beharrezkoa ez den gastuari kenduko zaio lehenik. Etorkizuna izan dezake jazzak, baina ez da hau une bereziki arrakastatsua, udarekin bero jarri eta jazz jaialdi asko egin arren».

Mikel Errazkin Aranzadi zientzia elkarteko eta UEUko kideak *Diario de Noticias* egunkarian: «Sarritan, kultur talde bakoitzak bere zailberrera begiratzeko joera du, baina mundu osoko tendentziekin bat egiten dugu azkenean. Nik uste, komunitate zentzu bat edo talde zentzu bat emango digun zerbait behar dugula, atxiki beharreko zerbait. Azken batean, identitatearen sorketa horretan, oroimenera, historiara jotzeko joera daukagu, eta ondareak, zentzu horretan baliabide dezente eskaintzen dizkigu (...) Egun ondarea berreskuratzeko joera permisiboagoa dago, hala nola ondarea ikusteko ikuspegi positiboagoa. (...) Gerora mantentzea nahi badugu eza gutza bat beharko dugu, eza gutzen ez dena ezin baita zaindu. Euskal Herria modu diferente batean ezagutzeko aukera da hau, ondarea aitzakia ona da horretarako».

Suehiro Maruoren amaraunean harrapatuta

Gichi Gichi Kid (Suehiro Maruo)

Glénat argitaletxea. 160 orrialde (zuri-beltzean)

10 euro

Onartzen dut. Ezjakintasunak eta aurreiritziek bultzatuta, manga komikirik ez dut irakurri orain gutxi arte. Adiskide-friki samar- batek utzitako birekin eman ditut aurreneko zupadak. Eta mareatu naiz ia. Suehiro Maruo autore japoniarrarenak dira bi obrak: *Midori* eta *Gichi Gichi Kid*. "Helduentzako komikiak" dira, surrealista eta perbertsoak. Maruoren lanetan nagusi diren bi osagaiak, sexuak eta biolentziak, bereziki biolentziak, barrenak gupidagabe astintzen ditu. Ez hainbeste *Gichi Gichi Kid*-en, baina bai askok Maruoren maisulantzak jotzen duten *Midori*-obra hori ere Glénat argitaletxeak kaleratu du-. Hasiberria izateak izangu du zerikusirik, baina nik errazago irentsi dut *Gichi Gichi Kid*. Inuxenteagoa da, xaloagoa. Sexu eszenarik ez dago ia, eta biolentzia ere gutxi, indarkeria fisiko moduan ulertuta behintzat. Botere bereziak dituen panpin aurpegiko mutikoa da Gichi Gichi. Zintzoa da, baina klasekide nazkagarrienak gogor zigortzen ditu. Eta hor bai, ume baten ikuspegia baino, Maruoren narratiba perbertsoa nagusitzen da, liburuaren bigarren parte ikusgarrian batez ere. Dena den, komikiak umore punttua ere

badauka, eta marrazkiek trazo garbi eta atsegina daukate. Horregatik uste dut manga oldarkorrean lehenengo urratsak emateko *Midori* baino aproposagoa dela.

Umekeriak alde batera utzi eta gauza gordinagoak probatu nahi dituenak *Midori: la niña de las camelias* irakurri dezake. Patuak zirko surrealista batera eraman duen neska gaztea da protagonista. Mundu krudel batean bizirautea behartuta, mago nano baten babes eta maitasuna topatuko ditu Midorik. Maruoren istorioek muzan-e-basakeriak islatzen dituzten estanpa edo eskulturak-tradiziotik edaten dute, eta komiki hau horren erakusgarri da, ezbairik gabe. Pertsonaia zatar, desitxuratu eta ankerak, biolentzia, bortxaketak...

la ahaztu zait. Bi komikiak atzekoz aurrera irakurtzen dira, eskuin ezker. Azkar ohituko zara. Oreka galdu eta barrenak nahasten bazaizkizu ez da horregatik.

JON TORNER

Jaso astero ARGIA etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

INDEPENDENTZIA
ASTERO IKUSTEN DA

Izen deiturak:
 Helbidea: Posta kodea: Herria:
 Herrialdea: Jaioteguna:
 N.A./I.F.K.: Tel./Faxa: e-posta:
 Ordainketa mota: ☐ Bankuz
☐ Talotiez
☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L-ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647
 Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik
 Banku edo aurrezki kutxa:
 Titularra: N.A./I.F.K.:
 Titularraren helbidea: Titularraren telefonoa:
 Entitatea: Sukurtsala: K.D.: Kontu zenbakia:
 Data: Sinadura:

Harpidetza-orri hau zure datuekin bete eta helbide honetara bidali: **142 P.K. / 20160 Lasarte-Oria -Gipuzkoa-**

Aukeratu ongietorri oparia

"Kirolaz badakit"
mahai-jolasa

"888 txiste"
liburua

"Txoriak txori"
lamina

%25eko beherapena
ikasle bazara

Urtebeteko harpidetza:
2008ko prezioak

135 € Hego Euskal Herrian
165 € Ipar Euskal Herrian

Kroazia

Ihesi

Dalmaziar harribitxia Dubrovnik

TESTUA: MARC MORTE
ARGAZKIAK:
ELENA SENAO / MARC MORTE

Dubrovnik jaurerria perla liluragarri gisan ageri zaigu Adriatikoko ur gardenetan. Bere karrika hertsu eta zutek, jauregi eleganteek, harresi gotorrak Adriatikoko hiri boteretsuenetarikoa izanik Veneziarekin lehiatu zenekoa ekartzen digute gogora. Azken aldian indartu den Dubrovniketikiko interes turistikoari esker, eta sortu berri diren hegaldiak baliatuz, gaur egun inoiz baino errazagoa dugu antzinako Ragusara ihesalditxo egitea.

Dubrovniken jatorrizko izena Ragusa izan zen. Esklaboak finkatu ziren kokalekuari esaten zitzaion Dubrovnik, eta Bigarren Mundu Gerra amaitu ostean eman zioten hiriari izen hori ofizialki.

Dubrovnikera lehen aldiz iristen delarik, izan itsasoz, lurrez edo airez, mendi malkartsu eta harritsuen oinetan kokaturiko hiri distiratsuak txunditzen du bidaiaria; harresi gotorrak babestua, soil-soilik teilatu laranjak eta kanpandorre luzangak ageriko zaizkio. Zaila da zinez ikusmira honek ez xarmatzea eta Dubrovniken lilurak ez harrapatzea.

Hiri zaharrerako sarbide ohikoenak Pile atea da, harresiko beste ateen gisan hiria urtetan babestu duen San Blas patroiaaren estatua buru duelarik. Atea zeharkatu bezain laster Dubrovnikeko arteria nagusia ageri zaigu: Stradun edo Placa, Dubrovnikeko monumentu harrigarrienak, kafe goxoa dastatzeko terrazak. Eguzki izpi leunek ferekaturik karriketan goiti eta beheiti lasai ibil gaitezke, bertako herritarrek egiten duten lez.

Antzinakoa du Dubrovniken historia, VII. mendean gaur egungo Cavtat-etik etorritako errefuxiatuak uhartean finkatu zirenekoa, eta

Ragusa izenez ezagutua izan zen hiria sortu zutenekoa. Geroago, esklaboak ere finkatu ziren bertan, Dubrovnik izendatu zuten kokalekuan hain zuzen ere. XII. mendean, Ragusak irla izateari utzi zion banatzen zuen ur kanala bete zutenean, gaur egun ezagutzen dugun hiria eraikiz. Lehendabiziko mendeetan bizantziar inperioaren menpe egon zen, baina gurutzaden ondotik Veneziaren esku gelditu zen XIV. mende erditsura arte. Errepublikak independente bilakatu zen arte hain justu.

Veneziaren sistema politiko berdintsua ukanik, Adriatikoko komertzioaren monopolioan luzaz lehiatu ziren biak. Haatik, XVII. mendeaz geroztik gainbehera etorriko da Ragusa, eta 1815ean Austro-Hungariar inperioak bereganatu zuen, Bigarren Mundu Gerrara arte. Orduan izendatu zuten hiria ofizialki Dubrovnik. Inperioen amaierarekin eta nazionalismoak indartzearekin bat, sentimendu kroaziarrak

gora egin zuen, eta gerora Jugoslavia gisara ezagutu dugun serbiar, kroaziar eta esloveniaren erreinuan sartu zen.

Dubrovniken magian murgiltzeko erarik onena norabide finkorik gabe bere kale txikietan barna ibiltzea da, kantoi bakoitzean harrian grabaturiko iraganeko altxorren bat, antzinako etxalekuren bat, edo kapera txikiren bat aurkituz; badira hala ere aldera utzi behar ez diren atrakzio zenbait. Lehen-lehena, frantziskotarren monasterioa, Pile atakatik sartu eta berehala atzemango duguna, Onofrioren iturriaren bisean bis.

la 700 urte dituen farmazia

Klaustro xarmangarriak berez bisita merezi duen arren, farmazia bati zor dio fama. Izan ere, 1317an inauguratu zuten farmazia Europako hirugarren zaharrena da; gaur egun lanean jarraitzen du, bere aurretik zabaldutako zituzten biek ez bezala. Bertan oraino ohiko sendagaiak

Kale artean galtzea da Dubrovnik ezagutzeko modurik onena.

eros badaitezke ere, sendagaiak prestatzeko erabiltzen zituzten antzinako tresnak daude ikusgai. Monasterioaren ondoan San Spasen eliza dago, dalmaziar estilokoa, barnean Urbinoko Pietro Antoniok egindako Igokundearen margo bikaina duena.

Gerra hotsak gogoan

Stradun-en beste muturrean hain justu, Sponza palazioko aurreko

aldea ageri zaigu, eta veneziar estiloko leiho handi eta ederrek mendentan zehar Venezia gutxi ahaltuak ukan zuen eragina nabarmentzen dute. Gaur egunean Artxibo Historikoak daude bertan, eta barneko patio ezin ederragoa bisita daitekeen arren, palazioko gela txiki batek du historia hurbilena gogora ekartzen. Gaur egungo Dubrovnik ezti eta baketsua duela urte gutxi gerlan murgildua zela irudikatzea

zaila izanik ere, anitz oroitzen gara 1990eko hamarkada hastapenean Balkanetako gerlan hirira jaurtikitzen zituzten bonbez. Oraindik ez da gerla gogorarazten digun museo-rik estreinatu; gela txiki honek, haatik, bonbek hil zituzten herritarren argazki franko ditu hormetan zintzilikaturik, eta baita Europa osoa ikaratu zuten bonbardaketek eragindako suntsiketaren irudi-proiektzioa ere.

Sponza jauregia eta Erloju Dorrea. Lehenbizikoaren estiloak agerian uzten du hiria Veneziaren esku egon zela.

Stradun eta inguruetako kaleetako jendaldez unatzean, momentu egokiena da hiriko hegoaldeko kaleak ezagutzeko eta harresiraino iritsi arte bertan galtzeko. Hemen, ahotsen murmurioa urrun gelditu

zaigu, haurrak bat-bateko atea baliatuz futbolean ari dira mendetako historiaren itzalean. Artetan karrika hertsiek eguzkiari sartzea galarazten diotela dirudi, eta haien zirimolan galduko gara sinetsia

dugunean, bat-batean harresia ageriko zaigu eta baita atsedena hartzeko ezin hobeak diren hainbat plaza txiki ere. Ere honetan da kuktzen seguruenik Dubrovnikoko ostaturik miragarriena dena: harresiko ataka txiki bat iraganez pendiza arroksatu gisako batera iritsiko gara eta parez pare Itsaso Adriatikoko urak beren edertasun gorenean izango ditugu. Harresiak alde batean eta itsasoa bestean, bertan jarrirek freskagarri edo garagardo bat dastatzea, esperientzia ahantzezina da zinez.

Baina harresiaren oinetan jarrita egon ondoan Dubrovnik bisita burutzeko modurik ederrena, harresira igo eta handik hiriarri beha egotea da, lasai eta geldiro, eguzkiaren azken izpiek harri zuria nola laztantzen duten so eginez, eguzkia emeki-emeki Adriatikoan murgildu eta Dubrovnik iluntasunak inguratzen duen arte. ■

Kantxatik

Luis Mari Telleria
Lau urteko
jardunari
atzera-begirakoa

KALEAN DA LAUGARREN ZENBAKIA!

Zenbaki honetan... Erreportajea: Gipuzkoako Herriarteko Txapelketa. Elkarrietzeta: Luis Mari Telleria, GEPFko presidentea. Editoriala, informazioa. Pilota eskola: Pilota Aniztasuna KEE. Zure iritzia. Aholkularitza tekniko. Pilota profesionala: Aspe eta Jai-Alive. Laburrean: Txapelketa Herrikoia.

Egin zaitez harpidedun!

Urtean 4 zenbaki, 10 euroren truke

Harpidedun egiteko bideak:

1. **Gipuzkoako Euskal Pilota Federazioa** jo (Anoeta Pasealekua, 5. Kirol Etxea, 20014-Donostia; 943 47 14 63)
2. kantxatik@gmail.com helbidera mezu bat bidali (izena, telefono zenbakia, helbidea... garbi adierazi)

'Kantxatik'. Gipuzkoako Euskal Pilota Federazioaren aldizkaria. Pilotazale guztien aldizkaria. Euskal pilotari buruzko zure aldizkaria, euskara hutsean.

Gipuzkoako Foru Aldundia

Herriarteko Txapelketa: Azpeitia, Donostia eta Tolosa garale | Pilota Aniztasuna Kirol Elkartea | Txapelketa Herrikoia: sei urte

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

EDARIAK

Red Bull, arriskutsua ote?

HEGO EUSKAL HERRIKO telebistetan makina bat aldiz eman dituzte Red Bull edariaren iragarkiak. Frantzia iragan uztailearen 15ean baimendu dute produktu horren salmenta, nahiz eta hainbat erakunde publikok aurkako iritzia eman. Frantziako ekonomia ministroak maiztzean sinatutako onarpenak osasun ministroaren haserrea eragin du, izan ere.

1996. urtean CSHPF erakunde publiko frantziarrak Red Bullen aurkako txostena idatzi zuen, edariak dituen taurina eta D-glukuronolaktona (D-g) substantziak zirela eta. 1999an, SCF Europar Batasuneko erakundeak bere egin zuen CSHPFk hiru urte lehenago idatzitako txostena. Red Bullek

Publizitate deigarria egitea gustuko du Red Bullek.

O s a s u n a

JABIER AGIRRE

Zerbaiterako balio al dute antidepressiboek?

MUNDUAN PROZAC HARTZEN DUTEN 40 milioi pertsonak oker daudela onartzea kosta egiten da, baina Britainia Handian egindako ikerketaren arabera, horietako gehienek botikarekin duten hobekuntza ez litzateke botikak eragindakoa izango, bere depresioaren kontra zerbait hartzen ari direla jakitearen eragin psikologikoaren ondoriozkoa baizik.

Hull-eko Unibertsitateko talde batek 47 saiakuntza kliniko aztertu ditu, bai konpainia farmazeutikoek argitaratutako datuak eta baita kaleratu gabeko beste hainbat datu ere kontuan hartuz (azkeneko horiek eskuratzeko epaitegietara jo behar izan zuten ikertzaileek, Informazio Askatasunaren Legea oinarri hartuta).

Ikerketak dioenez, antidepressibo belaunaldi berriak —horien artean daude Prozac eta Seroxat botikak— depresio arin eta moderatuetan duten eragina plazeboaren antzekoa da, hau da, berez ez dute inolako ekintza terapeutikorik. Egoera larriagoetan ere, botika horien eragina txikia izango litzateke, zalantzarik ez esateagatik. Horrek esan nahi du depresioak jota dagoen jendeak tratamendu kimikorik gabe hobera egin dezakeela, ikerketaren arduradun Irving Krisch irakaslearen hitzetan. Krischek gehitu duenez, emaitzak ikusita ez dirudi oso arrazoizkoa depresioaren kontrako botikak errezetatzeak,

salbu kasu larrietan eta bestelako tratamenduek funtzionatzen ez badute.

Laborategi farmazeutikoak, noski, berehala mintzatu dira ikerketaren kontra. GlaxoSmithKline —Seroxat botika fabrikatzen du— eta Eli Lilly —Prozac-en fabrikatzailea— konpainia erraldoiek diotenez, eskura zegoen informazioaren parte bat besterik ez omen da erabili ikerketarako, eta esperientzia zientifiko eta medikoak ondotox frogatu du antidepressiboak eraginkorrak direla. Borroka —ekonomikoa batez ere— hasi besterik ez da egin.

Erresuma Batuko Osasun Agintaritzak beste metodo batzuk saiatzeko gomendatzen die bertako medikuei, botika antidepressiboak errezetatzen hasi aurretik. Hori aurrera eramanez gero, galera ederrak izango litzukete gaur egun hainbeste saltzen diren botika horien fabrikatzaileek.

Ikerketak zalantzan jarri du Prozac eta abarren balioa.

arestian aipatu substantziak elikagai normal batek baino ia 500 aldiz gehiago ditu, eta ondorioak guztiz ongi ezagutzen ez badira ere, jakina da D-g konposatuak giltzurrunetan eragin kaltegarriak dituela, eta taurinak hiperaktibitatea sortzen duela. Arratoiak, adibidez, beren burua mutilatzen dute taurina hartuta.

2006. urtean azterketa batek adierazi zuenez, taurinak alkoholaren eragina gutxitzen du, hiperaktibitatea handituz. Beraz, mozkor gau batean edari egokitzen har daiteke, benetako ondorioak neurtu gabe. ■

Roselyne Bachelot osasun ministroak ez du begi onez ikusten Red Bull saldu ahal izatea.

ZOOLOGIA

Arrain hizlaria

ARRAIN BATZUEK, igeri-puxikaren bidez, soinuak emititzen dituzte gorte egiteko edo beren burua babesteko. *Science* aldizkarian argitara emandako artikulu batean adierazten denez, arrain apoak

—edo *batrachoididae*— soinuak emititzeko duten garun-mekanismoa oso antzinakoa da.

Arrain apoek gas-poltsa dute flotagarritasuna ziurtatzeko, eta hura bibratu araziz emititzen dituzte soinuak. Garunean duten neurona zirkuituaren bidez bibrazioen erritmoa eta totoa erregulatzen dituzte. Badirudi siste-

ma horrek antz handia duela orain 400 milioi urteko hezurdunek soinuak emititzeko erabiltzen zutenarekin. ■

Argazkikoa bezalako arrain apoek beren igeri-puxika bibratu araziz igortzen dituzte soinuak.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Marrubien erregea

VERSAILLESKO PROBESTU ZENAREN seme Antoine Nicolas Duchesne (1747-1827) agronomo eta botanikariaren eta bere jatorri asiarraren ohoretan du sasi-marrubiak *Duchesnea indica* izena. Lagun hau ez zen, ez, edozein! Erregearen baratzetako zuzendari Nollin abadearekin hara eta hona landare buxkan ibiltzen zen eta Frantziako ikastetxe ezagunenetako irakasle izan zen. Marrubiek, baina, txora-txora eginda zeukaten.

Hamazazpi urte bete gabe, 1764ko San Fermin bezperan Luis XV.a erregea zenaren aurrera berak ondutako marrubi alez betetako landarea zeraman lorontzi batekin azaldu zen; errege txolinak marrubiak dastatu, lehenaz gain laineza hartu eta bere mahaia hornitzen zuen baratzetan sail ederra landatzeko eta Trianongo landaretegian mundu guztiko marrubiak biltzeko agindu zion. Baita egin ere! Bilduma izugarria osatu zuen han. Garaiko puntako botanikariekin harreman estuak izan zituen, tartean Linneus ezaguna, egundaino landareen erreinua sailkatzeko erabiltzen dugun sistemaren sortzailea. Harreman haiei esker eraiki ahal izan zuen marrubien bilakaeraren historia.

Hemeretzi urte ziztrinekin, marrubi jendeari buruzko liburu bat idatzi eta argitara eman zuen, *Histoire naturelle des fraisières contenant les vues d'économie réunies à la botanique et suivie de remarques particulières sur plusieurs points qui ont rapport à l'histoire naturelle générale* (Paris, 1766).

Marrubien historiak sekula idatzi den izti edo tratatu adituena eta osoena. Liburuaren lehen atalean espezie bakoitzaren azalpen zehatzak, Europan noiz eta nola sartu zen eta bere laborantza eta zabalkundearen historia, loratze eta fruitutzearen oharrak, espezie bakoitzaren gaineko eguraldiaren eraginak eta botanikan sailkapena eta sistematizatzea amets hutsak ziren garai hartarako bereziki harrigarria zena, marrubien bilakaeraren historia osoa —zaharrenak, gazteenak, bakoitzaren jatorria, hibridazioak...— zuhaitz genealogiko batean zehatz-mehatz azaldu zuen. Liburuaren bigarren atalean marrubien laborantza nola gauzatu azaltzen du: ongarriketak, ugalketa, fruituen ontzea nola aurreratu edo atzeratzea... Geroztik inor ez da lan horri gaina hartzera ausartu...

Azpian hartu, 1789ko iraultzak hartu zuen. Errege usain handiegia ibiliko zuen eta zientzian zuen ospea izan ez balu bertan akabatuko omen zuten.

Antoine Nicholas Duchesne.

ideia batetik errealitatera

web garapeak

multimedia

aholkularitza

edukiak

iametza⁺
interaktiboa

www.iametza.com
T.943 37 67 16

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

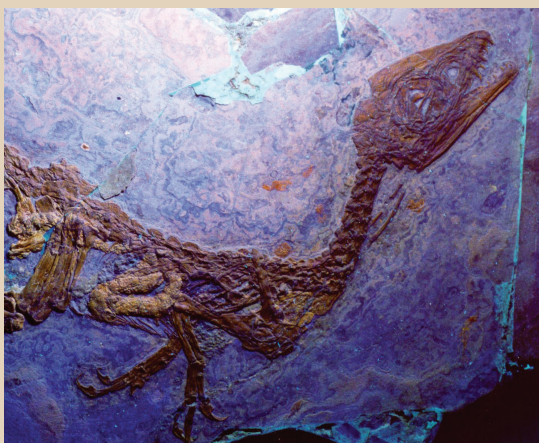
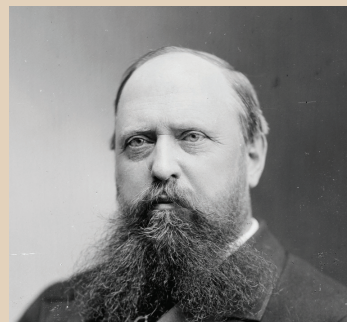
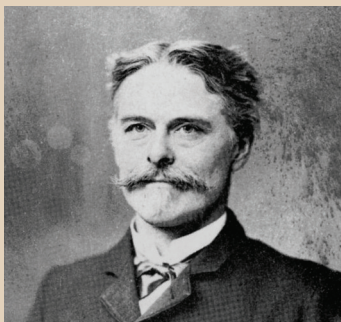
Hezurren Gerra

WYOMING (AEB), 1872. Hezurren Gerra delakoa lehertu zen. Edward Drinker Cope eta Othniel Charles Marsh paleontologo ezagunen arteko tira-bira gero eta gogorragoak, erreparorik eta etenik gabeko eraso bihurtu ziren, nork aurkituko dinosauro fosil eta espezie berri gehien. Garai batean, Cope eta Marsh lagunak izan ziren; bata bestearen izena ipini zion aurkitutako espezie berriren bati. Cope azkarra eta oldarkorra zen eta Marsh, aldiz, lanean mantsoagoa baina metodikoagoa. 1870ean Marsh-ek Cope umiliatu zuen, *Elasmosaurus* espezieko ale bat berrosatzean burua buztanak behar lukeen tokian ipini ziola egotziz. Ordainetan, Cope Wyomingo Bridger Basin aztarnategian lanean hasi zen, Marsh-ek hura bere eremu pribatutzat jo arren. Orduan erasoak publiko bihurtu eta egunkarietara iritsi ziren.

Biak aberatsak ziren eta beren ondasunak erabili zituzten udatan Colorado edo Wyomingeko aztarnategiak ustiatzeko. Gero, neguan, aurkitutakoa aztertu eta emaitzak argitaratzen zituzten. Baina gero eta diru eta ahalegin gehiago eskaintzen zizkieten bestearen izena eta lana txikitzeari. Ez zen lehia garbia izan, lapurreta, iruzurra, espioitza, eroskeria, arrasto suntsiketa eta irainak medio.

Ofizialki, Marsh-ek irabazi zuen gerra: 86 espezie berri aurkitu zituen eta Copek, oster, 56 baino ez. Dena den, Copek topatu zituen dinosaurorik ezagunenak: *Triceratops*, *Diplodocus*, *Stegosaurus*... Eta, azken batean, biak izan ziren galtzaille, bestea suntsitu beharraz, ondasun guztiak xahutu eta porrot egin baitzuten.

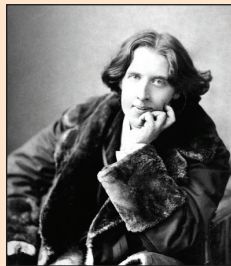
Edonola ere, zientzia izan zen garaile, lehia-

Goian, Edward Drinker Cope eta Othniel Charles Marsh, gerrako bi protagonistak. Horien azpian, gatazkaren motiboa: dinosauro arrastoak.

kortasunak emaitza hobetzen omen du eta. Elkarlanaren alorrean lezio eredugarriak eman ez bazuten ere, paleontologiaren alorrean ondare eskerga utzi zuten: Gerra baino lehen Ipar Amerikan bederatzi dinosauro espezie zeuden izendatuta eta gatazka amaitzean 150 inguru. Egun, ia mende eta erdi geroago, biko-teak aurkitutako arrastoak katalogatzen ari dira oraindik. ■

ARRASTOAK

Ezkerrean, XX. mende hasierako britainiar epailea eta eskuinean, Oscar Wilde idazlea.

ERRESUMA BATUKO historiako epaiketa ezagunenaren artxi-boak publikoaren eskura ipini dituzte berriki. Interneten kontsulta daitezke, www.oldbaileyonline.org helbidean.

Old Bailey Londresko auzitegi handienean 1674tik 1913ra gortetako 210.000 prozesutik gora ipini

dituzte sarean. Lan horretan Sheffield eta Hertfordshire-ko unibertsitateak eta Open University erakundea aritu dira batera.

Oraingoz, gehien kontsultatu den dokumentua Oscar Wilden aurkako epaiketa izan da. 1895ean auziperatu zuten Wilde, homosexuala izategatik.

Max Brisson

Biarritz, 1957. UMPko kidea da. Pirinio Atlantikoetako Kontseilu Nagusiko kontseilaria eta UMP taldearen burua. Biarritzeko auzapezordea. Euskararen Erakunde Publikoko (EEP) presidentea. Frantziako Parlamentuak Konstituzioaren erreforma onartu baino ordu batzuk lehenago mintzatu ginen Biarritzeko Herriko Etxean. Didier Borotra zentrista da Biarritzeko auzapeza. Bernard Marie eskuindarra izan zen bere aurrekoa, gaur egungo Frantziako barne ministro Michelle Alliot-Marie-ren aita. Alliot-Mariek auzapez izateko nahikaria duela aipatu zen azken bozetan. Max Brissonnek zurrumurrutzat jo ditu nahikariok. Auzapez izateko nahiaz galdetuz abiatu dugu elkarrizketa.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Gaizka Iroz

«Posiblearen borroka egitearen aldekoa naiz»

“Politikan errazegi zabaltzen dira estereotipoak. Zuhurtziaz jardun behar duzu eta unea iritsita helburuak lortzeko borrokatu. Auzapez izatea nire xedetan dago, bistan da”, erantzun digu.

Biarritzez bere ikuspegia eta nahiak azaldu dizkigu: “Biarritz hiri oso garrantzitsua da. Euskal Herriak isolatua izan ordez, herrialdeari atxikia bizi behar duena. Turismoa da bere ekonomiaren lehen euskarria eta honen arrakasta Euskal Herriaren aberastasun kulturean datza. Bere nortasuna gorde behar du, eta ez konparazione, Monako bilakatu. BAB (Baiona-Angelu-Biarritz) glo-

merazioan garatzen ari da eta inguruko Herrien Elkargoekin bide egiten segitu behar du, baita Euskal Herriko Hegoaldearekin elkarlanean ere”.

Frantziako Konstituzioaren erreforma bozkatuko da gaur Kongresuan [uztailaren 21ean]. Zer igurikitzen duzu?

1958an onartu zen Konstituzioari eginen zaion erreforma inportanteena da. Aldaketa hauek Parlamentuaren eskubideak indartu nahi dituzte eta presidentzialismo zurruna malgutu. Presidentearen botere oreka bilatzen du, botere legegileari eskumen gehiago emateko. Ez dakit erreforma hau gauzatuko den [boz bakarraren

aldearekin onartu zen arratsaldean], horrela ez balitz tamalgarria litzateke. Erreformak gure instituzioak bide are demokratikoago eta errespetatua-go batetik eramango lituzke.

Nicolas Sarkozy bultzatutako erreforma da. Asmoa bere programan sartu omen zuen, sozialisten eta zentristen lehentasuna zelako. Bitxia da.

Bai. Erreforma prozesu hau zentristek nahiz sozialistek ere desiratua da. Alta, François Bayrouk eta bere hurbilekoek aurka bozkatzera deitu dute politikakeria eginez. Honek ez du ukatzen Sarkozyren espiritu argia, ordea. Bayrouk politikakeria egiten

“Mesfidantzen garaia gainditu dugu, ikasitakoa ez da gutxi”.

du, proiektuak proposatzen dituen aldetak bere programan baitziren.

Sozialistek erreforma ez doala behar bezain urrun argudiatu dute.

Sozialistek erreforma harago joatea nahi dute. Ondo da. Baina Sarkozyren proposamenak ez doaz beren proposamen bakar baten aurka. Konstituzioari malgutasun gehiago emateaz gain presidentziaren bosturteko agintaldia ezarri nahi du presidentek. Jack Lang kultur ministro sozialista ohiak alde bozkatuko duela iragarri du. Senatari eta diputatu sozialista nahiz zentrista zenbaitek erreformaren aurka bozkatzean Konstituzioaren erreformaren eta instituzioen egonkortasunaren ordezkariak Sarkozyren porrota bilatzen dute.

Demagun erreforma onartua dela. Hizkuntza gutxituak Frantziako ondare gisa hartuko ditu Konstituzioak. Alabaina, euskara ez da hizkuntza ofiziala izanen.

Arrazoi duzu, ondare izateak ez dio ofizialtasunik emanen. Eta ez da

nahikoa. Baina irabazi dezagun posible dena, irabaz dezakegun borrokan leihatu behar dugu. Erreforma hau errefusatzaren arerioen aurka ezin ditugu indarrak alferrik xahutu. Arerio horiek oso nabarmenak dira, Senatuan nahiz Frantses Akademian, adibidez. Oso urrutira joaten saiatzen bagara, hizkuntz gutxituen aurkariak berauek ezabatzen saiatuko dira. Ni posiblearen borroka egitearen aldekoa naiz.

Harago joatea zaila beraz.

Zaila da, zinez. Frantziako jendearen gehiengoak euskara, bretoiera edo katalana frantsesaren mailan jarriko dituela pentsatzea frantses gizartea ez ezagutzea da, benetan, barrenetik ez ezagutzea da.

Barren horren sakonean zentralismoa eta jakobinismoa dago, frantses nazioaren beraren ideia. Ideia hori frantses gizartearen gehiengoak sostengatua da, aise gainera, eta berdin Frantziako Euskal Herrian, Bretainian, Katalunian edo Alsatzian.

Gobernua lantzen ari den erreforma ez dela nahikoa pentsatzen duzu halere.

Nondik begiratzen duzun. Europako hainbat herrialdetan egiten dutenarekin alderatzen baduzu bai. Baina gaur egun erreforma hau da gehienek lortu dezakeguna. Uneon harago joan nahi izateak gerra piztu lezake, arerioak bizkortuko lituzke eta lortutakoa galdu.

EEPko presidente karguan berretsia izan zara. Zein dira erakundearen xedeak?

EEPk bi ardatz nagusi ditu. Lehena: eragile frantses guztiekin batera politika publikoa gauzatu ahal izatea:

Estatua, Erregioa, Departamendua eta Herriko Etxeak euskararen inguruan ari dira historian lehen aldikoz. Proiektu globala eta onuragarria da. Pentsa dezakegu ekimenak ez duela oraindik bitarteko nahikorik, baina bere politika koherentea da. Lehen aldia da politika linguistiko hau eramanen dela Frantziara. Frantziako Euskal Herrian abiatu den kontzeptu hau ez zen orain arte Frantziara existitzen. Bigarrena: euskara egituratzeko metodoa lantzen ari da, euskaraz garatua. Hau ere mugatua da bere baliabideetan, baina urtetik urtera irakaskuntzako planifikazioa sendotzen doa. Gaur egun eskola da euskara transmititzeko bitartekoa eta badakigu ez dela nahikoa berau bizirik atxikitzeke, ingurumariak euskalduna izan behar duela eskolan ikasten dena erabiltzeko. Hori da benetako lantegia eta erakundearen pario handiena. Euskara eskolako gaia besterik ez bada ez da aski izango euskara atxikitzeke, kontzienteak gara horretaz.

Euskal Herria 2020 ekimena hizpide. Kontratua kritikatu izan da 2010 delakoak baino baliabide gutxiago duela.

Kontratu hau eta honen aurrekoa ezin ditugu maila berean kokatu. Aurrekoaren finantzamendua, besteak beste, ingurumen eta saneamenduari sareei begira landu zen. Lan hauek bideratuak dira. Kontratuak gaitz gai alderatzen baditugu, kontratu honen funtsa oso hurbil dago aurrekotik, baina gaitz eta euren kopurua ez dira berberak.

Alderdi abertzaleek ekimenak ez duela Euskal Herria egituratzen dio.

Baina abertzaleak gutxiengoak dira. Gaur gaurkoz Euskal Herrian ez dago gehiengorik abertzaleen nahiak betetzeko, ezta Euskal Herriaren aldeko berezko egitura izateko ere. Abertzaleen aldarrikapenak legitimoak dira, baina onartu behar dute gutxiengoak ezin duela gehiengoaren nahi ordezkatu. Abertzaleek berezko proiektua nahi dutela, ongi, baina Frantziako Euskal Herriko bizilagun gehiengoak ez du Euskal Herriarentzat berezkoatasunik nahi. Departamenduaren eskaera, adibidez, ezta baidagarria da, noski, baina Errepublikaren zuzenbideak eta

hemengo biztanleen gehiengoak ez du ideiarekin bat egiten.

Egoera politikoa aldaezina da antza.

Abertzaleek diotenez euskal nortasuna ukatua dago, eta nik diot Errepublikako instituzioen markoan aitzinamendu izugarriak egin ditugula. Testuinguru politikoaren alde guztiak aztertu behar dira. Ezin dugu Euskal Herriko gizartea idealizatu, ezin dugu desiratzen dugun testuingurura eraman errealitateari bizkar emanda. Urrutegi joan nahi izateak aurkakotasun indartsuak piztu ditzake eta gibelera eraman.

Herriko Etxeetan hautetsi eta auzapez independente berriak sartu dira. Horrek ekarriko al du aldaketarik indar politikoen korrelazioan, zure ustez?

Hautetsi berrien gehiengoak ofizialki ez du marka politikorik, baina konbizio politikoa dituzte. Inor ez da Herriko Etxe batera iristen konbizio politikorik gabe. Abertzaleen aitzinamendua hainbat kantonamendutan erreala da. Herrien Elkargoe-tan aldaketak interesgarriak ematen ari dira. Alta, Euskal Herriko udalerrietako proiektu nagusiak UDF-MoDem, PS edo UMPe-ko kideek kudeatzen dituzte, hautetsien gehienak eskuin, zentro edo sozialistak dira. Euskal Herriko hainbat auzapezek agintaldia ez politizatua agertu nahi dute, baina alderdiak dira demokraziaren berme, ez dago demokraziarik alderdi politikorik gabe. Alderdiak etengabe kritikatzeko populismoa eta demagogia egitea da, diskurtso hori biziki arriskutsua da. Auzapezek kasu eman behar dute beren diskurtsoak alderdien aurka zuzentzean,

demokrazia ahultzen dute, baita beren agintaldia ere.

Batera plataforma herrikoia- ren aldarrikapenak nola baloratzen dituzu uneon?

Aldarrikapenak legitimoak dira. Bateraren ekimenak demokratikoki eramaten badira, ez naute aztoratzen. Aldian aldiko gobernuak aurka agertu dira, alta. Departamenduari buruz Kontseilu Nagusiak dioena ezaguna

“Ezin dugu Euskal Herriko gizartea idealizatu, ezin dugu desiratzen dugun testuingurura eraman errealitateari bizkar emanda”

da. Abertzaleek borroka dezakete, baina ez dago departamendua sortzeko borondate politikorik. Unibertsitatearen eskaera historiaren kontrarrean doa guztiz, Euskal Herriko Unibertsitate bat sortuko dela pentsatzea kontrako norabidean joatea da. Akitaniako Unibertsitate bakarra Bordelen izanen da laster. Euskare- ren ofizialtasunaz nire iritzia eman dizut jada. Laborantza Ganbara blokeatuta dago eta benetan sentitzen dut. Krispazioa uxatu eta elkarriketa gehiago landu beharra ikusten dut laborarien ordezkari-ekin, ELBrekin bestek beste.

EEPko eta Eusko Jaurlaritzako Kultur sailaren arteko harremanak mesfidatiak omen ziren iraganean. Egun nola-koa da harremana?

Jaurlaritzaren aldetik hitzartu gabeko parte-hartzeak desconfiantzak sorra-

razi zituen hasieran. Hemengo era- kunde batzuen proiektuentzat zen- bait laguntza izan zen Frantziako Euskal Herriko hautetsi frantsesen onesp- enik gabe. Egun, Miren Azka- rat-eren bitartez, hautetsik nahiz tek- nikarik txostenak elkarrekin garatzen ikasi dugu. Mugaz gaindiko benetako kolaborazioa garatzen ari gara. Eus- kararentzako Jaurlaritzaren laguntza beharrezkoa da, eta nik benetan eskertzen dut. Ez dira opariak, lagun- tza hauek elkarriketa bidez akorda- tuak dira, elkarrekin harturiko eraba- kien ondorioz. Jaurlaritzaren eta EEPren arteko itunak sendotzea eta hobetzea merezi du.

Iparraldeko eta Hegoaldeko harreman- nak hobetzeko moldea ikusten duzu, beraz.

Nahiz hurbil gauden gure arteko ez- ezagutzak handiak dira, gure sistema eta administrazio politikoak oso ezberdinak dira. Alta, etorkizun bate- ratua landu behar dugu Europako Batasunaren eraikuntza bidean. Eus- kararen alorraz gain, ingurumena eta garraio politika bateratuak lantzer- a behartuta gaude. Baiona-Donostia arteko aglomerazioa eta ekosistema- ren lanketa batua, kasurako. Osasun arloan bi aldeko instituzioen arteko harremana oso ahula da oraindik. Europako mugaz gaindiko beste hiri- gunetan askoz aurreratuagoak daude, Katalunian adibidez ospitaleak elka- rrekin kudeatzen ari dira. Mugaz bi aldeetako euskaldunok askoz gehiago sakondu behar dugu elkarlana. Eus- kararen alorrean egin ditugun aurre- rapenak beste alorretan ere garatu daizteke. Mesfidantzen garaia gaindi- tu dugu, ikasitakoa ez da gutxi. ■

HONDARRIBIA

Abuztuaren 13tik 17ra, San Pedro kalean

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Bizi irakurriz!

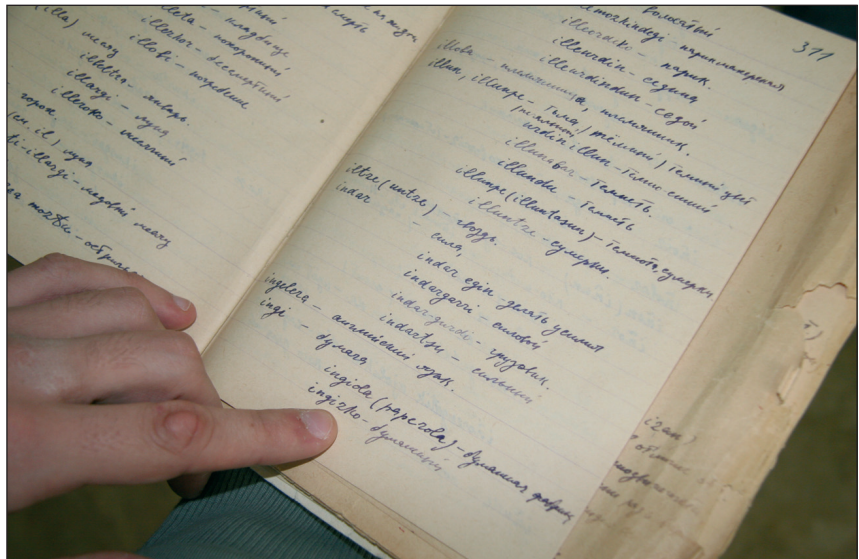
Viatxeslav Chirikba

«Euskara abkhaziera eta txetxenieraren ahaide izan daiteke»

Euskara-abkhaziera hiztegiaren egilea duğu abkhaziar ikerlari hau. Hori gutxi ez eta, euskara eta ipar-Kaukasoko hizkuntzen arteko lotura aztertzen dihardu. Bere teoria frogatzekotan, abkhaziera eta txetxeniera ahaide izango lituzke euskarak.

KARLOS ZURUTUZA

Argazkiak: Karlos Zurutuza

Euskara eta abkhazieraren arteko balizko loturak ikertzen Yuri Zytsar euskaltzalea izan du lagun Chirikbak. Hark eman zion goiko argazkian ikus daitekeen errusiera-euskara hiztegia. Ezkerrean, Chirikba bera hiztegia eskutan duela.

Zerk piztu zuen euskararekiko zure interesa?

Abkhazieraren (nire hizkuntzaren) kanpoko konexioak ikertu nahi nituen eta euskararekin egin nuen topo. Hizkuntza isolatua denez, oso interesgarria iruditu zitzaidan. Aldi berean, hainbat ikerlarik euskara Kaukasotik etor zitekeela zioten eta abkhaziera eta euskararen arteko ustezko lotura hori oso erakargarria iruditzen zitzaidan.

Erraz lortu al zenuen euskarazko materiala hemen, Abkhazian?

Imagina dezakezunez, ez zegoen ezer. Zorionez, Yuri Zytsarrekin kontaktatu nuen unibertsitateko azken urteetan. Sobiet Batasuneko euskaltzale bakarra zen eta euskarari buruz galdetzen nion eskutitzen bidez. Gero Tbilisiko (Georgia) unibertsitatean hasi zen euskara irakas- ten, eta bertan bisitatu nuen 1975ean.

Bi urte geroago Abkhazian bisitatu ninduen, eta orduan eman zidan eskuz idatzitako errusiera-euskara hiztegi hau.

Horren laguntzaz osatu al zenuen euskara-abkhaziera lehen hiztegia?

Hala da, bai. Abkhaziako akademia konbentzitzen saiatu ginen publikatzeko baina, alferrik jakina. Nork behar zuen orduan euskara-abkhazie-

ra hiztegia? Eta gaur? Nolanahi ere, hiztegia egin izanak poz handia ematen dit maila pertsonalean.

Hiztegia osatu ez ezik, euskara eta ipar Kaukasoko hizkuntzak konparatu zenituen gero.

Esan bezala, XX. mende hasieran hainbat ikerlarik euskara kaukasiar talde osoarekin konparatu zuen: Trombetti, Bouda, Marr, Bruan... denek akats bera egin zuten! Izan ere, sekulako desberdintasuna dago ipar eta hego Kaukasoko hizkuntzen artean. Gauzak honela, ikerlariak bietako bat aukeratu beharko luke ikerketa konparatiboa burutzeko. Bestalde, beste metodologi akatsetako bat egungo kaukasiar hizkuntzak konparatzea da, eta ez antzina zuten ereduak; ikerlariok pautu batzuk jarraituz berreraikitakoak. Ni izan nintzen lehena euskara eta ipar kaukasiera konparatzen.

Zein izan zen horren emaitza?

Nire ekimena Bengstonek, Blazek-ek eta beste hizkuntzalari batzuek aintzat hartu zuten eta paralelismo ugari aurkitu genituen lexikoaren eremuan. Nolanahi ere, horrekin ez dugu ezer demostratzen. Euskara Kaukasotik etorri bada, oso antzina izango zen eta nekez aurki dezakegu egun bi hizkuntzon arteko lotura. Nire jarrera ez da lotura horretan sinestea edo ez sinestea baizik eta sakontzen jarraitzea, emaitza edozein izanda ere.

Zeintzuk dira horretarako oztoporik handienak?

Euskara beste hizkuntzekin lotzen dituen hipotesien artean (berberea eta abar), ipar Kaukasoko teoria da indartsuena, nire ustez. Tamalez, euskara oso hizkuntza arkaikoa edo kontserbadorea den arren, ezer gutxi dakigu euskararen historiari. Oso zaila da egungo euskara eta egungo abkhaziera konparatzea. Akitaniako

Abkhaziera, euskararen ahaide ote?

Benetan bitxia da Kaukasoko hizkuntza hori. Antza, abkhazierak 58 kontsonante ditu eta apenas hiru bokal. Lexikoaren ia %90 "a" hizkiak hasten da, esaterako, atsa ("zaldia"), apszadz ("arraina"), arasa ("intxaurra")... Eta berdin gertatzen da beste hizkuntzetatik jasotako maileguekin: "akafe", "arespublika", "arestorant"... eta abar. Euskararekin gertatu bezala, aditza esaldiaren bukaeran joan ohi da. Abkhaziera idazteko alfabeto zirilikoa oinarritutako eredu erabiltzen da, baina hitzun askok ez daki bere hizkuntzan idazten. Abkhazian 100.000 lagun inguruk hitz egiten du abkhazieraz eta 50.000k Turkian. Azken horiek diasporako abkhaziarrek dira.

dik protoeuskara, antzinako euskara, berreraiki gero.

Zein bideri ekin zion euskarak Kaukasotik?

Nire ustez historiaurrean izan zen: ekialdetik, Kaukasotik, iparrera mugitu zen, eta handik hegoalderantz. Frantziarren zenbatzeko era horren adibide garbia da; eredu euskalduna da baita kaukasiarra ere, baina inolaz ere ez indoeuroparra. Distantziak ez dira oztopo migrazioentzako. Gaztelania eta indiera enbor indoeuroparrekoak dira biak, eta elkarrengandik urrutiago daude Euskal Herria eta Kaukaso baino. Gauzak horrela, ez litzateke harritzekoa euskara abkhazieraren eta txetxenieraren ahaide izatea.

Bi hizkuntzon eta hitzunen egungo egoera konpara al daitezke?

Euskal ereduaz aztertu nahi dut guk abkhaziera berpiztu ahal izateko. Abkhaziera

egoera larrian dago gaur egun, bizi-rauteko borroka baino ez da oraingoa. Abkhazieraz hitz egitea harro egoteko arrazoi bilakatu behar da, baina egungo gazteek errusiera nahiago dute abkhaziera baino. Irlandako gaelikoaren egoera ere ikertu dut. Euren estatua duten arren, bertako hizkuntz politikak porrot egin du. Zoritzarrez gu Irlandaren bide beretik goaz.

Non dago konponbidea?

Irlandan frogatu da estatua izatea ez dela hizkuntza bizirik mantentzeko nahikoa berme. Beste muturrean juduen kasua dago: XX. mende hasieran 10 familiak baino ez zuten hebraieraz egiten Palestinan. 1947an, aldiz, 30.000k. Georgiar, armeniar edo txetxeniarrentzat hizkuntza euren nortasunaren zati da, baina abkhaziarrok garrantzi handiago eman diogu gure antzinako portatari. Abkhaziera bizirik mantendu nahi bada, gure nortasunaren zati bilakatu behar dugu. ■

Abkhaziera ikasten Sujumgo unibertsitatean.

inskripzioak edo Iruña-Veleian aurkitutakoek egungo euskararen antza handia daukate, eta honek ez digu zentzu horretan asko laguntzen, ezin dezakegu aztertu euskararen eboluzioa. Hizkuntzen garapena aztertu behar dugu antzinako forma berreraiki ahal izateko. Agian, euskalkiei arreta handiagoa eskaini beharko litzaike, iparretik mendebaldera asko aldatzen baita zuen hizkuntza. Euskalkien arteko ikerketa konparatiboa egin beharko litzateke, eta han-

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

David Crystalen artikulua “Hizkunea”n

HIZKUNTZALARI galestar ospetsuak *Hizkuntza, hizkuntzak eta Internet* izeneko artikulua luzea idatzi du soziolinguistikaz ari den *Hizkunea* webgunean. Hizkuntzaren alorrean iraultzak gutxi izaten direla adierazi du Crystalek, baina orain horietako bat bizitzen ari garela dio, alegia Internet garaia. Hitzaren bidezko komunikazioan Interneten garatzen ari diren aukerez ari da, hizkuntzek orokorrean dituzten aukerez, eta gure moduko hizkuntza gutxiagotuek duten tokiaz. Ez da ezkorra, artikulua horrela bukatu baitu: “Sareak ongi-etorria emango dio mundu osoko hizkuntza-aniztasunari”. Artikulua www.euskara.euskadi.net-en.

Knörren hutsunea betetzeko hautagaiak

ENRIKE KNÖRR euskaltzainak utzitako hutsunea betetzeko hautagaiak bi dira: Blanca Urgell eta Patxi Uribarren. Lehena Patxi Goenaga, Joseba Lakarra eta Lourdes Oñederra euskaltzainek aurkeztu dute eta bigarrena Jose Luis Lizundia, Andoni Sagarna, Sagrario Aleman eta Jean-Louis Davantek. Irailko osoko batzarrean aukeratu dute euskaltzain berria baldin eta gehiengo osoa lortzen badu bietako batek.

Euskara kultur ondare Frantzian

NICOLAS SARKOZY Frantziako presidentek aurkeztutako Konstituzioaren erreforma boto bakarreko aldea-

rekin onartu du Kongresuak. Erreformak hainbat gairi eragiten dio, tartean hizkuntza gutxituen auziari. Hala, hizkuntza horiek Frantziako kultur ondare direla jasoko du Konstituzioaren 75. artikulua. Horrek ez du esan nahi euskara eta gainerako hizkuntzak ofizialak izango direnik, baina Andres Urrutia euskaltzainburuak eta Paxkal Indo Seaskako presidentek aurrerapauso esanguratsua dela azpimarratu dute. Maiatzean Parlamentuak Konstituzioaren 1. artikulua aldatzea onartu zuen ondoko esaldia gehitu amoz: “Eskualde hizkuntzak Nazioaren ondare dira”. Senatuak ezetz esan zion horri.

Espainian euskara ikasteko aukera UNEDen eskutik

UNEDek eta Eusko Jaurlaritzak adostutako akordioaren ondorioz hurrengo ikasturteetik aurrera Espainiako Estatuko edozein zentrotan euskara eta euskal kultura ikasteko aukera izango da. Programa duela urte batzuk jarri zuten abian Amerikako eta Europako zenbait unibertsitatetan. Guztira, egun, 13 herrialdeetako 25 unibertsitatek ematen dute aukera hori.

BAHEA

Eusko Jaurlaritzak administrazioa eskalduntzeko prestatutako planaz
Tiraka blogean bertako kideek esanak:
“TV. Plangintzaldiak aldaketa nabarmenak dakartza, baina garrantzitsuenak gure ustez sakoneko filosofian dakarren aldaketa da: Jaurlaritzak euskararen ezagutza bultzatzeetik batez ere, euskararen erabilera bultzatzeko jautzia egiten du plangintzaldi berri hone-tan eta bebingoan jabetu da euskararen erabilera dela etorkizunaren giltzarri. Administrazioak jarrera aktiboa hartuko du euskararen erabilera sustatzeko lanean; hizkuntza ofiziala erabiltzeko irizpide argiak emango ditu; lehentasuna emango zaio sortze-lanari, gaitasuna duen orok bere lana euskaraz ere egiteari (...)”.

TALAIAN

Bitartekarien aurkako erasoa

Euskal nekazari, abeltzain eta arrantzaleen sektorea egoera tamalgarriaz kexatzen ari da; salmentan aldaketa nabarmena gertatzen ez bada behintzat, sektorea amaierara kondenatua egongo baita. Landan eta itsasoan lan egin eta produktuak merkatuan saltzen diren arte, kasurik onenean zazpi aldiz gehiago ordaintzen da. Negozioa egiten dutenak bitartekariak eta banatzaile kateak dira eta galtzaileak laborariak eta kontsumitzaileak. Egoera hori errotik aldatu behar da. Bide horretan, kontsumitzaileak eta ekoizleak onuradun izango diren bi ekimen oso interesgarri egin dira Euskal Herrian azken asteotan. Ekimen horiek bitartekariak dagokien lekuan jarriko dituzte, azken finean horiek baitira prezioen igoeren arduradun nagusiak.

Abeltzain eta nekazari sektoreak, EHNEren eskutik eta kontsumitzaileen elkarteekin lankidetzarekin, prezioen Behatokia sortzea eskatu du, jatorrian eta helmugan ordaintzen dena aztertzeke. Produktuaren prezioaren garapena aztertu ahal izango da nekazaritza ustiapenetik irten eta merkatura iritsi arte. Bide horretan, hiriburuetan “merkatu gardenak” izenekoak martxan jartzen ari dira, produktuaren ekoizpen kostuaz, ekoizleei ordaintzen dietenaz eta kontsumitzaileek ordaindu beharko luketenaz informatzeko.

Esate baterako, Hondarribiko arrantzaleek Irungo La Bacaladera enpresak euren hegaluze, atun eta berdelak komertzializatzea erabaki dute. Bitartekarien aurkako eraso zuzena egin dute hortaz, euren sektorea salbatzeko eta kontsumitzaileei mesede egiteko. Balio beza besteentzat.

Juan Mari Arregi

Errezeta zaharrak nagusi

TORTURAK ETA TRATU TXARRAK

salatu dituzte ustez Bizkaia komando-arekin zerikusirik dutelakoan atxilotutako herritarrek. Letra txikiz jaso dira salaketa hauek, kasurik onenean. Oraingoan ez da inor ospitaleratu saihetsa apurtuta eta soina belztua.

Ez dago berri nabarmenik ustezko komandoaren desgitean. Polizi operazioa, eragile politikoen poza, komunikabideen algara eta tratu txarrak. Berririk ez, baina zenbait jokaeraren areagotzea bai, batez ere Espainiako Barne Ministerioaren propagandari lotutakoak. Eta propagandatik harago, nekez uler daiteke hainbeste burrunba mediatiko, ez du zentzurik ez polizi eraginkortasunari dagokionez, ezta balizko biktimen ikuspegitik ere. Biktimekiko begiruneaz hainbeste berba egiten den garaiotan, ez da samur irenstekoa balizko biktimen izenak lau haizetara zabaltzearena.

Politikoki, ordea, baliagarria eta ondo neurtua da Alfredo Perez Rubalcaba ministroaren jokaldia. Komunikabideen aurrean zuzenean ondo moldatzen dela erakutsi du behin baino gehiagotan. Zeharka ere bikain moldatzen dela frogatzen ari da bere agintaldian.

Grande Marlaska, Rabanera, Benjamin Atutxa PSEko zinegotzia, Andaluziako kanpaina... luzea da aireratu

den ETaren ustezko helburuen zerrenda. Gauzatze kotan larriak guztiak, baina ez berriak. Hobe inoiz gertatzen ez badira, baina ETaren jardunean espero litezkeenak, jadanik gisakoak egin dituelako aurretik ere.

PROPAGANDA funtsezkoa da gerrak irabazteko, Goebelsi ondo baino hobeto ikasi zioten hori jardun horretan dabilzanek. Eta hain zuzen horretarako da garrantzitsua hemen, segurtasun indarrak ETaren aurkako gerra irabazten ari direla erakusteko. Eta agian hala izango da, batek daki. ETaren jardueraren azken 30 urteak jarraitu dituenak, berehala ikusiko du erakunde armatuaren jardura jaitsiera, edota polizi indarren eraginkortasunaren handitzea.

Baina horrek ez du ETarekiko garaipena ekarri eta denak adierazten du ez duela ekarriko. Eta ekartzen badu ere, horrek ez duela konponduko ETaren jardunaren atzean dagoen arazo politikoa. PSOEren eta

Arkaitz Goikoetxea Bizkaia komandoaren ustezko burua Guardia Zibilak miaketa batera daraman unean, Baltasar Garzon epailea ere bertan dela.

PPren akordio berrietan ETaren amaierarako harekiko elkarrikitza erabiltzeari uko egin zaio berriz ere. Berdin da, dagokionean bestelakorik pentsatuz gero, ETarekin berba egingo delako, orain arte gertatu den bezala. Hala ere, zalantza barik, Zapatero-Raxoi akordio berri hau beste atzera pauso bat gehiago da su-etenaren hausturatik hona.

Jaurlaritzako hirukoari eta bereziki EAJri, aldiz, ondo datorkio, EAEko hauteskundeei begira PSOE eta PP elkarrekin agertzeak Patxi Lopezen irudia ahultzen duelako. Abertzale eta konstituzionalisten balizko emaitza parekatuetan, aldiz, PPK Lopez sostengatzea ere errazten du.

Txapela
buruan
ta ibili munduan

Narrika, 18. Donostia
telf. 943428299 www.txapelaburuan.com

Yankien IV. Flotak interbentzioen mamua berpiztu du

AEBetako Gobernuak erabaki garrantzizkoa abiarazi du uztail honetan: inperioaren indar militarren artean eginkizun garrantzizkoa izango duen IV. Flota hasi da antolatzen. Geopolitikaren ikuspegitik zeresan handia emango du, eta Hego Amerikan kezkatzeko motiboak dauzkate.

AMERIKETAKO EZKERTIAR JENDEAK

ez dio ongietorri handirik egin albis-teari. Batzuek patxada handiagoz eta beste batzuek haserreago, baina denek ere kezkaturik hartu dute uztailaren lehenean AEBetako armadak martxan jarri duen antolakizun berria: dagoeneko abian da IV. Flota, yankiei Kari-be eta Hego Amerikako itsasoak kontrolatuko dizkiena.

Protestak ugariak izan dira, idatziz-koak eta kalekoak, apirilean AEBek jakinarazi zutenetik 1950ean desager-tutako IV. Flota berpiztuarazi behar zutela. Hona aitortutako helburuak: “Eskualdean itsas segurtasuneko ope-razioak burutzea AEBen helburuak zaintzeko eta elkarlan eta segurtasu-nezko jardueri laguntzeko, egonkor-tasuna sustatzeko eta armada aliatue-kin batera edozein erasori aurre egiteko, inguru osoan bakea, egonkor-tasuna eta oparotasuna bultzatzeko”. Erraldoiaren mehatxu edulkoratuak iruditu zaizkie hitzok askori.

Kubako *Gramma* egunkarian Gui-llermo Rodríguez del Pozo jeneral erretiratuak *La cuarta flota, ¿una reac-ción tardía?* artikuluan bildu du armada kubatarraren analisia. Batetik, opti-mismoa yankiak berandu dabilatzalako. “Gure iritzian, IV. Flota berriz abia-razteak esanahi garrantzizkoa dauka: AEBetako gobernuak berandu erreak-zionatu du Latinoamerikako eta Kari-beko herrien ideia iraultzaileen aurre-

rakada geldiezinaren kontra, herriok nekatuta baitaude nazioarteko orden bidegabe eta hiltzaileak ezarri dien zampaketa”. Bestetik kezka: “Horrela erakusten du bere harrokeria inperio-ak, ez duelako desagertu nahi eta prest dagoelako ez desagertzeagatik indar militarra usatzera”.

Esan liteke lehendik ere klase guz-tietako isolamendu eta presioekin itota daukaten Kubak ez daukala Was-hingtongo erabakiokin lehenaz gain kezkatzeko motiborik. Aldiz, Vene-zuelako presidente Hugo Chavezek zuzenean proiektu bolivarianoaren kontrako mehatxutzat salatu du neu-rria. Horretan ados etorri zaizkio Hego Amerikako ezkertiar gehienak.

IV. Flotak berez ez dakar AEBeta-ko armadaren barruan tresna gehiago sortzea, lehendik munduko armada hegemonikoak dauzkan baliabideak berriz antolatzea baizik. Ez da proiektu estrategiko berria, baina bada Estatu Batuak urteotan beren geopolitika alorrean egiten ari diren aldaketa oso mamitsuen adierazgarri.

AEBek dauzkaten indar militarren artean, operatibitateari dagokionez Itsas Armada edo Flota bi multzo handitan daukate banatua. Atlantiko-ko flota dago batetik, honek bere baitan hartzen dituelarik Bi eta Sei zenbakiak daramatzatenak, Seigarre-na funtsean Mediterraneoan kokatua eta Europaz okupatzen dena. Itsas

Mark Sebastian argazkilariak ipini du irudi hau Interneten: AEBetako kai batean hegazkin-ontzi erraldoia datza bestelako baporeen ondoan. Gaur bi erreaktore nuklearrek berotutako motorrak daramatzaten ontzietako banaren inguruan egituratzen dira armada yankiaren sei flota nagusiak. Sei dira, uztailan berpiztu duten IV. Flota kontuan hartuta. Honek Florida estatuko Jacksonville portu militarrean edukiko du egoitza nagusia, buruzagi Joseph D. Kernan almirantea duela. Fidel Castrok artikuluko batean salatu berri du flota berriaren sorrerak Kolonbiak Ekuadorren FARCen atzetik egindako inbasioarekin lotura daukala. Aditu askok Kubaz gain Venezuel eta Boliviako agintarien kontrako meatxutzat hartu dute. Brasilgo senatuak tresna honen sorrera publikoki gaitzetsi du.

Bareko Flotak biltzen ditu hiruga-rren, bosgarren eta zazpigarrena. Laugarren Flota erantsiko diote hemendik aurrera.

Atlantikoko Flotako beste bietatik kendutako jende, bapora eta hegaz-kinak bilduko dira IV. Flota berrian. Zeintzuk? Oraingoz ez da jakina. Aditu batzuen ustez USS George Washington hegazkin-ontzi nuklea-rra izango du tresna nagusi. Eskolta moduan zenbait itsasontzi eta itsas-peko edukiko ditu. Taldean erasora-ko bi itsasontzi joango dira, horieta-ko bakoitzaren barruan infanteriako 1.870 marinela, *Harrier* motako bost hegazkin, tropak garraiatzeko 42 helikoptero, itsaspekoen kontrako sei helikoptero, tropak lurreratzeko hiru txalupa, eta abar. Multzoa osa-tuko da destruktore batzuekin, fra-gatak, itsaspeko gehiago eta logistika bermatzeko bapora gehiago.

“Atzeko baratzea” zaindu berriro

George Bushek agintaldiaren bukae-ran hartutako erabaki honen garran-tzia erlatibizatzen dutenek diote AEBek ez dutela IV. Flotaren beha-rrik izan Hego Amerikan behin eta berriro eskua sartzeko. Izatez, gaine-ra, IV. Flota 1943an sortu zuten naziei aurre hobeto egiteko, eta 1950ean desegin zuten berriro.

Hegoaldeko herrialdeetako eko-nomia eta politika kontrolatzeko

Flota sortzeko erabakia. Bat: “Lati-noamerikan azken urteotan masen kontzientziatzea ari da gertatzen eta ondorioz leku batzuetan buruzagi ezkertiarak eta bestetan aurrerazaleak sortu dira, batasunerako eta elkarlanerako joera dutenak, eta fruitu batzuk ikusten dira dagoeneko”. Bi: Afganistan eta Iraken ez atzera ez aurrera harrapatuta, Iran eta Siriari mehatxuka, Errusiarekin haserretuta eta etxean krisi ekonomikoaz ito beharrean, yankiek ez dute ondo zaindu beren *patio trasero* delakoa. Hiru: *patio traseroan* agertu dira gas eta petrolioak kopuru handitan, ahaztu gabe Ameriketako hegoaldean ekoizten diren janariak eta Amazonaseko bioaniztasun izugarria.

Raul Zibechi kazetari eta idazle argentinarrak analisi hori osatu du: “Eskualdearen eta munduaren karta berriro marraztu nahi dute Inperioak eta multinazionalak, aberastasunak dauden parajeetatik edo monolaboreen bidez lehengaiak sortu ditzaketenetatik herritarrak kanporatuz, agintari deserosoak edo ustelkeriaz edo bortxaz erauziz. Engranaje horretako pieza da IV. Flota”.

Jeneral kubatarrek gogorarazi du AEBetako Hego Komandoko buru James W. Stevensonek esana: “Gure ontziak barneratuko dira Hego Amerikako ibai handietan, betiko ur urdinetatik baino gehiago nabigatuko dute ibaietako ur arreetatik”. Hitzon antzeko hotsa izan behar dute inbasioek. ■

www.argia.com/nethurbil.php
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

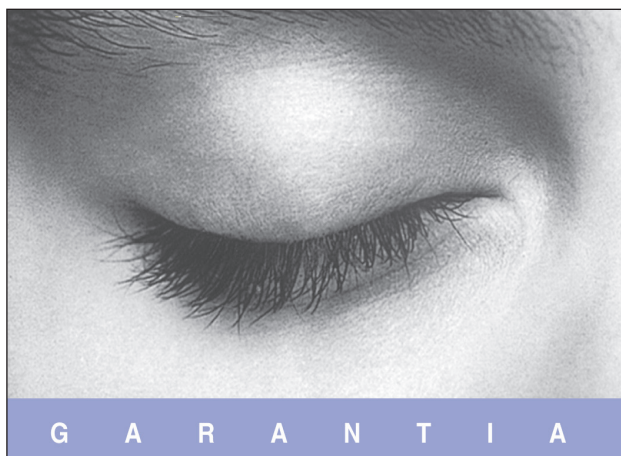
azken mende osoan ez dute faltan izan gringoek ez indarrak ez justifikazio teorikorik ere “Monroe Dotrina” fundatu zenetik. Ehun baino aldi gehiagotan interbenitu dute, edozein herrialdetako agintariak mugiarazi edo kentzeko XX. mendean zehar.

Gaur AEBek tropak hedatuak dauzkate Dominikar Errepublikan, El Salvadorren, Guatemalan, Hondurasen, Kolonbian, Perun, eta batik bat Panaman. Azken hamarkadan garrantzia berezia hartu du Kolonbiak iparramerikarrentzako. 800 militar dauzkate han, gehi beste 600 aholkulari kontratatatu. 1999an teoriar koka erroitik suntsitzeko hitzartutako *Plan Colombia* urratsez urrats bihurtu da Kolonbiako armada eta indar paramilitarrak finantzatzeko plan

orokorra. Eta AEBek beren politikaren lehentasuntzat mundu mailako borroka antiterrorista globala aldarrikatu dutenez, FARCEko gerrilla suntsitzeko operazioek berebiziko garrantzia hartu dute. *Plan Colombia* dela eta 2004an AEBek Bogotari 463 milioi dolar eman zizkieten.

Ez da harritzekoa orain Washingtonen IV. Flota berpiztu duenean kexuen azaldu dena Venezuelako presidente Hugo Chavez izatea. “Dudarik gabe, gure kontrako mehatxua da” deklaratu du, argituz Venezuelak badaukala interes berezia yankientzako, beren sistema politikoaz aparte: lurpean daukan petrolioak.

Guillermo Rodríguez del Pozo jeneral kubatarren ustean, AEBek hiru ardatzen inguruan hartu dute IV.

**Konfiantza
delako
garrantzitsuena**

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani kalea - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Itxaro Borda

Alonsenfans

E

z dakit nori irakurri diodan eskubideak erdiestearekin, emazteok emakumeagoak bihurtu beharko genukeela. Baina nago ez ote gaituen bilatzen dugun hondar mugetaraino eraman feminitate horrek eredu maskulinoetan are gehiago gatibatzen eta halaz gizartearen bortitzaren menperago jartzen. Modelo orokorra alabaina gizonarena da, patriarkatuarena, oraindik aita, seme eta anaien hegalpean atxikitzen gaituena.

Ikusten ditugu telebistetan, berezitasun erraldoi direla, zurubi sozialean hupatzen diren emazteei buruzko erreportaiak. Emakume hauek aldi berean hiperfemininoak eta neoliberal gogorak dira. Miresgarriak. Gizonen helburuak dauzkate, edozein baldintzetan aberastea eta boterera heltzea alegia. Lortzen duen gure ahizpa, gizonetzko kideentzat subliminalki ehizi bat da etsaia ez denean, seduzitzalea, desiraren akuilatzalea, eskainia eta agitu litekeenarekiko konplize mutu. Eremu horretan ordea, nola daiteke emaztea gizonarekin konpetentzia, ahalmen eta kalifikazio maila berean, egiturak ardurenean gizonetzkoa aukeratzen duenean?

Nehoz ez dira agertzen pantaila koloretzuetan, maioria horrela doalarik, soldata anitzez apalagoekin, haurrak altxatzeko denbora erdi edo herenez lanean ari direnak. Esklabo gisa erabiliak hots, langile dretxo minimoekin, nagusien tiraniak gauzatuak eta umeak eritzen zaizkienean ere bulegoko atarietan kuzkurtzen direnak, egunaren ez galtzeko. Eta ez du, Ingrid Betancourt anderearen libratzearen *show* mediatikoaren garaian, frantses parlamentuak aho batez bozkaturiko lanaren inguruko legedia antisozialak egoera hobetuko. Pobrezia berriaren ekileetan hiru ehun euroko erretreta eskuratzen duten emazteak azaltzen dira karriketan eske, edo zakar ontzietan jarri zahar karrakan. Telebistenztat ez bide dira hain glamurki femininoak.

Jendartearen maskulinizazio baten parean gaudela iruditzen zait. Gizon zuria, kristaua, klase ertainekoa eta heterosexuaren moldea dabil airean. Dagoeneko ez da tokirik inorentzat. Kristalizatze hori itxuratzen du ederki Sarkozy batek, Carla Brunirekin ezkondu aurretik, emezale

GAIZKA IROZ

arrabiatuaren potret-robota hedatzera uzten zuelarik prentsa *people*tan.

Ez da harrigarria honenbestez, logikoa baino, genero biolentziak lau urteotan ehuneko hogeita hamarrez gora egin duela irakurtzea giza eskubideen lurralde ohian. Sozietatea da biolentzia, neoliberalismoak funtsean indarra goresten duelako ahulena, mehatxu eta arerio erara seinatu eta baztertuz. Gure hizkuntzen kasua da, atzerritarrena, emakume eta umeena. Errituak egiaztatzen ahal ez den bortxa, etxeetako sukaldeen intimitatean garatzen da, haurren eta emaztearen kontra, biolentzia, alor askotako zerbitzu publikoak bezala, pribatizatua bailitza.

Trucker bat baizik ez eta feminitateaz mintzatzeko gaizki plazatua naiz, baina uste dut feminitaterako eskubidea xuxurlatzen dugun oroz, zapalduagoak suertatzen garela, maitatuak izan nahiaren ahuhen soilaz maskulinitatea kultura bakun finka-

Jendartearen maskulinizazio baten parean gaudela iruditzen zait.

Gizon zuria, kristaua, klase ertainekoa eta heterosexuaren moldea dabil airean. Dagoeneko ez da tokirik inorentzat.

Kristalizatze hori itxuratzen du ederki Sarkozy batek, Carla Brunirekin ezkondu aurretik, emezale arrabiatuaren potret-robota hedatzera uzten zuelarik prentsa *people*tan

tzen eta onartzen dugulako. Gizarte bat ezin da ibili bakarrik arrakoi, botere, diru eta lehiaren ondotik, justiziaz eta berdintasun ezberdinaz amestu gabe. Menturaz, feminitatearen ordeztasuna aldarrikatzeko genuke, ez gaitzelatela emakumetzat har dretxoak eztabaida eta banatzekotan, soilik jendetzat: *jendea jende* zioen aita zenak ironiaz auzoarekin kexatzen zenean. Bestela agudo, lanaren eta kulturaren sozializatzeko zurrumbiloei kanporatuko gaituzte, emekeriaren miraila hautsien aitzinera zorrimin kalitzera igorritik. ■

ASTE HONETAKO

zozketak

Arbelaitz Jatetxea

Afaria
bi lagunentzat

Pº Mikeletegi, 53
Donostia GIPUZKOA

www.arbelaitz.com

1

Atxaspi Hotela

Asteburu pasa
bi lagunentzat

Bittiria kalea, 24
Lesaka, NAFARROA

www.atxaspi.com

2

Atalaia Jatetxea

Afaria bi lagunentzat

Aritz ondo, 69
Irun, GIPUZKOA

www.restauranteatalaia.com

3

URDAZUBL-URDAX

Xareta eskualdean
Sara, Zugarramurdi
eta Ainhoa ondoan

LEZEAK

Bisitara gidatuak,
soinu eta argiekin

☎ 948 59 92 41
urte guztian irekia

Milaka urte dituen leze honetan, bada erreka bat,
Urtxume, istorioz betea. Nahi duzu ezagutu?

Urdazubiko lezeak

5 harpidedunentzat
bina sarrera

Leorlas auzoa, z/g
Urdazubi / Urdax, NAFARROA

4

illimani

2 liburu opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

CHILLIDA - LEKU MUSEOA

- Pake Garzia Konde (Elgoibar)
- Dionisio Sasieta Telleria (Ezkiio-Itsaso)

TXAPELA BURUAN TA IBILI MUNDUAN

- Jabier Agirre Lasarte (Donostia)
- Ardatza Aldizkaria (Gasteiz)
- Jesus Ondarra Erdozia (Iruñea)
- Ima Eguen Balanzategi (Elorrio)

ARBELAITZ JATETXEA

- Alaitz Katarain Azaldegi (Idiazabal)

GALDUTAKO ZUBIXAK

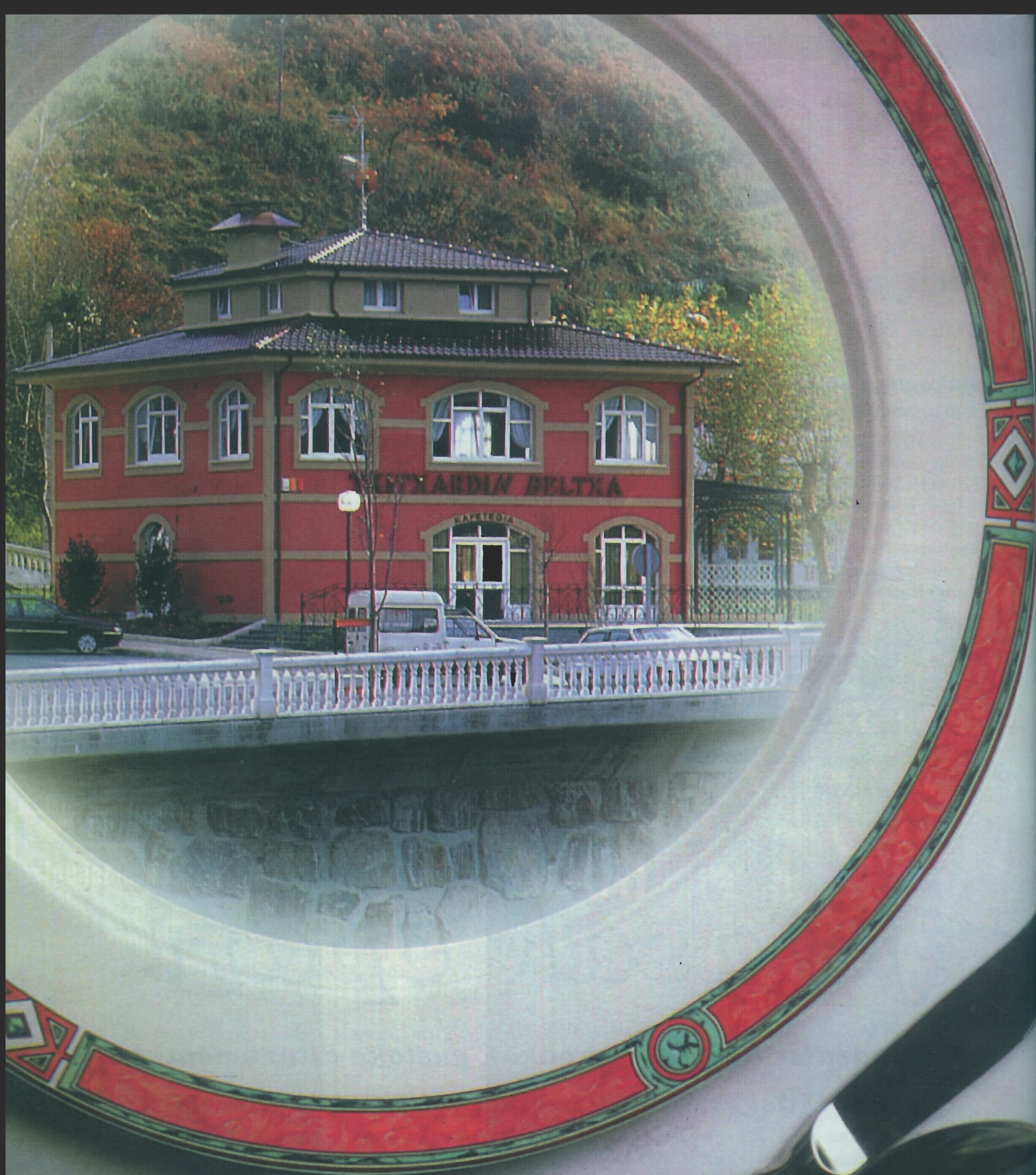
- Adunako Udak Liburutegia (Aduna)
- Hermaniko AEK euskaltegia (Hernani)
- Idoia Atxaga Mendizabal (Hernani)
- Jon Andoni Egiluz Bergara (Bilbo)

MANTXUT?

- Josune Irastorza Aizpeolea (Zegama)
- Iñigo Eriz Unzueta (Aramaio)

PARTE HARTZEKO

Astekari honetan iragarri ditugun zozketetan parte hartzeko aukera, abuztuaren 27 arte luzatuko dugu, udako oporraldia dela eta. Eskerak internet bidez bakarrik egin ahalko dituzue: gunea@argia.com posta elektronikora mezu bat bidaliz edo www.argia.com/gunea kanalaren bitartez.

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea, 12
☎ 37 03 04